

זְרוֹנוּת חֲרוֹנִיקָה

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΚΣΤ' • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 183 • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2003 • ΣΕΒΑΤ-ΑΔΑΡ 5763

Ο Ελληνοεβραίος: Στην ψυχή του Ελληνισμού

HΑΥΘΟΡΜΗΤΗ συμμετοχή του Ελληνικού Εθραϊσμού σε κάθε δύσκολη στιγμή της εθνικής ζωής είναι κάτι το απόλυτα φυσικό και δικαιολογημένο. Δεν είναι κάτι που χρειάζεται ιδιαίτερη έξαρση αφού εντάσσεται στη στάση όλων των Ελλήνων, απανταχού της γης.

ТО МОНО ПРОВАЛМА, ѲСОН

αφορά τον Ελληνικό Εβραϊσμό είναι ότι λόγω της μεθοδικής καταστροφής των Αρχείων των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων από τους Ναζί αφανίστηκαν τα στοιχεία εκείνα της παρουσίας τους στην ελληνική ζωή, που θα μπορούσαν να ενταχθούν σε γενικότερες ιστορικές αναδρομές. Μένουν ως πηγές κάποια, περιορισμένου περιεχομένου, σκόρπια ιδιωτικά αρχεία.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΥΜΕ παρακά-
τω κύριο άρθρο του αει-
μνήστου πρώην υπουργού
Θεμιστοκλή Τσάτσου,
στην “Αθηναϊκή”, στις 31
Αυγούστου 1955 (από το
αρχείο του κ. Μωύση Κ.
Κωνσταντίνη), που ανα-
φέρεται σ’ ένα χαρακτηρι-
στικό συμβάν σχετιζόμε-
νο ασ’ ενός μεν με τον επί

δεκαετίες απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων Κυπρίων, αφ' ετέρου δε με την καταστροφή του Ελληνισμού της Κωνσταντινουπόλεως.

ΣΤΗΝ ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ, που βρίσκεται
τούπο για να εκδηλώνεται αυθόμαντα, στην κάθε
στιγμή, αφιερώνεται το παρασκήνιο δημοσίευσα:

Συνέγεια στη σελ. 34

Ο ΕΛΛΗΝΟΕΒΡΑΙΟΣ

Εἰς τὴν Κωνσταντίνουπολινὸν μερικὸν νέον Τούρκον, ὑφιστάμενον μαρωνία καθοδῆγηντα, περιφέροντο ἔξαλλοις καὶ ἐντόσουν γὰ τοποθετήσαντας εἰς τὰς προδημακίας τῶν ἀνύδρων ἐπίγραφα φάρη: «Η Κύρρα εἶναι Τούρκη», μέχαν ἐπιγραφήν, που προβάδει με τὴν αφελεσσαν την οὐκ οι δέδοις οι Τούρκοι δὲν πιστεύουν. Ικαλεῖσθαινοντες οἱ νεαροὶ Τούρκοι καὶ εἰς τὸ κατσιτζῆμα ἔνδις Ἐλλήνης δραΐου πιστεύοντες οὗτον Ἰσραήλιτης αὐτοὺς δὲν ήταν οὐδὲ εἴκαντο γύροντας τὴν ἀνάστησην τοῖς μωρᾶς ἐπιγραφήν.

«Ωραία λέξις καὶ ἐσύ τὴν ἐπιγραφήν», τοῦ εἰς τὸν ἐπιτάχτακτον.

Ο' ΕΛληνοεβραίος ή οι
δικαιοί απότητος είναι
στακτα: «Αυτούς μειώ,
αλλά λ' εί μας, «Ελ-
ληνος». Η πειλή και η
ονταλήψης του δένει στον
θησαυρό εκατόν για τον κά-
μουν για μεταρρύθμηση γνώ-
μην. Ή το Φεβρουάριον
Ελληνοεβραίος
αύτού της Κωνσταντι-
νουπόλεως με τη στη-
ση του προσέφερε μεν
ενθυμητή πνευματισμόν. «Α-
πέδεινε πρώτην πόνον
η Ελλήνας για ώραζει να
κερδίσῃ την ψυχήν της
καινούν οι άποκριές
νοι. έπειτα σχεδόν για διπλά-

χθούς εἰς τὸν ὑγμόνα της. Ἀπέδειξε δὲ τοὺς πόσους ἡ θεῖα φωνὴ τοῦ θρησκευμάτου δέκα δημοκρατούρες φραγμούς μεταξὺ τῶν φίλων. Ἀπέδειξε τρίτον δὲ τὸ ζῆτημα τῆς Κύπρου γιας ζῆτημα της οὐδὲ πάντα τοῦ Λαγκά.
Ἐπειδὴ οἱ νεαροὶ Τούροι καὶ οἳσαν περισσότεροι ωλεῖσθαι μένειν, θέλεσσαν ποντοῦ δὲ διαγνωστος Ἐλληνογερμοῖσιν μετὰ τὴν στάσιν τοῦ ἐποκούρου πατέρος εἰς τὸν ἀνέμοντος δὲ τοῦ τύχον εἰλικρινεῖς ἀπὸ τοῦς φίλων καὶ τὰς ἀνησυχίας τοῦ Τούρου διὰ τὴν τύχον τῆς μετρίας τούρων καὶ ηὐκράτηρος μετονόματος τοῦ οὐδὲ θεοῦ ὁ γέτελα μερίζοντα ταυτοποίησιν πόσους γέγοντες μεσσαί εἰς

κάθε ἐλληνικὴν ψύχην ἣ
ἀπόφασις τῆς ἀπελευθε-
ρώσεως τῆς Κίρκου.
Οὐ οὐκέτι γνωρίζει τὸ με-
τέπομπον τοῦ προσέρχοντος
αὐτῷ σημαντικὴν ὑπήρξε-
αν εἰς ὅλους τοὺς "Ἐλλή-
νας", ἃς γνωρίζει ὅτι
τὸ δύναμα τοῦ συγκράτη-
λγεστας μετατρέψει τῶν
ἄ-
φωνῶν ἀγωνιστῶν τῆς
ἐλευθερίας, τῆς Κυ-
πρου καὶ ὅτι ἡ σύνοδος
νὰ ἔμενε τούτη τοῦ
πραταρθέντας μὲν τὴν ἡ-
ρωικὴν θυσίαν τοῦ Μαρ-
ουζάρου, φέρει δὲ τὸ
σομόνιον. Τὸ δύναμα τοῦ
Τάγματος Μέροντος ἃς τὸ
μαρτύριον καὶ ἃς τὸ ἄνοι-
μοντας ὅλος οἱ "Ἐλλή-

Θ. ΤΣΑΤΣΟΣ

[Ο Θεμιστοκλής Τσάτσος, Δρ. Νομικής, υπήρξε υπουργός και πρέσβης.
Διετέλεσε βουλευτής επί σειρά ετών.
Έχει γράψει πολλά νομικά
συγγράμματα: «Μελέται
συνταγματικού δικαίου», «Μελέται
διοικητικού δικαίου», «Αι γενικαί
αρχαί του πολιτειακού δικαίου», κ.ά.
Απεβίωσε προ ετών].

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Έργο του Σάμη Ταμπώχ από τη σειρά «Καλειδοσκόπιο Μνήμης», που περιλαμβάνει 17 έργα εμπνευσμένα από τα γράμματα της φράσης «Arbeit Macht Frei», που υπάρχει στην πύλη του Άουσβιτς. Η έκθεση παρουσιάζεται στο Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος μέχρι τον Μάρτιο του 2003.

Το έγκλημα της γενοκτονίας

Του Καθηγητή
κ. ΠΕΤΡΟΥ Α. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ,
Δ. Ν., Δικηγόρου

1. Η γενοκτονία

εταξύ των φρικαλεοτήτων των οφειλομένων εις την εγκληματικήν πολιτικήν των συγχρόνων τυραννών καθεστώτων, η γενοκτονία υπήρξεν αναμφιβόλως εκείνη ήτις προεκάλεσε την σφρόδοτέραν αγανάκτησιν εις την παγκόσμιον συνείδησιν. Η γενοκτονία ανήκει εις την κατηγορίαν των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητος, κατηγορίαν διαμορφωθείσαν εν τω θετικώ δικαίω το πρώτον δια του καταστατικού Χάρτου των Διεθνών Στρατιωτικών δικαστηρίων της Νυρεμβέργης και του Τόκυο (*).

Συνίσταται εις την ολικήν ή μερικήν, καταστροφήν ομάδος εθνικής, εθνολογικής, φυλετικής ή θρησκευτι-

Εβραίοι αιχμάλωτοι σκάβουν ομαδικό τάφο στον οποίο θα ενταφιαστούν αφού εκτελεστούν.
Ropaty, Λιθουανία. (Αρχείο Yad Vashem, Ιερουσαλήμ).

κής ως τοιαύτης. Αποτελεί τουτέστιν, ως διεκήρυξεν η Γεν. Συνέλευσις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, «την άρνησιν του δικαιώματος της υπάρξεως εις ομάδας ανθρώπων, ως ακριβώς η ανθρωποκτονία αποτελεί την άρνησιν του δικαιώματος της υπάρξεως εις το άτομο» (**).

Η γενοκτονία είναι έγκλημα πολιτικόν υπό την έννοιαν ότι εμφανίζεται συνήθως ως έχον κίνητρα ή σκοπούς πολιτικούς, τελείται δε υπό του Κράτους, αμέσως ή εμμέσως, εις εκτέλεσιν της επισήμου - έστω και ανομολογήτου - πολιτικής αυτού. Περί του πολιτικού χαρακτήρος της γενοκτονίας ομιλούμεν κατωτέρω δια μαρτών.

Από των παλαιότατων ήδη χρόνων συναντώμεν εις την Ιστορίαν των διαφόρων λαών πλείστας όσας τοιαύτας προσβολάς κατά της φυσικής -ή και της πνευματικής υποστάσεως ανθρωπίνων ομάδων. Λόγω της αγιοτήτος των τα εγκλήματα ταύτα ανέκαθεν είχον προκαλέσει ζωηράν αντίδρασιν εν τη συνειδήσει των ανθρώπων. Ουχ ήττον, η αντίδρασις αύτη είχε μέχρι τούδε τον χαρακτήρα απλής ηθικής αποδοκιμασίας και μόνον κατά την σύγχρονον εποχήν, και δη την τελευταίαν δεκαπενταετίαν, προσέλαβεν αύτη την μορφήν και το περιεχόμενον κανόνος νομικού εν τω πλαισίω μιας προσπαθείας αποσκοπούσης εις την δημιουργίαν διεθνούς κοινωνίας διεπομένης υπό του Δικαίου. Όντως,

* Συμφώνως προς τον Χάρτην τούτον η κατηγορία αύτη περιλαμβάνει: «τον φόνον, την εξόντωσιν, την υπαγωγήν εις κατάστασιν δουλείας, την εξορίαν και πάσαν άλλην απάνθρωπον πράξιν τελεσθείσαν κατά παντός αστικού πληθυσμού προ ή κατά την διάρκειαν του πολέμου, ή τους διωγμούς δια λόγους πολιτικούς, φυλετικούς ή θρησκευτικούς». Υπό την αυτήν έννοιαν προβλέπονται τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητος εις τον Νόμον 10 της 20ης Δεκεμβρίου 1945 τον θεοπισθέντα εν Γερμανία υπό του Συμμαχικού Συμβούλιου Ελέγχου, τον σχετικόν με την τιμώρησιν των υπαιτίων διά τα εγκλήματα πολέμου, τα εγκλήματα κατά της ειρήνης και διά τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητος (άρθρ. II, c). Ωσαύτως, κατά τον αυτόν περίπου τρόπον καθώρισε τα εγκλήματα ταύτα και το υπό της Επιτροπής του Διεθνούς Δικαίου του ΟΗΕ εκπονηθέν σχέδιον Κώδικος των εγκλημάτων του διεθνούς δικαίου του οποίου εισηγητής υπήρξεν ο καθηγ. I. Σπυρόπουλος. Ιδε Rappor de la Commission du droit international sur les travaux de la troisième session du 16 Mai au 27 Juillet 1951. Doc. Officiel, sixième session, Suppl. No 9/A/1858 σελ. 14 επ. Περί των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητος ίδε κυρίως Graven, Les crimes contre l'humanité en Académie de droit international, La Haye, Recueil des Cours (κατωτέρω σημειούμενον ως Recueil ADI) τόμος LXXVI 1950 I σελ. 433 επ. Drost, Human Rights as Legal Rights. The realization of individual human rights in positive international Law, Leiden 1951.

** Περί του εγκλήματος της γενοκτονίας ίδε κυρίως Lemkin, Le crime de génocide en Revue de droit international (Sottile) 1946 σελ. 213 επ. Pella, Les droits de l'homme et le génocide, Mémoire présenté à la Conférence des organisations consultatives non gouvernementales, Lake Success 1949 Doc. No 5 de la Conférence. Lacconia, Le délit de génocide et les droits de l'homme dans la société en Revue de droit pénal et de criminologie 1950 σελ. 488 επ. Nehemiah, The Genocide Convention, its Origins and Interpretations N. York 1949.

η ζωηρά αγανάκτησις η προκληθείσα υπό της εγκληματικής πολιτικής των συγχρόνων απολυταιχικών καθεστώτων μετά των τραγικών αποτελεσμάτων ταύτης, εύρεις ελευθέρων την έκφρασιν αυτής, άμα τη λήξης του Β' παγκοσμίου πολέμου, εις τους κόλπους του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Απαντά τα συμμετέχοντα εις αυτόν έθνη του ελευθέρου κόσμου εξέφρασαν εντόνως την επιθυμίαν όπως καθιερωθή το ταχύτερον - και εφ' όσον διετηρείτο εισέτι ζωηρά εις πάντας η ανάμνησις των εγκλημάτων τούτων - η τιμώρησης της γενοκτονίας δια συμβάσεως διεθνούς, ειδικώς προς τούτο καταρτισθησιμένης, καθ' όσον η αντιμετώπισις αυτής εν τω πλαισίω ενός «διακρατικού ποινικού κώδικος» του οποίου την σύνταξιν είχεν ήδη αναλάβει η Επιτροπή του Διεθνούς Δικαίου του ΟΗΕ, έμελλεν, ως εκ φύσεως του όλου έργου και των πλείστων δυσχερειών ας συνεπήγετο τούτο, να καθυστέοη επ' αρχετόν. Και πράγματι, την 9η Δεκεμβρίου 1948, η Γενική Συνέλευσις των Ηνωμένων Εθνών εδέχθη ομοφώνως την καταστήσισαν Σύμβασιν δια την πρόληψιν και την καταστολήν του εγκλήματος της γενοκτονίας. Την σύμβασιν ταύτην υπέγραψαν μέχρι σήμερον εν όλω εξήκοντα Κράτη μεταξύ των οποίων και η Ελλάς ήτις επεκύρωσε ταύτην δια του Ν.Δ.3091 της δης Οκτωβρίου 1954 (***)

Η ερμηνεία, ως και η κριτική ανάλυσις των διατάξεων της Συμβάσεως περί γενοκτονίας παρουσιάζει ιδιά-

*** Μέχρι της 31ης Μαρτίου 1955 τα έξις Κράτη επεκύρωσαν δι' εσωτερικού νόμου την Σύμβασιν περί γενοκτονίας και υπό τας αντιστοίχως αναφερομένας ημερομηνίας καταθέσεως των εγγράφων επικυρώσεως: Αυστραλία 8-7-1949, Βέλγιον 5-9-1951, Βραζιλία 15-4-1952, Βουλγαρία 28-7-1950, Καμπότζη 14-10-1950, Καναδάς 3-9-1952, Κεϋλάνη 12-10-1950, Χιλή 3-6-1953, Κίνα 19-7-1951, Κόστα Ρίκα 14-10-1950, Κούβα 4-3-1950, Τσεχοσλοβακία 21-12-1950, Δανία 15-6-1951, Εξουαδώ 21-12-1949, Αίγυπτος 8-2-1952, Έλ-Σαλβαντόρ 28-9-1950, Αιθιοπία 1-7-1949, Γαλλία 14-10-1950, Γουατεμάλα 13-1-1950, Αίτη 14-10-1950, Χασεμπιτάκον Βασίλειον της Ιορδανίας 3-4-1950, Χονδούρα 5-3-1952, Ουγγαρία 7-1-1952, Ισλανδία 29-8-1949, Ισραήλ 9-3-1950, Ιταλία 4-6-1952, Δημοκρατία Κορέας 14-10-1950, Λαός 8-12-1950, Λιβανος 17-12-1953, Λιμπερία 9-6-1950, Μεξικό 22-7-1952, Μονακό 30-3-1950, Νικαραγούα 29-1-1952, Νορβηγία 22-7-1949, Παναμά 11-1-1950, Φιλιππίναι 11-1-1950, Πολωνία 14-11-1950, Ρουμανία 2-11-1950, Σαουδική Αραβία 13-7-1950, Σουηδία 27-5-1952, Τουρκία 31-7-1950, Βιετνάμ 11-8-1950, Γουνγκοσλαβία 29-8-1950, Λευκορωσία 11-8-1954, Σοβιετική Ένωσης 3-3-1954, Ουγγαρία 15-11-1954 και η Γερμανική Ομοσπονδία 24-11-1954. Δεν επεκύρωσαν εισέτι την Σύμβασιν τα έξις Κράτη: Βολιβία, Βούρμα, Κολομβία, Δομινικανή Δημοκρατία, Ινδία, Ιράν, Νέα Ζηλανδία, Πακιστάν, Παραγουάνη, Περού, Ήνωμ. Πολιτείαι της Αμερικής και η Ουραγουάνη.

ζουσαν τινα δυσκολίαν ην θεωρούμεν σκόπιμον όπως αναφέρομεν ειθύνς αμέσως. Αύτη οφείλεται εις τους ε-ξής δυο λόγον: α) Το περιεχόμενον της Συμβάσεως ταύτης αποτελεί δίκαιον ποινικόν διακρατικόν, ανήκει, τουτέστιν, συστηματικώς εις τον νέον τούτον κλάδον του διεθνούς δικαίου (****) όστις εδημιουργήθη μόλις κατά την διάρκειαν και μετά το πέρας του Β' παγκοσμίου πολέμου και ως εκ τούτου παραμένει εισέτι άγνωστος εις τον ευρύτερον νομικόν κόσμον ακόμη και κατά τας γενικάς αυτού αρχάς, δοθέντος μάλιστα, ότι αύται τυγχάνονταν άκρως αντίθετο προς τας του ισχύοντος Διεθνούς δικαίου εν γένει. Προκειμένης όθεν της αναλύσεως ειδικών διατάξεων του δικαίου τούτου, ήτοι των αφροδωσών εις την γενοκτονίαν, είμεθα υποχρεωμένοι όπως, προς κάλυψιν της τοιαύτης ελλείψεως κατατοπίσεως του αναγνώστου, εξηγήσωμεν δι' ολίγων, οσάκις τούτο καθίσταται αναγκαίον, τα κεντρικά σημεία του νέου τούτου δικαίου: ωσαύτως, δια τον αυτόν λόγον, θα επεκταθώμεν κατά τι περισσότερον του δέοντος, εν τη αναλύσει εκείνων εκ των γενικών αυτού αρχών, αίτινες ηγητώς αναφέρονται εν τη Συμβάσει. β) Το νέον τούτο δίκαιον, εμφανιζόμενον υπό όλως ιδιαίτερους συνθήκας και μορφήν θέτει επιτακτικώς εις τον ερευνητήν το ερώτημα εάν ως έχει τούτο σήμερον, αποτελεί πράγματι Δίκαιον υπό την πλήρη και καθιερωμένην του όρου έννοιαν. Εις το πρόβλημα αυτό είμεθα υποχρεωμένοι όπως δώσωμεν μίαν απάντησιν, εφ' όσον και η Σύμβασις περί γενοκτονίας αποτελεί μέρος του διακρατικού ποινικού δικαίου, σημειούντες ωσαύτως, δι' ολίγων, εις περίπτωσιν αρνητικής γνώμης, τους όρους και τας προϋποθέσεις, υφ' ας ήθελεν εις το μέλλον καταστή δυνατή, η πραγματοποίησις ενός τοιούτου δικαίου.

2. Η Σύμβασις δια την πρόληψιν και την καταστολήν του εγκλήματος της γενοκτονίας.

I. Δια του άρθρου 1 της Συμβάσεως αναγνωρίζεται εις την γενοκτονίαν - τελουμένην εν καιρώ ειρήνης ή εν

**** Κατά την επικρατήσασαν ήδη, εν τη επιστήμη, γνώμην, το δίκαιον τούτο σκοπεί εις την ποινικήν κύρωσιν πράξεων παρανόμων, τελεσθεούντων εν τω πλαισίω των σχέσεων μεταξύ Κρατών υπό προσπάτων ασκούντων δημόσιον λειτούργημα και ενεργούντων εν ονόματι του Κράτους. Πρβλ. Pella, La guerre-crime et les criminels de guerre, Geneve-Paris 1946 σελ. 19 έπ. Donnedieu de Vabres, Le proces de Nuremberg devant les principes modernes, du droit penal international εν Recueil ADI 1947 I σελ. 485 no 1. Glaser, Introduction a l' etude du droit international penal, Bruxelles- Paris 1954 σελ. 8 επ.

«Εκείνοι που οδηγήθηκαν στο θάνατο», έργο του Μέρ Ασκελόντ, 1964.

καιρώ πολέμου - η ιδιότης του εγκλήματος διεθνούς δικαίου, η πρόληψης και η καταστολή του οποίου ανατίθεται εις τα Συμβαλλόμενα Μέρη. Περού της σημασίας της τοιαύτης φρτής καθιερώσεως εν τω συμβατικώ διεθνεί δικαίου, πράξεως τινος ως εγκλήματος διεθνούς δικαίου, ήτις πράγματι αποτελεί ίνα των σημαντικωτέρων σταθμών εν τη εξελίξει του δικαίου τούτου, ομιλούμενο κατωτέρω δια μακρών εν τη αναλύσει της λογικώς σύνδεομένης προς αυτήν αρχής της αναγνωρίσεως διεθνούς ποινικής ευθύνης, ατομικής, εις τα διοικούντα όργανα του Κράτους, δια πράξεις αυτών τελεσθείσας υπό την ιδιότητά των ταύτην.

II. Το άρθρον 2 καθορίζει την αντικειμενικήν υπόστασιν του εγκλήματος της γενοκτονίας. Αύτη συνίσταται εις «μίαν οιανδήρποτε των κατωτέρω πράξεων, ενεργούμενην με την πρόθεσιν ολικής ή μερικής καταστροφής ομάδος εθνικής, εθνολογικής, φυλετικής, ή θρησκευτικής ως τοιαύτης: α) Φόνος των μελών της ομάδος, β) Σοβαρό βλάβη της σωματικής ή διανοητικής ακεραιότητος των μελών της ομάδος, γ) Έκ προθέσεως υποβολή της ομάδος εις συνθήκας διαβιώσεως δυναμένας να επιφέρωσι την πλήρη ή την μερικήν σωματικήν καταστροφήν αυτής, δ) Μέτρα αποβλέποντα εις την παρεμπόδισιν των γεννήσεων εις τους κόλπους ωρισμένης ομάδος, ε) Αναγκαστική μεταφορά παιδών, μιας ομάδος εις ετέρα ομάδα».

Επί του άρθρου τούτου έχομεν να παρατηρήσωμεν τα εξής:

A. Σχετικώς προς τας προστατευομένας ομάδας, πρόδηλον τυγχάνει ότι αι ανωτέρω περιοριστικώς αναφερόμεναι τέσσαρες κατηγορίαι, ήτοι η εθνική, η εθνολογική, η φυλετική, και η θρησκευτική ομάδες δεν εξαντλούνται απόσας τας μορφάς υφ' αι δυνατόν να εμφανισθή εν σύνολον ατόμων. Κατά τας γενομένας επι του θέματος συζητήσεις εις την Έκτην Επιτροπήν του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, εν έτει 1948, προϊόταθη υπό των Ηνωμένων Πολιτεών της Αμερικής όπως μεταξύ των προστατευτέων ομάδων περιληφθώσιν και αι «πολιτικαί»⁽¹⁾. Η σκοπιμότης της προστασίας των ομάδων τούτων έναντι απανθρώπων μεθόδων εξοντώσεως δεν είναι, φρονούμεν, δυνατόν να, τεθή εν αμφιβόλω. Τυγχάνουν γνωστάι αι εγκληματικά μέθοδοι επικρατήσεως και επιβολής των συγχρόνων τυραννικών πολιτευμάτων, αίτινες δυστυχώς αμιλλώνται εις έκτασιν και βαρβαρότητα ακόμη και τα παλαιά, γνωστά εκ της Ιστορίας συστήματα καταπιέζεως των πολιτικών ελευθεριών του ανθρώπου. Ουχ ήτον, κατά της προτάσεως ταύτης αντετέθησαν σθεναρώς Κράτη τινά μεταξύ των οποίων και η Ένωσις των Ρωσικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών ήτις προέβαλε σχετικώς το επιχείρημα ότι εις την έννοιαν του όρου «γενοκτονία» εν τη Συμβάσει, θα έδει όπως δοθή περιεχόμενον σαφές και σταθερόν,

πράγμα αδύνατον εάν περιελαμβάνοντο εις ταύτην και αι «πολιτικά» ομάδες αίτινες δυσκόλως καθορίζονται, στερούμεναι προς τούτο της μονιμότητος και της σταθερότητος των εθνικών, φυλετικών ή θρησκευτικών ομάδων⁽²⁾. Τοιουτορόπως, μολονότι εγκριθείσα υπό της Έκτης Επιτροπής, η πρότασις δια την προστασίαν και των πολιτικών ομάδων απεσύρθη υπό των Ηνωμένων Πολιτειών κατά την στιγμήν της ψηφοφορίας ενώπιον της Γενικής Συνέλευσεως, ίνα ούτω αποτραπή αναπόφευκτον αδιέξοδον εις βάρος της τελικής εγκρίσεως ολοκλήρου της Συμβάσεως.

Η θεολιστική αύτη λύσης υπήρξεν όντως αναγκαία. Διότι πράγματι, το προβληθέν υπό της Σοβιετικής Ενώσεως κώλυμα, - αληθές κατά βάσιν, ουδόλως εν τούτοις δυνάμενον να θεωρηθή ως απροσπέλαστον, - απετέλει εις την πραγματικότητα απλούν πρόσχημα. Ο βαθύτερος λόγος της αρνήσεως παροχής προστασίας εις τας ομάδας ταύτας υπήρξεν άλλος. Τυγχάνει εις πάντας γνωστόν ότι αι κυριώτεραι πράξεις γενοκτονίας κατά πολιτικών ομάδων έλαβον και λαμβάνον εισέτι χώραν εις Κράτη τελούντα υπό συστήματα διακυβερνήσεως απολυταρχικά, εις εν μάλιστα των συστημάτων τούτων, το και σπουδαιότερον μετά την δια του Β' παγκοσμίου πολέμου πτώσιν των δυνάμεων του Αξονος, αποτελούν πρωταρχικήν επιδίωξιν αναφερομένην ρητώς και ανενδοιάστως εις το πολιτικόν αυτών πρόγραμμα. Η καθιέρωσις, όθεν, μιας τοιαύτης προστασίας των πολιτικών ομάδων, δια διεθνούς συμβάσεως καταρτισθομένης εις τους κόλπους του ΟΗΕ εις τον οποίον ανήκουν και τινα υπό τοιούτον καθεστώς Κράτη, εμφανίζεται ως παράλογος και εις την πραγματικότητα αδύνατος. Μόνον εάν άπαντα τα Συμβαλλόμενα Μέρη διείποντο υπό πολιτεύματος δημιοκρατικού φιλελευθέρου, όπερ αναγνωρίζει την ύπαρξιν πολιτικών ομάδων μη κυβερνητικών, και δη αντιπολιτευομένων, θα είχε μία τοιαύτη διάταξις λογικήν τινα συνέπειαν και πιθανότητας καθιερώσεως. Και εις την περίπτωσιν δε ταύτην ακόμη θα έδει όπως γίνη περαιτέρω διαστολή τις διά τας δημοκρατικάς εκείνας αποικιακάς Δυνάμεις, αίτινες, κατά κανόνα, περιορίζουν την εφαρμογήν των δημοκρατικών των αρχών διά μόνην την μητρόπολιν, μη διστάζουσαι, συχνάκις, να καταφέγγωσ και εις την γενοκτονίαν προκειμένης της εξασφαλίσεως της κυριαρχίας αυτών επί των αποικιών των.

Διά της ανωτέρω παρατηρήσεως επί του άρθρου 2 αποκαλύπτεται η πρώτη ατέλεια, η πρώτη, μάλλον «αδυναμία» της Συμβάσεως περί γενοκτονίας εν όψει της πραγματοποίησεως του σκοπού τον οποίον επιδιώκει. Πράγματι, ο αποκλεισμός εκ ταύτης των πολιτικών ο-

μάδων εξαιρεί της ποινικής προστασίας μίαν των πλέον σημαντικών ομάδων ατόμων, ήτις προσφάτως μόλις υπήρξε θύμα των φοβερώτερων εγκλημάτων γενοκτονίας, εξακολουθεί δε πάντοτε να είναι η περισσότερον εκτεθειμένη εις τον κίνδυνον τοιούτων εγκλημάτων. Η «αδυναμία», εν τούτοις, αύτη δεν είναι η μόνη: ως θα ίδωμεν κατωτέρω υπάρχουν και άλλαι γενικωτέρας φύσεως και καθολικωτέρας σημασίας, αίτινες καθιστούν την ανωτέρω εκτεθείσαν μίαν πλατωνικής μορφής τοιαύτην.

B. Η δευτέρα παρατήρησις επί του άρθρου 2 αφορά εις τον καθορισμόν της αντικειμενικής υποστάσεως της γενοκτονίας. Ως συνάγεται εξ αυτού τούτου του κειμένου, ο νομοθέτης αναφέρει περιοριστικώς τας πράξεις εκείνας αίτινες αποτελούν γενοκτονίαν. Κατά την γενομένην επί του θέματος συζήτησιν εις την Έκτην Επιτροπήν, προϋπάθη υπό της Γαλλίας και της Σοβιετικής Ενώσεως όπως η αντικειμενική υπόστασις της γενοκτονίας προσδιορισθή κατά τρόπον γενικόν - μεθ' απλής απαριθμήσεως ενδεικτικής ενών τυπικών μορφών αυτής, - και τούτο ίνα, εν τη εφαρμογή της Συμβάσεως ταύτης καταστή δυνατή η εις την έννοιαν ταύτην υπαγωγή απασών των μορφών, υφ' αις δυνατόν να εμφανισθή εν των μέλλοντι το έγκλημα τούτο. Ουχ ήττον, η πρότασις αύτη δεν εγένετο δεκτή ένεκα του φόρου τον οποίον εξέφρασαν πλείονα Κράτη, μη τυχόν, δι' ενός τοιούτου γενικού ορισμού, χρακτηρισθώσιν ως γενοκτονία πλείστα εγκλήματα υπαγόμενα εις την αποκλειστικήν αυτών δικαιοδοσίαν.

Σημειούμεν ενταῦθα την διστακτικότητα του διεθνούς νομοθέτου μη τυχόν εκθέση υπερμέτρως την κυριαρχίαν των Συμβαλλομένων Μερών εις υπερχρατικήν δικαιοδοτικήν επέμβασιν, διστακτικότητα εκφραζομένην κατά τρόπον έτι εντονώτερον εις τα επόμενα άρθρα της Συμβάσεως και ήτις, ως θα ίδωμεν, μέλλει τελικώς να καταστήση πλατωνικήν την όλην προσπάθειαν της επι διεθνούς πεδίου προλήψεως και καταστολής της γενοκτονίας.

G. Η τρίτη παρατήρησις αφορά εις τον προσδιορισμόν της εκτάσεως της έννοιας της γενοκτονίας ως αύτη την καθιερούται εν άρθρω 2.

Η θεωρία διακρίνει τοις κατηγορίας ενεργειών ως περιλαμβανομένας εν γένει εις την έννοιαν της γενοκτονίας. Η πρώτη περικλείει τον φόρον των μελών μιας ομάδος ως και τας βαρείας προσβολάς κατά της σωματικής ή διανοητικής ακεραιότητος αυτών. Είναι η καλούμενη φυσική γενοκτονία, η κατ' εξοχήν τυπική μορφή του εγκλήματος τούτου. Η δευτέρα, η βιολογική γενοκτονία, περιλαμβάνει τα μέτρα τα αποβλέποντα εις

την παρεμπόδισιν των γεννήσεων εις τους κόλπους ωρισμένης ομάδος. Η τρίτη, τέλος, κατηγορία, αποτελείται εκ πάσης εν γένει υπαίτιου ενεργείας σκοπού σης εις την καταστροφήν του πνευματικού και ψυχικού γενικότερον πολιτισμού, του προσιδιάζοντος εις μίαν ομάδα. Απεκλήθη πολιτιστική γενοκτονία⁽³⁾ και πραγματούται διά πλείστων όσων τρόπων, οίον διά της απαγορεύσεως της χρησιμοποίησεως της γλώσσης της ομάδος εις τας καθημερινάς σχέσεις ή εις τα σχολεία, δια της απαγορεύσεως της εκτυπώσεως και της διαδόσεως δημοσιευμάτων συντεταγμένων εις την γλώσσαν της ομάδος, ως και διά της καταστροφής των βιβλιοθηκών, μουσείων, σχολείων, ιστορικών μνημείων, τόπων λατρείας και άλλων ιδρυμάτων ή αντικειμένων μορφωτικής σημασίας της ομάδος, ή ακόμη, διά της απαγορεύσεως της χρησιμοποίησεως αυτών⁽⁴⁾.

Κατά τας γενομένας συζητήσεις εις την Έκτην Επιτροπή, προϋπάθη υπό των Ηνωμένων Πολιτειών όπως προβλεψθή εν τη Συμβάσει και μία άλλη μορφή γενοκτονίας, η «οικονομική», συνισταμένη εις την καταστροφήν της οικονομικής υποστάσεως της μελών ομάδος τυνος. Η πρότασις αύτη απερρίφθη ομοφώνως και άνευ ενδοιασμών, θεωρηθείσης της εννοίας της οικονομικής γενοκτονίας ως άκρως ρευστής και μη δυναμένης, ως εκ τούτου, να αποτελέσῃ αντικείμενον σαφούς καθορισμού. Εξ άλλου, μία τοιαύτη προστασία θα υπερηκόντιζε τον σκοπόν της καταρτισθωσιμένης Συμβάσεως, ήτις απέβλεπεν αποκλειστικώς και μόνον εις την καθιέρωσιν ποινικής προστασίας κατά της εν κυριολεξία καταστροφής της ομάδος, της φυσικής, τουτέστιν, και της βιολογικής⁽⁵⁾.

Δεχόμεθα ότι οι ανωτέρω λόγοι, ίδια ο αναφερόμενος εις τον σκοπόν της Συμβάσεως, δικαιολογούν καθ' αρχήν την μη παραδοχήν, εν τη Συμβάσει, της «οικονομικής» γενοκτονίας όπως, άλλως τε, και της «πολιτιστικής» τοιαύτης. Ουχ ήττον θα έδει, φρονούμεν, να γίνη μία εξαίρεσις δι' ωρισμένας ακραίας περιπτώσεις οικονομικής γενοκτονίας, οσάκις τοντέστιν αύτη τελείται ουχί δι' απλών μέτρων περιοριστικών, ανίσων, εις βάρος της οικονομικής δραστηριότητος των μελών της ομάδος, αλλά δια πράξεων επιφερουσών ολοσχερή απογύμνωσιν των θυμάτων εκ παντός περιουσιακού αυτών στοιχείου και αίτινες συνοδεύονται συνάμα υπό μέτρων αποκλεισμού πάσης δυνατότητος μελλοντικής οικονομικής ανασυγχροτήσεως δια τα πρόσωπα ταύτα. Εις τοιαύτας περιπτώσεις είναι προφανές ότι η οικονομική γενοκτονία οδηγεί μοιραίως εις την φυσικήν καταστροφήν της ομάδος⁽⁶⁾.

Η Σύμβασις προβλέπει μόνον περί των δύο πρώτων

κατηγοριών, ήτοι περί της φυσικής και της βιολογικής γενοκτονίας, περί της εν κυριολεξία, τουτέστιν, καταστροφής της ομάδος. Η παραδοχή και της πολιτιστικής γενοκτονίας, αποτελέσασα αντικείμενον ζωηρών συζητήσεων κατά την κατάρτισιν της Συμβάσεως, δεν εγένετο τελικώς δεκτή θεωρηθέντος του καθορισμού σαφών ορίων εις την έννοιαν ταύτην ως άκρως δυσχερούς⁽⁷⁾. Εκτός τούτου, η παραδοχή αυτής θα απέτρεπε πλείστα όσα Κράτη από του να προσχωρήσουν εις την Σύμβασιν, εκ φόβου μη τυχόν, εις το μέλλον, κατηγορηθώσιν επί γενοκτονία δια την πολιτικήν των την αποσκοπούσαν εις την εθνικήν αφομοίωσιν των εν τη επικρατεία αυτών ανομοιογενών φυλετικώς στοιχείων, ήτις, τω όντι, πραγματοποιουμένη διά μέσων θεμιτών, δεν παρουσιάζει καθ' εαυτήν, χαρακτήρα εγκληματικόν⁽⁸⁾. Εξ άλλου, η πολιτιστική γενοκτονία, ταυτίζομένη εν πολλοίς μετά της προσβολής των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, έμελλε να αντιμετωπισθή εις το πλαίσιον της Συμβάσεως της σχετικής προς τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Ο αποκλεισμός, εν τούτοις, της πολιτιστικής γενοκτονίας εκ της Συμβάσεως, δεν υπήρξεν απόλυτος. Μεταξύ των εν άρθρο 2 αναφερομένων πράξεων των συνιστωσών γενοκτονίαν, προβλέπεται υπό στοιχ. Ε και η «αναγκαστική μεταφορά παιδίων μιας ομάδος εις ετέραν ομάδα».

Η καθιέρωσις της διατάξεως ταύτης οφείλεται εις την πρωτοβουλίαν της Ελλάδος, ήτις την εποχήν ακριβώς καθ' ην κατηρτίζετο η Σύμβασις εις τους κόλπους του ΟΗΕ, είχε μόλις υποστή το πλήγμα του γνωστού εις πάντας παιδομαζώματος⁽⁹⁾.

Το «παιδομαζώμα» αποτελεί, νομίζομεν, μίαν μορφήν πολιτιστικής γενοκτονίας, καθ' όσον ο επιδιωκόμενος δια της πράξεως ταύτης σκοπός συνίσταται ουχί εις τον φυσικόν ή βιολογικόν αφανισμόν της απαχθείσης ομάδος, αλλ' εις την καταστροφήν των εθνικών, γλωσσικών, θρησκευτικών και εν γένει πολιτιστικών χαρακτηριστικών αυτής⁽¹⁰⁾. Αι αξιώσεις, όθεν, αυστηρός συνεπείας έναντι των αρχήθεν αποφασισθέντων περί των περιληπτών εν τη Συμβάσει μορφών γενοκτονίας, θα υπηργόσεν τον αποκλεισμόν, εκ ταύτης, του παιδομαζώματος, εφ' όσον, ως είπομεν, τούτο αποτελεί πολιτιστικήν γενοκτονίαν. Ουχ ήττον, η διάταξις αύτη απηχούσα έντονον ηθικόν αίτημα της στιγμής διά μίαν «έννομον» και επί διεθνούς πεδίου, μοιραίην της αρπαγής των ελλήνων παίδων, περιελήφθη τελικώς, και ακοιβώς διά τον λόγον αυτόν, εις την Σύμβασιν.

Θεωρούμενη την λύσιν ταύτην εύστοχον, καθ' όσον, η παροχή ποινικής προστασίας κατά μιας των βαρυτέ-

ρων μιօρφών πολιτιστικής γενοκτονίας, δημιουργεί επικοδιμητικόν προηγούμενον διά την εν τω μέλλοντι περαιτέρω επέκτασιν τοιαύτης προστασίας και εις άλλας περιπτώσεις της κατηγορίας ταύτης της γενοκτονίας, της οποίας ο εγκληματικός χαρακτήρας καθιστά πλήρως δεδικιαλογημένην και αναγκαίαν μίαν αποτελεσματικήν διεθνή ποινικήν κύρωσιν.

III. Το άρθρον 3 καθορίζει τας πράξεις εκτελέσεως και συμμετοχής εις το έγκλημα της γενοκτονίας. Αύται είναι: «α) Η γενοκτονία. β) Η συνεννόησις προς διενέργειαν γενοκτονίας. γ) Η άμεσος και δημιοσία προτροπή προς διενέργειαν γενοκτονίας. δ) Η απόπειρα γενοκτονίας. ε) Η συνέργεια εις την γενοκτονίαν».

Εν τη συντάξει του άρθρου τούτου ενεφανίσθησαν πλείσται όσαι δυσκολίαι οφειλόμεναι εις τας υπαρχούσας διαφοράς μεταξύ των συστημάτων των καθιερωμένων εις τα εσωτερικά δίκαια των Συμβαλλομένων Μερών, χυρίως δε μεταξύ των της ηπειρωτικής Ευρώπης αφ' ενός, και του αγγλοσαξωνικού συστήματος αφ' ετέρου. Σημειούμεν τινάς εξ αυτών, τας πλέον χαρακτηριστικάς, ίνα ούτω λάβωμεν μίαν εικόνα των εμποδίων, άτινα, πλην των άλλων, έχει να αντιμετωπίσῃ ο διεθνής ποινικός νομοθέτης εν τη θεσπίσει ενός ενιαίως εφαρμοσμένου διακρατικού ποινικού δικαίου.

Η πρώτη δυσκολία, αποτελέσασα αντικείμενον ευρέων συζητήσεων κατά την κατάρτισην της Συμβάσεως, ενεφανίσθη προκειμένης της θεσπίσεως της υπό στοιχείον β καθιερωθείσης τελικώς εννοίας της «συνεννοήσεως προς διενέργειαν γενοκτονίας» (épente en vue de commettre le génocide). Διά της ανωτέρω εκφράσεως επεδιώχθη η απόδοσης της conspiracy του αγγλοσαξωνικού δικαίου, εννοίας μη εχούσης αντίστοιχων προς ταύτην εις το ηπειρωτικόν δίκαιον, καθ' όσον η παρεμφερούσης έννοια της «συνωμοσίας», την οποίαν το δίκαιον τούτο γνωρίζει, είναι κατά πολύ στενωτέρα αυτής. Τώστιν, ενώ η συνωμοσία αφορά αποκλειστικώς εις τα εγκλήματα κατά του Κράτους, και δη, συνήθως, εις τα στρεφόμενα κατά της εσωτερικής υποστάσεως αυτού, η conspiracy εκτείνεται επί πεδίου αισθητώς ένυρτέρου. Περιλαμβάνει πάσαν συμφωνίαν σκοπούσαν εις την διάπραξιν αδίκου τινος πράξεως εν γένει, ήτοι ου μόνον εγκλήματος, αλλά και πάσης πράξεως αντιβανούσης εις τον νόμον, ή ακόμη και εις την ηθικήν⁽¹¹⁾.

Η έννοια αυτή, καθιερωθείσα εν τω διακρατικώ ποινικώ δικαίω το πρώτον διά των Καταστατικών των Διεθνών στρατιωτικών δικαστηρίων, είχεν ήδη προκαλέσει πλείστας όσας αντιρρήσεις, υπήρξε δε και η αιτία ικανής συγχύσεως κατά την δίκην της Νυρεμβέργης⁽¹²⁾.

Παρ' όλα ταύτα, εγένετο και πάλιν δεκτή εις την προκειμένην Σύμβασιν· εδόθη εις αυτήν το περιεχόμενον της εν γένει «προηγούμενης εγκληματικής συμφωνίας» υπό την επιφύλαξιν, εν τούτοις, ότι δοθεισών των ανωτέρω διαφορών μεταξύ των ποινικών νομοθεσιών, έκαστον Κράτος θα έδει, κατά την ερμηνείαν της διατάξεως της περιεχούσης την έννοιαν ταύτην, να αναχθή εις τας αρχάς του ιδίου αυτού εσωτερικού δικαίου⁽¹³⁾.

Διά της υπό στοιχείον γ του άρθρου 3 διατάξεως, η «άμεσος και δημοσία προτροπή προς διενέργειαν γενοκτονίας» ανάγεται εις αξιόποινον πράξιν. Σκοπός της διατάξεως ταύτης είναι η αντιμετώπιση της γενοκτονίας εν τη γεννέσει αυτής, εις εν τοντέστιν στάδιον ένθα είναι εισέτι δυνατόν να αποτραπή η πραγμάτωσις ταύτης. Εις το σημείον τούτο ο διεθνής νομοθέτης ηκολούθησε το παραδειγμα των περισσοτέρων εθνικών ποινικών δικαίων, άτινα, κατά παρόμοιον δραστικόν τρόπον εξασφαλίζουν ωρισμένα έννοια αγαθά υψίστης σπουδαιότητος, δια της αναγωγής, τουτέστιν, εις εγκλήματα, όλων εκείνων των πράξεων, α οποίαι μολονότι καθ' εαυτάς ουχί εγκληματικά, δυνατόν, εν τούτοις, να οδηγήσουν εις το έγκλημα⁽¹⁴⁾. Και η καθιέρωσις της διατάξεως ταύτης δεν εγένετο άνευ αντιρρήσεων, αίτινες και πάλιν προσδιωρίζοντο κατά βάσιν εκ του πολιτικο-κοινωνικού καθεστώτος των Συμβαλλομένων Μερών. Ούτω, αι Ήνωμέναι Πολιτείαι της Αμερικής, υποστηρίζομεναι και υπό του Ήνωμένου Βασιλείου, εκηρούχθησαν κατά της θεσπίσεως τοιούτου κανόνος φοβούμεναι την δυσμενή επίδρασιν καταχρηστικής τυχόν εφαρμογής αυτού επί της ελευθερίας του λόγου και ειδικώτερον του τύπου. Ωσαύτως εφοβούντο και την πολιτικήν έντασιν ήν θα εδημιούργει μεταξύ των Κρατών ενδεχομένη μονόπλευρος ερμηνεία ωρισμένων δημοσιευμάτων εις τον τύπον⁽¹⁵⁾. Αντιθέτως η Σοβιετική Ένωσις εξήτει, αναφορικώς προς την διάταξιν ταύτην, όπως η ποινική κύρωσις επεκταθή έτι πλέον, ίνα περιλάβη και το γεγονός της απλής προπαγάνδας του εγκλήματος της γενοκτονίας. Ουχ ήττον, και η άποψις αυτή δεν εγένετο δεκτή δια τον λόγον ότι δυνατόν να εξέθετε εις κίνδυνον την ελευθερίαν του λόγου, πράγμα τοσούτω μάλλον επικίνδυνον καθ' όσον η κατ' εξοχήν ρευστή έννοια του όρου «προπαγάνδα» δυσκόλως προσδιορίζεται κατά τρόπον αντικειμενικόν⁽¹⁶⁾.

Οσον αφορά εις την τιμώρησιν των διαφόρων σταδίων της πραγματώσεως της αντικειμενικής υποστάσεως της γενοκτονίας, η Σύμβασις (άρθρ. 3,δ) προβλέπει μόνον περί της αποτείρας. Ωρισμένα Κράτη υπεστήριξαν την γνώμην ότι θα έδει να καθιερωθή η τιμώρησις και των προπαρασκευαστικών πράξεων, εκείνων του-

λάχιστον, αίτινες καθ' εαυτάς φέρουν τον χαρακτήρα αμέσου προετοιμασίας διά την τέλεσιν της γενοκτονίας⁽¹⁷⁾. Η άποψις αύτη, πλην του ότι, εν πολλοίς, εύρηται καθιερωμένη εις πλείστας εσωτερικάς ποινικάς νομοθεσίας αναφορικάς προς τα εγκλήματα κατά του Κράτους⁽¹⁸⁾, έχει ακόμη υπέρ αυτής, εις τον τομέα του διεθνούς δικαίου, εν προηγούμενον, την Διεθνή Σύμβασιν της Γενεύης της 20 Απριλίου 1929 διά την καταπολέμησιν των εγκλημάτων κατά του νομίσματος ένθα τιμωρούνται αι προπαρασκευαστικαὶ πράξεις εν γένει του εγκλήματος τούτου. Ουχ ήττον, δεν εγένετο αύτη τελικώς δεκτή λόγω της ζωηράς αντιδράσεως των αγγλοσαξωνικών χωρών, το εσωτερικόν δίκαιον των οποίων αποκρούει κατά κανόνα την τιμώρησιν των προπαρασκευαστικών πράξεων⁽¹⁹⁾.

IV Το άρθρον 4 αφορά εις το υποκείμενον του εγκλήματος της γενοκτονίας. Έχει ούτω: «Τα ἀτομα τα διενεργήσαντα γενοκτονίαν ἡ μίαν οιανδήποτε εκ των ἄλλων πράξεων των απαριθμούμενων εις το άρθρον 3ον, θα τιμωρούνται είτε είναι κυβερνώντες, είτε υπήκοοι, είτε ιδιώται».

Διά του άρθρου τούτου καθιερούνται μια των πλέον σημαντικών βασικών αρχών του διακρατικού ποινικού δικαίου, η της αναγνωρίσεως ατομικής ποινικής ευθύνης διεθνούς εις τους κυβερνώντας και τους εν γένει εκπροσώπους του Κράτους, διά τας πράξεις των τας τελεσθείσας εν ονόματι και διά λογαριασμόν αυτού.

Η αρχή αύτη, εκ διαμέτρου αντίθετος προς την παλαιοτέραν θεωρίαν του διεθνούς δικαίου, την γνωστήν ως doctrine traditionnelle, αποτελεί έκφρασιν των συγχρόνων κατευθύνσεων της επιστήμης, αντιπροσωπεύει δε, ως θα ίδωμεν κατωτέρω, μίαν των πλέον ουσιωδών κατακτήσεων εις την εξέλιξιν του δικαίου τούτου. Πράγματι, κατά την doctrine traditionnelle, εις την αμιγή αυτής έκφρασιν, η ύπαρξις αμοιβαίας ευθύνης μεταξύ Κρατών δεν είναι νοητή. Τα Κράτη ευθύνονται μόνον έναντι εαυτών καθ' όσον πάσα ευθύνη έναντι αλλήλων αντιτίθεται προς το δόγμα της κυριαρχίας, το ευρισκόμενον εις την βάσιν της θεωρίας ταύτης. Ακόμη και όταν τα Κράτη φρονούν ότι δέον να θεωρήσουν εαυτά ως υπεύθυνα, λέγουν αι Funk Brentano και Albert Sorel «δεν πρόκειται δικαιώμα το οποίον παραχωρούν το εν έναντι του ἄλλου, διότι ούτα η κυριαρχία αυτών θα ήλλοιούτο, αλλά μάλλον καθήκον, όπερ επιβάλλουν εις εαυτά, τα μεν χάριν των δε, προς το συμφέρον της διεθνούς ειρήνης»⁽²⁰⁾.

Ίδωμεν δι' ολίγων την λογικήν πορείαν, ην ηκολούθησεν η σύγχρονως θεωρία διά την μετάβασιν εκ της αντιλήφεως ταύτης εις την ανωτέρω εκτεθείσαν αρχήν. Αύτη η κατά πρώτον λόγον ημιφιλήτησε την θεμελιώδη

ιδέαν εφ' ης εστηρίζετο η παλαιοτέρα θεωρία, ήτοι την της κυριαρχίας των Κρατών. Αναπτυγθείσα μέχρι και των ακραίων αυτής συνεπειών κατά τον XIXον αιώνα, η ιδέα αυτή έπαυσε πλέον σήμερον να χαίρη, εν τη θεωρία, γενικής αναγνωρίσεως. Δεν ανταποκρίνεται, εξ άλλου, ουδέ προς την πραγματικότητα, την εσωτερικήν όσον και την διεθνή. Το κυριαρχον Κράτος, κατά την νεωτέραν θεωρίαν, δεν έχει πλέον την έννοιαν απολύτου εξουσίας φερούσης εν εαυτή τα όρια και τον σκοπόν αυτής. Υπόκειται εις το Δίκαιον ως και πας ιδιώτης⁽²¹⁾. Εις την εσωτερικήν έννοιμον τάξιν, το σύγχρονον συνταγματικόν δίκαιον καθιεροί οσημέραι ευρυτέραν την ευθύνην του Κράτους, ου μόνον οσάκις τούτο δρα ως fiscus αλλά και εις ας περιπτώσεις ασκεί imperium. Η αρχή του ανευθύνουν του Κράτους διά τας πράξεις ταύτας τείνει να εγκαταλειφθή τόσον υπό της θεωρίας όσον και υπό των νομοθεσιών των περισσοτέρων χωρών του πεπολιτισμένου κόσμου⁽²²⁾.

Τοιαύτης ούσης της συγχρόνου εξελίξεως εν τω εσωτερικώ δικαίω, η επικράτησις των ανωτέρω αντιλήψεων καθίσταται, κατά μείζονα λόγον, αυτονόητος εις τον τομέα του διεθνούς. Πράγματι, εις το δίκαιον τούτο, «κυριαρχία» δεν σημαίνει σήμερον άλλο τι, κατά την νεωτέραν θεωρίαν, ει μη τα δικαιώματα του Κράτους επί της ανεξαρτησίας, της συντηρήσεως και της προστασίας αυτού. Και τα δικαιώματα ταύτα έχουν όρια, ευρισκόμενα εις το σημείον ένθα η ενάσκησις αυτών δυνατόν να εκθέσῃ εις κίνδυνον την ειρήνην και την ασφάλειαν των ἄλλων χωρών⁽²³⁾. Πράξεις κυριαρχίας εις τα σχέσεις μεταξύ Κρατών είναι όθεν λογικώς αδύνατοι καθ' όσον αι εξουσίαι του Κράτους «εκπνέονται εις τα σύνορα αυτού»⁽²⁴⁾. Εκάστη Πολιτεία έχει απλώς μίαν «αρμοδιότητα» καθοριζομένην υπό του Διεθνούς δικαίου εάν δε υπερβή ταύτην υποχρεούται εις επανόρθωσιν⁽²⁵⁾. Το Διεθνές Δίκαιον αποβαίνει ούτω, κατά την θεωρίαν ταύτην, ο ανωτάτος ωθητιστής εν τη διεθνεί κοινωνίᾳ, ο παραχωρών τα δικαιώματα και καθορίζων τας ευθύνας των Κρατών μελών της κοινωνίας ταύτης. Δεν είναι πλέον απλούν προϊόν της θελήσεως των Κρατών, όπως εδίδασκεν η doctrine traditionnelle⁽²⁶⁾, αλλ' ευρισκεται υπεράνω τούτων ως κατέχον την ανωτάτην βαθμίδα εν τη ιεραρχία των ενόμιων τάξεων. Η ιδέα αύτη, θεμελιωθείσα δογματικώς υπό του Kelsen και της Σχολής της Βιέννης (doctrine de la suprématie du droit international), αποτελεί σήμερον ου μόνον μίαν των σταθερώς πλέον ανεγνωρισμένων εν τη θεωρία του Διεθνούς δικαίου θεμελιωδών αρχών⁽²⁷⁾, αλλ' επίσης και βασικόν κανόνα του θετικού διεθνούς δικαίου⁽²⁸⁾.

Ανεγνωρίσθη, προσέτι, εσχάτως εις τον Χάρτην των Διεθνών Στρατιωτικών Δικαιοστηρίων⁽²⁹⁾ ότις διεκήρυξεν ότι ο εγκληματικός χαρακτήρας των κατά της ανθρωπότητος εγκλημάτων θεμελιούται ανεξαρτήτως του εάν τα εγκλήματα ταύτα αποτελούν ή μη παράβασιν του εσωτερικού δικαίου της χώρας ένθα ετελέσθησαν⁽³⁰⁾. Τέλος, εις την «Διατύπωσιν των Αρχών της Νυρεμβέργης», ην συνέταξεν η Επιτροπή του Διεθνούς Δικαίου του ΟΗΕ κατόπιν παραγγέλιας των Ηνωμένων Εθνών, ο κανόνων ούτος καθιερούται εις τας δύο πρώτας «αρχάς» αυτής⁽³¹⁾.

Η αναγνώριση της υπεροχής του Διεθνούς Δικαίου και της ευθύνης των Κρατών κατά το Δίκαιον τούτο, εδημιούργησαν εν πολύπλοκον πρόβλημα, ήγουν το του προσδιορισμού της φύσεως και της εκτάσεως της ευθύνης ταύτης. Το δε πολύπλοκον συνίσταται εις το ότι πρόκειται ενταύθα καθορισμός ευθύνης ποινικής. Κατά την *conception traditionnelle* μία τοιαύτη ευθύνη δεν είναι δυνατόν να καταλογισθή εις τους κυβερνώντας, καθ' όσον ούτοι αποτελούν όγκανα του Κράτους και κατά συνέπειαν αι πράξεις των, εκφράζουσαι την θέλησιν αυτού, δεν θα ήτο δυνατόν να αποδοθώσιν ει μη εις το Κράτος και μόνον εις τούτο. Άλλ' ούτε και εις αυτό, ως νομικόν πρόσωπον, είναι δυνατόν να καταλογισθή ποινική ευθύνη λόγω της γενικώς κρατούσης εν τω ποινικώ δικαίων αρχής καθ' ην *universitas delinquere non potest*. Τοιοντοτρόπως η θεωρία αύτη κατέληγεν εις λογικόν αδιέξοδον οδηγούν αναγκαίως εις αναγνώρισην της α *principio adūnāmīas* υπάρχεως εν τω διεθνεί δικαίων ευθύνης ποινικής υπό την καθιερωμένην του όρου έννοιαν.

Την θέσιν ταύτην της παλαιοτέρας θεωρίας, ήλθε να ανατρέψῃ κατά πρώτον λόγον η κατόπιν των δύο παγκοσμίων πολέμων, ιδία δε του δευτέρου, ομόφωνος εξέγερσης της συνειδήσεως των πεπολιτισμένων λαών, οίτινες, αισθανόμενοι έντονον την ανάγκην απονομής του δικαίου εις τους υποκινητάς και τους εν γένει υπευθύνους των κατά τον πόλεμον τούτον τελεσθέντων εγκλημάτων, ήξιώσαν όπως ούτοι τιμωρηθούν δεόντως, και παρά τα «νομικά» εμπόδια, άτινα το μέχρι τούδε Διεθνές δίκαιον έθετε εις μίαν τοιαύτην τιμώρησιν, και χάρις ακορβώς εις τα οποία, είχον μείνει αιτιώρητοι οι υπαίτιοι του πρώτου παγκοσμίου πολέμου.

Έναντι της τοιαύτης αξιώσεως, η επιστήμη αντιμετώπισε μετά ξήλου το όλον πρόβλημα και επεδόθη εις την ανατροπήν των δογματικών «εμποδίων» της *conception traditionnelle*, ίνα ούτω καταστή δυνατή η εφαρμογή του Δικαίου εις τον τομέα αυτόν.

Συγγραφείς τινες προέτειναν την καθιερωσιν ποινι-

κής ευθύνης του νομικού προσώπου του Κράτους θεωρήσαντες ταύτην ως δυνατήν και σκόπιμον⁽³²⁾. Όταν η ευθύνη των ηθικών αυτουργών, λέγει ο καθηγητής Graven, δεν είναι ευθύνη ενός προσώπου, αλλά ενός σώματος πολιτικού, νομικού, στρατιωτικού κτλ, δεν υπάρχει ανάγκη να είναι «ευθύνη υποκειμενική» υπό την συνήθη ποινικήν του όρου έννοιαν. Δυνατόν να είναι αύτη ου μόνον «ευθύνη αιτιώδης» διά την προξενηθείσαν ζημίαν, αλλ' έτι πλέον, εξ επόψεως ποινικού δικαίου, ευθύνη «θετική και κοινωνική» (positive et sociale). Η τοιαύτη ευθύνη, καταλήγει ο συγγραφεύς, «τυγχάνει τόσον αναμφισβίτητος όσον και το σκοπίμως παραχθέν εγκληματικόν γεγονός, και δείται κυρώσεως, δίχως να είναι αναγκαίον όπως δοθή εις ταύτην φιλοσοφικόν τι στήριγμα, ή ταυτισθή το συλλογικόν όν και η συλλογική συνειδήσης μετά του ατόμου και της ατομικής συνειδήσεως»⁽³³⁾.

Παρά το αναντίρρητον κύρος των υποστηριζόντων την άποψιν ταύτην, ας επιτραπή εις ημάς όπως αμφισθητήσωμεν την οφθότητα αυτής συντασσόμενοι προς την αντίθετον γνώμην, την και κρατούσαν, καθ' ην υποκείμενον του διεθνούς ποινικού δικαίου, ως και του ποινικού δικαίου εν γένει, είναι το άτομον, και μόνον τούτο. Η αναγνώριση ποινικής ευθύνης εις το Κράτος, εις νομικόν τουτέστιν πρόσωπον, προϋποθέτει την παραδοχήν ευθύνης αντικειμενικής και συλλογικής, ήτις όμως ευρίσκεται εις άκραν αντίθεσιν προς τας δύο κεντρικάς ιδέας τας διεπούσας το σύγχρονον ποινικόν δίκαιον, ήτοι της υποκειμενικής ευθύνης και της εξαπομπικής. Η πρώτη, αποτελούσα αρχήν αναμφισβήτητου αξίας, υπήρξε καρπός βραδείας εξελίξεως του δικαίου τούτου, το οποίον εκ της πρωτογόνου φάσεως αυτού καθ' ην εγνώριζεν αποκλειστικώς και μόνον την αντικειμενικήν ευθύνην, την προσδιοριζόμενην τουτέστιν εκ του παραχθέντος αποτελέσματος, έφθασεν εις την ανωτέραν βαθμίδα της αναγνωρίσεως της υποκειμενικής ευθύνης, κατά την οποίαν αποφασιστικόν στοιχείον διά την επιβολήν της ποινής δεν είναι πλέον το υλικόν γεγονός ή τα εξωτερικά αντούν αποτελέσματα, αλλ' η πρόθεσης του δράστου, η εσωτερική τουτέστιν στάσις αυτού έναντι του πραχθέντος. Τοιαύτη όμως ευθύνη, προϋποθέτουσα την ύπαρξην υπαιτίου βυσλήσεως, δεν είναι δυνατόν να καταλογισθή ει μη εις τον άνθρωπον ως μόνον έχοντα πραγματικήν θέλησιν⁽³⁴⁾. Η υπό του νομιθέτου απονεμόμενη ιδιότητης του προσώπου εις ωρισμένας ομάδας ατόμων ή περιουσιών (Κράτος, εταιρίας κτλ), αποτελεί απλούν πλάσμα δικαίου, εν «τεχνικόν αναγκαίον ψεύδος» (eine technische Notluge) ως λέγει ο Jhering⁽³⁵⁾, μη δυνάμενον να μετα-

βάλη αυτό τούτο το γεγονός ότι τα πρόσωπα ταύτα δεν είναι, ουδέ δυνατόν ποτέ να είναι άνθρωποι⁽³⁶⁾. Η αναγνώρισις, εν τούτοις, ποινικής ευθύνης εις νομικά πρόσωπα ως τοιαύτα, δεν αποτελεί ει μη καθιέρωσην ευθύνης αντικειμενικής, καθ' όσον τα καθ' έκαστον άτομα της ομάδος της αποτελούσης το νομικόν πρόσωπον θα ευθύνωνται διά τας αξιοποίους πράξεις του νομικού προσώπου εκ μόνου του λόγου ότι ανήκουν εις αυτό και ουχί λόγω της υπαιτίου στάσεως ενός εκάστου τούτων έναντι του εγκλήματος, ως αξιοί η βασική αρχή της υποκειμενικής ευθύνης.

Το γεγονός ότι το διακρατικόν ποινικόν δίκαιον αποτελεί δίκαιον διεθνές ουδεμίαν έχει εν προκειμένω σημασίαν, καθ' όσον τούτο είναι συγχρόνως και ποινικόν, ή δε αρχή της ατομικής ευθύνης αντιπροσωπεύει μίαν των πλέον ουσιωδών κατακτήσεων του ανθρώπου εις την σφράγαν του δικαίου τούτου η παραγνώρισις της οποίας θα απετέλει ασύγγνωστον επιστροφήν προς τας πρωτογόνους μιօρφάς αυτού.

Την άποψιν ταύτην εδέχθη και ο Καταστατικός Χάρτης των Διεθνών Στρατιωτικών Δικαστηρίων⁽⁴⁰⁾, ως και το υπό της Επιτροπής του Διεθνούς δικαίου του ΟΗΕ συνταχθέν Σχέδιον Κώδικος εγκλημάτων κατά της ειρήνης και της ασφαλείας της ανθρωπότητος⁽⁴¹⁾. Εγένετο ωσαύτως δεκτή και εν τη προκειμένη Συμβάσει κατόπιν μακρών επί του θέματος συζητήσεων⁽⁴²⁾.

Διά της αναγνωρίσεως εις το άτομον της ιδιότητος του υποκειμένου του διεθνούς ποινικού δικαίου δεν απέμεινε πλέον εις την σύγχρονον θεωρίαν παρά εν εισέτι εμπόδιον δογματικόν, όπερ αύτη θα έδει να παρακάμψῃ ίνα το δίκαιον τούτο καταστή λογικώς πραγματοποιήσιμον. Εννοούμεν την υπό της conception traditionnelle καθιερωθείσαν αρχήν του προσωπικώς ανευθύνου των κυβερνώντων - των προσώπων, τουτέστιν, άτινα αντιπροσωπεύοντων το Κράτος και εκφράζουν την θέλησιν αυτού - διά τας πράξεις των τας τελουμένας εν ονόματι τούτου και διά τας οποίας, κατά την θεωρίαν ταύτην, το Κράτος είναι αποκλειστικώς υπεύθυνον. Η αρχή αύτή κατά βάσιν λογικώς ορθή, αποβαίνει, εν τούτοις, απαραίτητος εν τη εφαρμογή εφόσον δεν ήθελε περιορισθή εντός ωρισμένων ορίων. Η πρόσφατος οδυνηρά εμπειρία των συγχρόνων ολοκληρωτικών Κρατών υπήρξεν εν προκειμένω, και παραμένει πάντοτε λίαν διδακτική.

Απεκάλυψαν κατά τρόπον αναμφισβήτητον, το γεγονός ότι οι κυβερνώντες δυνατόν να καταχρασθούν

της εξουσίας αυτών, ενδεχόμενον τόσον σύνηθες, και το οποίον, εν τούτοις, η παλαιοτέρα θεωρία είχε παραλείψη να αντιμετωπίση, και ότι αι καταχρήσεις αύται δυνατόν να φθάσουν μέχρι διαπράξεως κοινών εγκλημάτων, και δη εκ των πλέον απεχθών. Το ανεύθυνον των κατεχόντων την εξουσίαν έναντι του Διεθνούς δικαίου, διά τας πράξεις διακυβερνήσεως αυτών, δικαιολογείται σήμερον μόνον υπό την προϋπόθεσιν ότι αυτό τούτο το Κράτος, διά του εσωτερικού νόμου, θέτει όρια και εν γένει ασκεί επίβλεψιν επί της δράσεως των διοικούντων οργάνων αυτού⁽⁴³⁾. Τούτο πράγματι συμβαίνει, κατ' αρχήν τουλάχιστον, εις τα φιλελεύθερα δημοκρατικά πολιτεύματα, υπό το καθεστώς, τουτέστιν, του Κράτους Δικαίου, ένθα, πλην του γεγονότος ότι τα διοικούντα όργανα της Πολιτείας υπόκεινται και ταύτα εις τον Νόμον, υπάρχει πάντοτε η δυνατότης ελευθέρου ελέγχου της εκτελεστικής εξουσίας εκ μέρους της αντιπολιτεύσεως⁽⁴⁴⁾. Αντιθέτως, εις τα απόλυταρχικά καθεστώτα, όπου άπασαι αι εξουσίαι είναι συγκεντρωμέναι εις χείρας ενός, ή έστω ολίγων ατόμων, ο τοιούτος έλεγχος καθίσταται ανέφικτος. Το Δίκαιον, υποβιβαζόμενον εις απλούν όργανον προς πραγματοποίησην των σκοπών του κατέχοντος την εξουσία, ου μόνον δεν δεσμεύει αυτόν, αλλά συχνάκις φθάνει εις το σημείον να «νομιμοποιεί» την πολιτικήν του μέχρι και των πλέον εγκληματικών αυτής εκδηλώσεων. Ακόμη και εις μεγάλην χώραν της κεντρικής Ευρώπης, ένθα ισχυρά παράδοσις ευρωπαϊκού πολιτισμού συνεκράτησε, εν πολλοίς, το προ του πολέμου καθιερώθεν εν αυτή ολοκληρωτικόν καθεστώς από της γενικής καταφήσεως του ισχύοντος δικαίου - προς τον σκοπόν πλήρους de jure καθιερώσεως της ωμής κοινοθεωρίας εξ ής το καθεστώς τούτο ενεπνέετο - η υπάρχουσα νομοθεσία ουδόλως ημπόδισε το Κράτος εις την διάπραξιν σειράς ολοκλήρου εγκλημάτων, εν οις κατά κύριον λόγον και της γενοκτονίας, διότι απλούστατα η νομοθεσία αύτη δεν εφημόριζετο, παραγκωνιζόμενή υπό των εκάστοτε διωγμών του Führer δινάμει της γνωστής αρχής του Führerprinzip. Όθεν, δι'... εν τοιούτον, ενδεχόμενον, και εφόσον οι ούτω κυβερνώντες χαίρουν πλήρους ασυνδοσίας έναντι του λαού των ως προς την εγκληματικήν των πολιτικήν, το διακρατικόν ποινικόν δίκαιον - δίκαιον υπερκείμενον εν τη ιεραρχίᾳ των εθνικών ποινικών εννόμων τάξεων - καθιεροί την προσωπικήν αυτών ευθύνην διά τα εγκλήματά των, έστω και εάν ταύτα αποτελούν πράξεις διακυβερνήσεως τελούμενας εν ονόματι του Κράτους. Η λύσις αύτη είναι ου μόνον λογική, αλλά και αναμφισβήτητως δικαία.

Το πρόσφατον παρελθόν απέδειξεν ότι ο αρχηγός ή

τα διευθύνοντα όγκανα πλείστων απολυταρχικών Κρατών υπήρξαν, διά της πολιτικής αυτών, οι κατά το σύγχρονον ποινικόν δίκαιου χαρακτηρίζομενοι ως ηθικοί αυτουργοί όλων εκείνων των εγκλημάτων, των οπίων διατηρούμενοι εισέτι ζωηράν την ανάμνησιν, ήτοι του επιθετικού πολέμου, της γενοκτονίας, των στρατοπέδων συγκεντρώσεως και τόσων άλλων. Ούτοι, κατά συνέπειαν, δέον όπως υποστούν και τας ποινικάς συνεπίας των πράξεων των, και ουχί οι λαοί των οποίων ηγούντο, και οίτινες, κατά μέγα μέρος υπήρξαν και αυτοί τα εκούσια ή ακούσια θύματά των. Η ιδιότης των προσώπων τούτων ως εκπροσώπων του Κράτους, μακράν του να δικαιολογή το ανεύθυνον αυτών, ως εδέχετο η παλαιοτέρα θεωρία, δέον, τουναντίον, όπως αποτελέσει επιβαρυντικόν στοιχείον των εγκλημάτων άτινα ετέλεσαν εν τη ενασκήσει του λειτουργήματος αυτών. Διότι, εις την πραγματικότητα, τα πρόσωπα ταύτα είναι οι μόνον οι πλέον ισχυροί και ολιγώτερον ελεγχόμενοι εις τας πράξεις των εγκλημάται, αλλ' ακόμη και οι πλέον επικίνδυνοι, καθ' όσον αι εγκληματικά των αποφάσεις, αποτελούσαι επίσημον πολιτικήν ενός ολοκλήρου Κράτους, εξαπολύουν κύμα εγκλημάτων αφαντάστου εκτάσεως και συνεπειών και εις το οποίον ουδείς πλέον φραγμός υπάρχει(45).

Ούτω η σύγχρονος θεωρία του διεθνούς δικαίου κατέρριψε το καθιερωμένον αξίωμα του ανευθύνου του Κράτους και των οργάνων αυτού, υπείκουνσα εις το επιτακτικόν αίτημα δικαιοσύνης του πεπολιτισμένου κόσμου, εθεμελίωσεν αντ' αυτών την αρχήν της διεθνούς απομικής ποινικής ευθύνης των κυβερνώντων διά τας εγκληματικάς πολιτικάς ενεργείας των(46). Η αξία και η σκοπιμότης της αρχής ταύτης δεν είναι φρονούμεν, δυνατόν, να αμφισβητηθή παρ' ουδενός. Δι' αυτής καταργείται, τουλάχιστον κατά δίκαιον, ο διαδισμός των διά την ηθικήν και νομικήν αξιολόγησιν της συμπεριφοράς των ανθρώπων τεθειμένων κριτηρίων. Δεν θα υπάρχει πλέον εν μέτρον κρίσεως ισχύον διά τον απλούν ιδιώτην όστις δικάζεται και τιμωρείται διά το έγκλημα το οποίον ετέλεσε, και εν έτερον διά τους κυβερνώντας, οίτινες διαφεύγουν την κρίσιν της δικαιοσύνης εκ του γεγονότος και μόνον ότι κατέχουν εις χείρας των την εξουσίαν. Η ισχύς του Δικαίου δεν θα σταματά πλέον, ως μέχρι τούδε, εις το σημείον ένθα άρχεται η πολιτική, το κυρίαρχον και ανεξέλεγκτον «acte d' Etat», αλλά θα επεκτείνεται και εις ταύτην, τουλάχιστον διά τας εγκληματικάς εκδηλώσεις αυτής, πραγματοποιούμενης ούτω, επί διεθνούς κλίμακος, της θεμελιώδους αρχής της ισότητος των ανθρώπων έναντι του Νόμου(47, 48).

Η αρχή της καθιερώσεως διεθνούς απομικής ποινικής ευθύνης των οργάνων του Κράτους διά πράξεις των τελεσθείσας εν ονόματι και διά λογαριασμόν αυτού είχε τύχει ποιάς τινος αναγνωρίσεως εν τω θετικώ διεθνεί δικαίων ήδη προ του Β' παγκοσμίου πολέμου(49). Ρητήν όμιας καθιέρωσιν εύρεν ευθύνης μετά το πέρας αυτού εις τα Καταστατικά των Διεθνών Στρατιωτικών Δικαστηρίων (άρθρ. 6 του δικαστηρίου της Νυρεμβέργης) εφαρμοσθείσα ευρέως υπό των δικαιοδοτικών τούτων οργάνων(50). Ανεγνωρίσθη, προσέτι, υπό της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών ως κανών του θετικού διεθνούς δικαίου και περιελήφθη, ωσαύτως, εις το υπό της Επιτροπής του Διεθνούς Δικαίου του ΟΗΕ συνταχθέν Σχέδιον Κώδικος των εγκλημάτων κατά της ειρήνης και της ασφαλείας της ανθρωπότητος(51).

Εν συναρτήσει προς την ανάλυσιν του άρθρου IV, θεωρούμενον σύστημαν όπως θίξωμεν ενταύθα και εν έτερον ξήτημα στενώς συνδεόμενον προς τας εν τω άρθρω τούτω περιλαμβανομένας αρχάς, και τον οποίου εσκεμμένως παρελείφθη η θύμιμισις εν τη Συμβάσει. Πρόκειται το πρόβλημα της ιεραρχικής προσταγής, εάν, τουτέστιν, έγκλημα διεπραχθέν εις εκτέλεσιν τυπικώς νομίμου προσταγής ιεραρχικώς ανωτέρου αποτελεί πράξιν δικαίαν - ως εκ του ότι ο νόμος επιβάλλει υπακοήν εις τον δράστην αυτής - η εάν η πράξις παραμένει άδικος, τίθεται δε μόνον ξήτημα καταλογισμού αυτής εις τον προσταχθέντα(52). Πράγματι, δοθέντος ότι η γενοκτονία, εμφανιζομένη σχεδόν πάντοτε ως ενέργεια του Κράτους, τελείται κατόπιν προσταγής ιεραρχικώς ανωτέρου, η δικαία και αποτελεσματική τιμώρησις απάντων των υπαιτίων εξαρτάται, πλήν των άλλων, και εκ της θέσεως η θα λάβη ο διεθνής νομοθέτης έναντι του προβλήματος τούτου. Κατά την ορθωτέραν γνώμην την και κρατούσαν, ην ασπάζεται και η πλειονότης των συγχρόνων νομοθεσιών, η προσταγή δεν αίρει τον άδικον χαρακτήρα της πράξεως. Η άποψις αύτη έτυχεν ήδη ορητής αναγνωρίσεως εις τα Καταστατικά των διεθνών στρατιωτικών δικαστηρίων (άρθρ. 8 του δικαστηρίου της Νυρεμβέργης), εφηρμόσθη δε ευρύτατα υπό των δικαστηρίων τούτων(53). Περιελήφθη εξ άλλου, εις την «Διατύπωσιν των αρχών της Νυρεμβέργης» την συνταχθέσιαν υπό της Επιτροπής του Διεθνούς Δικαίου του ΟΗΕ(54), ως επίσης και εις το υπό της ιδίας Επιτροπής εκπονηθέν Σχέδιον Κώδικος των εγκλημάτων κατά της ειρήνης και της ασφαλείας της ανθρωπότητος (άρθρ. 4)(55).

Εις την προκειμένην, εν τούτοις, Σύμβασιν, ο διεθνής νομοθέτης δεν καθιέρωσε ταύτην, αποφυγών εν γένει, όπως λάβη, θέσιν έναντι του προβλήματος. Κατό-

πιν μακρών συζητήσεων επεκράτησεν τελικώς η γνώμη όπως το ξήτημα τουτό αφεθή εις την εκάστοτε κρίσιν του δικαστού⁽⁵⁶⁾.

Η λύσις αύτη δεν υπήρξεν, φρονούμεν, εύστοχος. Είναι βεβαίως λίαν πιθανόν ότι ο δικαστής θα αποφαίνηται εις εκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν συμφώνως προς την ανωτέρω ορθήν άποψιν, εμπνεόμενος εκ του ατομιστικού φιλελευθέρου πνεύματος του διέποντος το όλον διεθνές ποινικόν δίκαιον και ακολουθών εις το σημείον τούτο την ομόφωνον σχεδόν γνώμην της επιστήμης ως και τας πλείστας των συγχρόνων νομοθεσιών. Δεν αποκλείεται, εν τούτοις, εφόσον ούτος δεν δεσμεύεται εκ του νόμου, όπως χαρακτηρίση ως δικαίαν, διά τον πράξαντα, την εγκληματικήν ενέργειαν την διαπραχθείσαν κατόπιν προσταγής, δεχθή τουτέστιν την αντίθετον άποψιν η ορθότης της οποίας φαίνεται εις ημάς λίαν αμφιβόλος. Πράγματι, η άποψις αύτη αφ' ενός μεν αντιφάσκει εις την λογικήν ενότητα του δικαίου - καθ' όσον τούτο εμφανίζεται, εν προκειμένω, εκτιμόν διαφοροπόρως την ιδίαν πράξιν, αναλόγως του εάν αύτη ετελέσθη ή μη κατόπιν διαταγής⁽⁵⁷⁾, αφ' ετέρου δε καταλήγει εις την καθιερώσιν τυφλής και απεριορίστου υπακοής των διαταγών των ιεραρχικών ανωτέρων, ήτις, ως λίαν ευστόχως παρατηρεί ο Haftor, είναι «ου μόνον ανήθικος, αλλά και εξ επόψεως πολιτικής ανεπιθύμητος»⁽⁵⁸⁾.

V. Το άρθρο 5 επιβάλλει εις τα Συμβαλλόμενα Μέρη την υποχρέωσιν όπως θεσπίσουν, συμφώνως προς τα οικεία αυτών Συντάγματα, τα απαιτούμενα νομοθετικά μέτρα προς εξασφάλισιν της εφαρμογής της Συμβάσεως και ειδικώτερον, όπως προνοήσουν περί αποτελεσματικών ποινικών κυρώσεων έναντι των προσώπων των ενεχομένων εις το έγκλημα της γενοκτονίας.

VI. Τα άρθρα 6 και 8 προβλέπουν περί της διώξεως των ενόχων του εγκλήματος της γενοκτονίας ως και περί του αρμοδίου διά την εκδίκασιν αυτών δικαιοτηρίου.

Ίδωμεν, κατά πόρτων το άρθρον 8, το σχετικόν με την έκδοσιν των διωκομένων διά γενοκτονίαν, εις την επομένην δε παραγραφον, θα ομιλήσωμεν περί του δικαιοδοτούντος οργάνου εις την αρμοδιότητα του οποίου υπάγεται το έγκλημα τούτο. Προβαίνομεν εις την τοιαύτην διχοτόμησιν της ύλης, διότι το τελευταίον τούτο θέμα, υπερβαίνον κατά πολύ τα πλαίσια απλού καθορισμού δικαιοδοσίας και αρμοδιότητος, αποτελεί εν των σπουδαιοτέρων, το κεντρικόν θα ελέγομεν προβλήμα, και δη συ μόνον της διεθνούς προλήψεως και καταστολής της γενοκτονίας, αλλά και του διακρατικού ποινικού δικαίου εν γένει.

Διοθέντος δε ότι τούτο αφορά εις αυτήν ταύτην την δυνατότητα υπάρξεως ενός τοιούτου δικαίου, θεωρούμεν αναγκαίον όπως επιχειρήσωμεν, έστω δι' ολίγων, την ανεύρεσιν ει μη της λύσεως αυτού, τουλάχιστον μιας ορθής τοποθετήσεως οδηγούσης προς την λύσην.

Είπομεν ήδη ότι η γενοκτονία θεωρείται ανήκουσα εις την κατηγορίαν των πολιτικών εγκλημάτων καθ' όσον, ως απέδειξεν η πείρα του παρελθόντος, τα κίνητρα και οι επιδιωκόμενοι σκοποί του εγκλήματος τούτου υπήρξαν αναμφισβήτήτως πολιτικοί. Όθεν, προς αποφυγήν της εφαρμογής, διά την περίπτωσιν ταύτην, του γνωστού κανόνος της μη εποδόσεως των πολιτικών εγκληματιών, ο διεθνής νομοθέτης προέβλεψε οητώς (άρθρον 8) ότι η γενοκτονία, ως και αι άλλαι εν άρθρω 3 αναφερόμενα πράξεις, δεν θεωρούνται - εις ό,τι αφορά εις την έκδοσιν - εγκλήματα πολιτικά, επομένως, τα Συμβαλλόμενα Μέρη υποχρεούνται όπως εκδίδουν τους δράστας των εγκλημάτων τούτων συμφώνως προς τας νομοθεσίας αυτών και τας ισχυούσας Συμβάσεις.

Η διάταξις αύτη, αναντιρρήτου σκοπιμότητος, είναι και σύμφωνος προς την καθιερωμένην πλέον εν τη επιστήμη γνώμην, ην ακολουθούν και αι πλείστας των συγχρόνων νομοθεσιών. Κατ' αυτήν, πολιτικόν άσυλον δεν παρέχεται πλέον εις τους δράστας εκείνων εκ των σχετικών πολιτικών εγκλημάτων (delits politiques relatifs) άτινα εμφανίζουν χαρακτήρα απεχθή ή συνιστούν βαρείαν προσβολήν των θεμελιωδών εννόμιων αγαθών του ατόμου⁽⁵⁹⁾. Φυσικόν θέν, να αποκλείονται του προνομίου τούτου και οι ένοχοι γενοκτονίας, ήτις αναμφιβόλως αποτελεί εν των απεχθεστέων εγκλημάτων, συνάμα δε και βαρυτάτης μορφής προσβολήν των εννόμων αγαθών του ατόμου ως προσβάλλουσα την ανθρώπινην ζωήν και δη εις ευρυτάτην κλίμακα. Προς την άποψιν ταύτην, εξ άλλου, συνηγορεί και πρόσφατον προηγούμενον επί αναλόγου περιπτώσεως. Εννοούμεν τους εγκληματίας του Β' παγκοσμίου πολέμου, οίτινες, δυνάμει της Διακηρύξεως της Μόσχας της 30.10.1943, εξεδόθησαν εις τας χώρας ένθα ετέλεσαν τα εγκλήματα των διά να δικασθούν υπ' αυτών. Και εις την Διακήρυξιν ταύτην, απεκλείσθη οητώς, εκ των προτέρων, η δυνατότητης επικλήσεως του πολιτικού ασύλου διά τους εγκληματίας τούτους⁽⁶⁰⁾.

3. Η δυνατότητης αποτελεσματικής

προλήψεως και καταστολής της γενοκτονίας εις την σύγχρονον πραγματικότητα.

Κατά το άρθρον 6 της Συμβάσεως, αρμόδιον διά την Κενδίκασιν προσώπων κατηγορουμένων επί γενοκτονία, ή δι' άλλην τινα των εν άρθρω 3 πράξεων, είναι

το αρμόδιον δικαστήριον του Κράτους ένθα συνετελέσθη η πράξις ή Διεθνές ποινικόν δικαστήριον - μη υπάρχον εισέτι - όπερ όμως καθίσταται αρμόδιον δι' εκείνα μόνον των Συμβαλλομένων Μερών, άτινα θα έχουν αναγνωρίση την δικαιοδοσίαν αυτού. Εξ άλλου, το άρθρον 8 χορηγεί εις έκαστον των Συμβαλλομένων Μερών το δικαίωμα όπως καταφύγη εις τα αρμόδια όγγανα του ΟΗΕ και ζητήση παρ' αυτών την, συμφώνως προς τον Χάρτην του Οργανισμού τούτου, λήψιν των μέτρων εκείνων, άτινα, κατά την κρίσιν αυτών, θεωρούνται σκόπιμα διά την πρόληψιν και καταστολήν πράξεων γενοκτονίας.

Οθεν η γενοκτονία υπάγεται κατά κύριον λόγον, εις την δικαιοδοσίαν των εθνικών δικαστηρίων, εφαρμοζομένης και ενταύθα της γενικώς κρατούσης αρχής της εδαφικότητος, ως προαιρετική δε μόνον αναγνωρίζεται και η δικαιοδοσία διεθνούς τυνος ποινικού δικαστηρίου, συσταθησομένου προς τούτο, και το οποίον, οπωσδήποτε δεν συνεστήθη εισέτι.

Ευκόλως αντιλαμβάνεται τις ότι μία τοιαύτη ρύθμισις ουδόλως ανταποκρίνεται προς τας αξιώσεις αποτελεσματικής καταστολής της γενοκτονίας. Είπομεν και ανωτέρω ότι το έγχρημα τούτο είναι καθ' εξοχήν πολιτικόν τελείται δε υπό των οργάνων του Κράτους εις εκτέλεσιν της πολιτικής αυτού. Υπό το πρόσιμα τούτο, άλλως τε, αντιμετώπισεν ο διεθνής νομοθέτης την γενοκτονίαν, καθ' όσον αι περιπτώσεις διαπράξεως ταύτης υπό ιδιωτών, εξ ιδίας αυτών πρωτοβουλίας, ένεκα λ.χ. εθνικού ή θρησκευτικού φανατισμού αποτελούν σπανίας εξαιρέσεις, διά τας οποίας, εξ άλλου, το εσωτερικόν ποινικόν δίκαιον επαρχεί πλήρως. Κατά συνέπειαν είναι αδύνατον, τόσον λογικώς, όσον και εν τη πραγματικότητι, να φαντασθή τις ότι οι κατέχοντες την εξουσίαν, καθιστάμενοι ένοχοι πράξεων γενοκτονίας εις εκτέλεσιν της πολιτικής αυτών, ήθελον ποτέ δικασθή υπό των δικαστηρίων των ιδίων αυτών χωρών τας οποίας κυβερνούν! Και εις περίπτωσιν έτι καθ' ην ούτοι δεν ήθελον μεριμνήση ίνα καταστήσουν εκ των προτέρων θεμιτάς, διά του εσωτερικού νόμουν, τας πράξεις ταύτας, και πάλιν de facto θα απεκλείετο παντελώς η εφαρμογή του νόμουν, καθ' όσον, η περίπτωσις αύτη εμφανίζεται συχέδον πάντοτε εις χώρας διεπομένας υπό καθεστώτος απολυταρχικού ένθα η δικαστική εξουσία, μακράν της ανεξαρτησίας ης χαίρει εις το σύστημα του Κράτους Δικαίου, τελεί υπό άμεσον εξάρτησιν της εκτελεστικής εξουσίας αποτελούσαν πειθήνιον όργανον αυτής. Επομένως καθίσταται προφανές ότι δικαία εκδίκασις και αποτελεσματική εν γένει καταστολή της γενοκτονίας δεν είναι δυνατόν να υπάρξῃ ει μη μόνον επί

διεθνούς πεδίου εάν τουτέστιν ανατεθή αύτη εις δικαιοδοτικήν και εκτελεστικήν εξουσίαν υπεροχρατικήν. Ούτω φθάνομεν εις το βασικόν πρόβλημα της Συμβάσεως περὶ γενοκτονίας, το οποίον, ως είπομεν, αποτελεί συγχρόνως και το καίσιον πρόβλημα του όλου διακρατικού ποινικού δικαίου(61).

Η δημιουργία πραγματικής υπεροχρατικής δικαιοδοτικής εξουσίας προϋποθέτει, φρονούμεν, απαραίτητως την συνδρομήν δύο όρων: πρώτον, δέον όπως αύτη είναι αιφ' ενός μεν αποκλειστική, αιφ' ετέρου δε υποχρεωτική και δεύτερον, εις διάθεσιν του ως άνω δικαστηρίου απαιτείται όπως υπάρξῃ υπεροχρατική τις εξουσία διαθέτουσα πραγματική δύναμιν, ικανήν όπως επιβάλη την εκτέλεσιν των αποφάσεων αυτού.

Η αναγκαιότης της συνδρομής των δύο τούτων όρων είναι αιφ' εαυτής φανερά. Όσον αφορά εις τον πρώτον, αρκούμεθα εις την σημείωσιν ότι διεθνής δικαιοδοσία προαιρετική, οία υπάρχει ήδη, και εννοούμεν την του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, δυνατόν να έχη ποιάν τινα σημασίαν και σκοπιμότητα ως διαιτητική τοιαύτη, προκειμένης της εκδικάσεως «διαφορών» μεταξύ Κρατών, οπωσδήποτε όμως τυγχάνει παντελώς ασυμβίβαστος προς αυτήν ταύτην την έννοιαν της ποινικής δικαιοσύνης και τον χαρακτήρα δημοσίας τάξεως τον οποίον έχει και όστις αξιοί όπως αύτη υπάρξῃ υποχρεωτική. Περί του δευτέρου όρου, θεωρούμεν πάσαν διευκίνησιν περιττήν. Δίκαιον, δεν είναι μόνον, ως λέγει ο Carnelutti «το σύνορον» διά του κανόνος τον οποίον καθιεροί, αλλά συγχρόνως και «η σταθερότης του συνόρου» ήτις διά να υπάρξει χρειάζεται «ένα δικαστήν και ένα χωροφύλακα»(62). Εάν δε η έλλειψη εξαναγκαστότητος του Διεθνούς δικαίου εν γένει δημιουργεί ήδη οξύ πρόβλημα θέτον εν αμφιβόλω αυτήν ταύτην την υπάρξειν αυτού ως δικαίου, διά το διακρατικόν ποινικόν ειδικώτερον, το ερώτημα καθίσταται έτι πλέον κρίσιμον και αποφασιστικής σημασίας.

Εναντι των δύο τούτων αξιώσεων, ποία η σημερινή διεθνής πραγματικότης, και ποίας δυνατότητας παρέχει αύτη διά την εν τω μέλλοντι πραγματοποίησήν των; Χωρίς να είμεθα εκ των α principio απαισιόδοξων, οφεύλομεν, εν τούτοις, να αναγνωρίσωμεν ότι αύτη ευρίσκεται εισέτι μακράν τού να παράσχῃ έδαφος πρόσφορον εις την δημιουργίαν μίας υπεροχρατικής ποινικής δικαιοσύνης. Είναι αληθές ότι εις την σύγχρονον εποχήν, ιδία δε μετά τον τελευταίον παγκόσμιον πόλεμον, παριστάμεθα μάρτυρες εις την γέννεσιν μεταξύ των λαών του δυτικού κόσμουν, ενός «πνεύματος» και μιας «συνειδήσεως» διεθνούς(63). Αύτη οφείλεται, πλην των άλλων, και εις την τεραστίαν αύξησιν της πάσης φύσε-

ως επικοινωνίας μεταξύ των εθνών - χάρις εις τας καταπληκτικάς προόδους της τεχνικής⁽⁶⁴⁾ -, ήτις οδηγεί προς μίαν οσημέραι μεγαλυτέραν άμβλυνσιν του στενού τοπικιστικού και εθνικιστικού πνεύματος. Επίσης κατά πολύ συνετέλεσεν και το αδιέξοδον των ολοκληρωτικών ανταγωνισμών και των πολέμων, εις το οποίον κατέληξεν η απόλυτος προσήλωσις των Κρατών προς την αρχήν της κυριαρχίας διά της προβολής του ακράτου εγωισμού αυτών έναντι της επιτακτικής ανάγκης συνεννοήσεως και συνεργασίας εν τω πλαισίω μιας ολονέν αυξούσης αλληλεξαρτήσεως των εθνών.

Το διεθνές, εν τούτοις τούτο «πνεύμα», και η διεθνής αύτη «συνείδησις», δεν αποτελούν εισέτοι ει μη απλήν τάσιν εις το πρώτον μόλις στάδιον της εξελίξεως αύτης, και ήτις κατ' ουδένα τρόπον είναι δυνατόν να μεταβάλη το αναμφισβήτητον γεγονός ότι η διάρθρωσις της διεθνούς κοινωνίας εξακολουθεί πάντοτε να βασίζεται επί της αρχής της κυριαρχίας και της ανεξαρτησίας των Κρατών - μελών. Η σύγχρονος θεωρία, την οποίαν ανεπτύξαμεν ανωτέρω, καθ' ήν τα δικαιώματα και αι εν γένει εξουσίαι των Κρατών «παραχωρούνται» υπό τουν υπεροχειμένου τούτοις Διεθνούς δικαίου, έχει εναντίον αυτής, ως ορθώς παρατηρεί ο Anzilotti, ου μόνον εν μακρόν ιστορικόν παρελθόν, αλλά κυρίως «την ακράδαντον πεποίθησιν των Κρατών, άτινα ουδέν απεχθάνονται περισσότερον της ιδέας ότι ενασκούν εξουσίαν παραχωρηθείσαν αυτοίς υπό της διεθνούς τάξεως»⁽⁶⁵⁾. Και τούτο αποτελεί, πράγματι, γεγονός ανάμφισβήτητον. Παρά την ομόθυμον και ανεπιφύλακτον, κατά την δίκην της Νυρεμβέργης, αναγνώρισιν υπό του πεπολιτισμένου κόσμου, της αρχής της υπεροχής του Διεθνούς δικαίου, ευθύς μετά ταύτην, τα σύγχρονα Κράτη - ίδια αι Μεγάλαι Δυνάμεις, - δεν έπαυσαν να πολιτεύονται επί τη βάσει της αρχής της κυριαρχίας, την οποίαν προβάλλον μετά πείσματος και αδιαλλαξίας εις πάσαν προσπάθειαν λύσεως των μεγάλων προβλημάτων της παρούσης ώρας επί επιπέδου πραγματικής διεθνούς συνεργασίας⁽⁶⁶⁾.

Τούτο, εξ άλλου, προκύπτει κατά τρόπον ανάγλυφον τόσον εκ του καταστατικού όσον και εκ της εν γένει δράσεως του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ένθα - όπως ακριβώς και παλαιότερον εν τη Κοινωνίᾳ των Εθνών - τα Κράτη κρατούν δι' εαυτά απεριόριστον την ανεξαρτησίαν αυτών εν τη διαχειρίσει των ζωτικών των συμφερόντων. Είναι γνωστόν το τόσον ευρέως χρησιμοποιούμενον νετο των Μεγάλων Δυνάμεων ως και αι υπό των Κρατών συνεχώς εγειρόμεναι ενστάσεις «αποκλειστικής αρμοδιότητος» ή «εθνικής δικαιοδο-

σίας» έναντι πάσης αποφάσεως ή ενεργείας του ΟΗΕ ήτις δεν θα ήτο σύμφωνος προς την κυριαρχον θέλησιν αυτών.

Μία τοιαύτη διεθνής πραγματικότης προσδιορίζει μιούραις κατά τρόπον αρνητικόν πάσαν προσπάθειαν δημιουργίας αληθούς διακρατικής ποινικής δικαιοσύνης. Μέχρι σήμερον, ποινικόν δικαστήριον διεθνές, εν τη κυριολεξία του όρου, ουδέποτε υπήρξεν. Το Διεθνές στρατιωτικόν δικαστήριον της Νυρεμβέργης δεν είναι, νομίζομεν, δυνατόν να θεωρηθή ως τοιούτον. Η σύστασις και η λειτουργία αυτού ίσως να εύρε, μέχρι σημείου τινός, δικαιώσιν, εκ του γεγονότος, ότι απετέλεσε την μόνην δυνατήν λύσιν διά την έστω και κατά τρόπον σχετικόν πραγματοποίησιν ενός επιτακτικού παγκοσμίου αιτήματος, της τιμωρήσεως, τουτέστιν, των εγκληματιών του τελευταίου παγκοσμίου πολέμου, οίτινες, άλλως, θα είχον μείνη, ως και εις το παρελθόν, ατιμώρητοι λόγω των ατελεών του ισχύοντος διεθνούς δικαίου. Δεν πρέπει, εν τούτοις, να λησμονήται ότι το δικαστήριον τούτο, συσταθέν ad hoc και με εξαιρετικήν δικαιοδοσίαν, απετελείτο εκ νικητών, οίτινες επόδησε το να δικάσουν τους υπ' αυτών ηττηθέντας. Επομένως ως τοιούτον, δεν είναι ποτέ δυνατόν να αποτελέσῃ προηγούμενον διά την εν τω μέλλοντι δημιουργίαν ενός διακρατικού ποινικού δικαστηρίου όπερ θα έδει να θεμελιώται επί βάσεως αληθούς διεθνούς⁽⁶⁷⁾. Αλλά και διά το μέλλον, η προοπτική δημιουργίας ενός τοιούτου δικαστηρίου δεν εμφανίζεται πλέον ευοίωνος. Το Σχέδιον Καταστατικού Διεθνούς ποινικού δικαστηρίου, το συνταχθέν υπό του ΟΗΕ εν έτει 1953⁽⁶⁸⁾ είναι λίαν ενδεικτικόν εν προκειμένω. Καίτοι εκφράζον το ξωτηρόν ενδιαφέρον των Ηνωμένων Εθνών διά την καθιέρωσιν διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης, καταλείπει, εν τούτοις, το όλον ζήτημα άνευ ουσιαστικής λύσεως, καθ' όσον, μη δυνάμενον να αγνοήση την πραγματικότητα, στηρίζεται κατά βάση επί της αρχής της κυριαρχίας. Πράγματι, κατά το Σχέδιον τούτο, τόσον η ίδρυσις όσον και η παροχή συνδομής διά την εκτέλεσιν των αποφάσεων του συστάθησμένου δικαστηρίου εξαστόνται αποκλειστικώς εκ της καλής θελήσεως των Κρατών. Ωσαύτως και διά την προσαγωγήν των εκάστοτε κατηγορουμένων ενώπιον του δικαστηρίου τούτου.

ΙΟ Πέτρος Παπαδάτος Καθηγητής Ποινικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, διετέλεσε εκπρόσωπος της Ελλάδος σε διάφορες επιστημονικές επιτροπές. Έχει συγγράψει σειρά μελετών όπως π.χ., «Le procès Eichmann», «Γενικαί αρχαί της συγχρόνου ορθολογιστικής πολιτικής» (τ.2), «Η αποζημίωση των θυμάτων του εγκλήματος από την πολιτεία», «Η τρομοκρατία» κ.ά. - Η παρατάνω μελέτη δημοσιεύτηκε στην «Εφημερίδα των Ελλήνων Νομικών», τόμος ΚΓ, 1956].

Σημειώσεις:

1. Όρθια εν εκτάσει Comptes rendus analytiques des séances de la Sixième Commission des Nations Unies relatifs à l' élaboration de la Convention internationale sur le génocide. Documents officiels de la IIIe session de l' Assemblée générale, première partie, Palais de Chaillot, Paris 1948 (κατωτέρω σημειώμενα ως Comptes rendus...) σελ. 60, 100.
2. Comptes rendus... σελ. 107 επ.
3. Διά του όρου τούτου αποδίδομεν, κατά το δυνατόν, τον γαλλικόν όρον génocide culturel.
4. Εις την κατηγορίαν ταύτην ανήκουν και αι προσφάτως τελεσθείσαι εν Τουρκίᾳ, εις βάρος των εκεί εγκατεστημένων Ελλήνων, πράξεις συλήσεως και καταστροφής των ναών της Ορθοδόξου Εκκλησίας ως και η καταστροφή σχολείων και άλλων πνευματικών ιδρυμάτων της ελληνικής μειονότητος. Ιδία η καταστροφή των ναών απετέλεσεν εις την συγκεκριμένην περίπτωσιν καιίουν πλήγμα κατά της «πολιτιστικής» υποστάσεως των εν Τουρκίᾳ Ελλήνων την ιθαγένειαν ή την καταγωγήν, οίτινες συνεχίζοντες την από αιώνων παράδοσιν του γένους –ενισχυμένην εν προκειμένῳ εκ του γεγονότος ότι διαβιούν εν μέσω Τούρκων- εθεώρουν την Εκκλησίαν αυτών ως τον κύριον άξονα ου μόνον του πνευματικού και θητικού των βίου, αλλά και αυτής ταύτης της εθνικής των υποστάσεως.
5. Comptes rendus... σελ. 57 - 59, 84, 99, 100.
6. Χαρακτηριστικήν περίπτωσιν τοιαύτης οικονομικής γενοκτονίας αποτελεί η κατά την δην Σεπτεμβρίου 1955 εν Τουρκίᾳ γενομένη συστηματική καταστροφή των καταστημάτων και άλλων περιουσιακών στοιχείων των εκεί εγκατεστημένων Ελλήνων ήτις, εάν δεν παρενέβαινεν ο εξωτερικός παράγων διά την κατάπαυσιν των καταστροφών και την αποζημίωσην των θυμάτων, θα κατέληγεν αναμφιβόλως και εις την φυσικήν καταστροφήν αυτών. Ενδεχομένη, τυχόν, αντίσημης, καθ' ην θα ήτο δυνατόν εις τους πληγέντας να εγκαταλείψουν την Τουρκίαν διά να μην αποθάνουν, δεν ευσταθεί, φρονούμεν, πρώτων μεν, διότι τοιαύται μεταναστεύσεις χιλιάδων ανθρώπων δεν είναι εύκολοι ουδέ εξαρτάται η πραγματοποίησίς των εκ της απλής θελήσεως των ενδιαφερομένων, δεύτερον δε, διότι εις την προκειμένην περίπτωσιν το μεγαλύτερον ποσοστόν των θυμάτων απετελείτο εκ Τούρκων υπηρόων, ελληνικής απλώς καταγωγής έναντι των οποίων το τουρκικόν Κράτος, και μόνον τούτο, είχε την υποχρέωσιν παροχής μερίμνης και υποστηρίξεως.
7. Όρθια Doc. De Γ' ΟΝΟΥ E/477 σελ. 9 και 30-33, ως και την σχετικήν εισήγησην της Ειδικής επιτροπής της αποτελουμένης εκ των καθηγητών Lemkin, Donnedieu de Vabres και Pella E/794 σελ. 7.
8. Comptes rendus... σελ. 197, 201-202.
9. Όρθια την σχετικήν εισήγησην του έλληνος αντιπροσώπου καθ. Π. Βάλληνδα: Forced transfer of children, act of genocide, εν Revue hellénique de droit international, 2 1949 σελ. 253 επ. Όρθια ωσαύτως, του ίδιου συγγραφέως, Το παιδομάζωμα ως διεθνές έγκλημα γενοκτονίας, εν Αρμενοπούλω 2 1948 σελ. 409 επ.
10. Ούτω και το υπό της Γενικής Γραμματείας του ΟΗΕ υποβληθέν Σχέδιον, όπερο οητώς χαρακτηρίζει το παιδομάζωμα ως γενοκτονίαν πολιτιστικήν.
11. Εν τη θεωρίᾳ, δύο είναι τα συστατικά στοιχεία της conspiracy: η κοινή απόφασις (agreement) και η συμφωνία επί συγκεκριμένου σχεδίου (common plan). Εις την πράξιν, εν τούτοις, το έγκλημα τούτο θεωρείται πραγματωθέν ευθύς ως υπάρξη το πρώτον των δύο τούτων στοιχείων, ήτοι η απλή συμφωνία. Όρθια Kenny, Outlines of Criminal Law, νέα έκδοσις υπό Turner, Cambridge University Press, 1952, σελ. 78, 339 επ.
12. Όρθια εν εκτάσει Donnedieu de Vabres, op. cit. σελ. 529-542.
13. Comptes rendus... σελ. 207-212.
14. Τούτο συμβαίνει κατ' εξοχήν προκειμένων εγκλημάτων κατά τον κράτους. Όρθια περί τούτου εν εκτάσει ημετέραν διατριβήν, Le délit politique etc. Γενεύη 1954, σελ. 148 επ.
15. Comptes rendus... σελ. 213, 218, 224.
16. Comptes rendus... σελ. 245-253.
17. Comptes rendus... 234, 235, 237, 239.
18. Όρθια ημετέρον Le délit politique etc. σελ. 151.
19. Comptes rendus... σελ. 237-238.
20. Précis du droit des gens, 3e édit. 1900, σελ. 224 επ. Όρθια ωσαύτως Anzilotti, Cours de droit international, trad. Gidel. Ch.de Visscher, Théories et réalités en droit international public, Paris 1953 σελ. 129 επ.
21. Όρθια εν εκτάσει Dabin, Doctrine générale de l' Etat. Eléments de philosophie politique 1939 σελ. 97 επ., J. Maritain, Le concept de souveraineté εν Revue internationale d' histoire politique et constitutionnelle No 1-2 1951 σελ. 8 επ.
22. Πρόβλ. Duez, La responsabilité de la puissance publique en dehors du contrat 2α έκδ. 1938 σελ. 5. Michoud, La théorie de la personnalité morale et son application en droit français, 1932 τ. II σελ. 270 επ. Ch. Rousseau, Cours de contentieux administratif 1947-48 σελ. 4. Δένδια, Διοικητικόν Δίκαιον σελ. 327. Στασινοπούλου, Αστυκή ευθύνη του Κράτους 1950 σελ. 1-20, 190 επ. Glaser, L' «Acte d' Etat» et le problème de la responsabilité individuelle, εν Revue de droit pénal et de criminologie 1950 No 1 σελ. 1 επ. Roux, La responsabilité pénale des collectivités. Le problème de la personne morale εν Revue de droit international (Sottile) 1948 No 1 σελ. 38 επ.
23. Όρθια Coker «Sovereignty» εν Encyclopaedia of Social Science 1937 σελ. 266. Dabin, op. cit. σελ. 458. Strupp, Eléments de droit international public universel, européen et

- américain 2e édit. 1930 σελ. 40. Germann, Imperative und autonome Rechtsanfassung 1927 επανεκδοθέν εν Methodische Grundfragen 1946 σελ. 31 επ., A. de la Pradelle, La paix moderne 1947 σελ. 88.
24. Garner, Des limitations à la souveraineté nationale dans les relations extérieures εν Revue de droit international et de législation comparée τ. VI 1925 σ. 37, 41.
25. Le Fur, Règles générales du droit de la paix εν Recueil ADI 1935 IV σελ. 11.
26. Ήδε Triepel, Droit international et droit interne εν Recueil ADI 1923 I. Anzilotti, Droit international, Paris 1929 I.
27. Ήδε κυρίως Kelsen, Les rapports de système entre le droit interne et le droit international public εν Recueil ADI 1926 IV σελ. 231 επ. Verdross, Le fondement du droit international, εν Recueil ADI 1927 I, σελ. 294 επ. Kunz, La primauté du droit des gens εν Revue de droit international et de législation comparée 1925 σελ. 556 επ. Brierly, Le fondement du caractère obligatoire du droit international εν Recueil ADI 1928 III σελ. 467 επ. Ήδε ωσαύτως Leonard Nelson, Die Rechtswissenschaft ohne Recht, 2 Aufl. Göttingen-Hamburg 1949.
28. Ούτω, εν Μεγάλη Βρετανία το Διεθνές δίκαιον, ακόμη και το μη συμβατικόν τοιούτον, θεωρείται ως υπερκείμενον του εσωτερικού νόμου. Είναι γνωστόν το από πολλού επικρατήσαν εις τα αγγλοσαξωνικά, εν γένει, δίκαια αξίωμα καθ' ο «International law is a part of the law of the land».
- Ωσαύτως εν Γερμανίᾳ, παλαιότερον μεν το Σύνταγμα της Βενιάρης (άρθρ. 4), προσφάτως δε το προσωρινό Σύνταγμα της Ομοσπονδίας Γερμανικής Δημοκρατίας της 8ης Μαΐου 1949 προβλέπει την ανωτέρω αρχήν. Το τελευταίον μάλιστα, καθιερεῖ ταύτην κατά τρόπον σαφή και κατηγορηματικόν, ως εξής: «Οι γενικοί κανόνες του διεθνούς δικαίου αποτελούν αναπόσπαστον μέρος του δικαίου της Ομοσπονδίας. Προέχουν έναντι των νόμων και δημιουργούν κατ' ευθείαν δικαιώματα και υποχρεώσεις διά τους κατοικούντας εντός της επικρατείας της Ομοσπονδίας». Εν
- Γαλλίᾳ, το Σύνταγμα της 27ης Οκτωβρίου 1946 διακηρύσσει εις το προοίμιον αυτού ότι «η Γαλλική Δημοκρατία, πιστή εις τας παραδόσεις αυτής συμμορφούται προς τους κανόνας του δημοσίου διεθνούς δικαίου». Το νέον ιταλικόν Σύνταγμα της 22 Δεκεμβρίου 1947 δέχεται ωσαύτως την αρχήν ταύτην αν και κατά τρόπον περιορισμένον, εν άρθρ. 10. Τέλος το ημέτερον εν ισχύ Σύνταγμα δέχεται ωσαύτως –ως τούτο συνάγεται εκ του άρθρου 15 αυτού– την αρχήν της υπεροχής του Διεθνούς έναντι του εσωτερικού νόμου. (Ηδε σχετικώς Κυριακοπούλου, Το διεθνές δίκαιον και το ισχύον Σύνταγμα, εν EEN Μάρτιος 1955 σελ. 193 επ.).
29. Νορμεμβέργης άρθρ. 6c, Τόκον άρθρ. 5c.
30. Το Δικαστήριον της Νορμεμβέργης απεφάνθη χαρακτηριστικώς επ' αυτού ότι «μία βασική ιδέα του Καταστατικού είναι ότι αι διεθνείς υποχρεώσεις, αι επιβαλλόμεναι εις τα άτομα, προέχουν έναντι του καθήκοντος υπακοής αυτών προς το Κράτος του οποίουν είναι υπήκοοι». Jugement rendu par le Tribunal militaire international, σελ. 20.
31. Η πρώτη έχει ούτω: «πας αυτονομόγος ή συνεργός πράξεως συνιστώσης έγκλημα κατά το διεθνές δίκαιον, είναι υπευθυνος εκ του γεγονότος τούτουν και υπόκειται εις τιμωρίαν». Προφανώς, η αρχή αυτή προϋποθέτει λογικώς ότι η εθνική νομοθεσία δεν δύναται να απαλλάξῃ το άτομον της διεθνούς αυτού ευθύνης. Η δευτέρα «αρχή», έτι πλέον κατηγορηματική είναι διατεπωμένη ως εξής: «Το γεγονός ότι η εθνική νομοθεσία δεν τιμωρεῖ μίαν πράξιν ήτις αποτελεί διεθνές έγκλημα, δεν απαλλάσσει, κατά το διεθνές δίκαιον, τον δράστην της ευθύνης αυτού». Ήδε «Formulation des principes de Nuremberg», Rapport du prof. Spiropoulos, Doc. de l' ONU, A/CN 4/22 της 12 Απριλίου 1950, σελ. 34 επ.
32. Ήδε εκ των παλαιοτέρων τον Gierke, Das deutsche Genossenschaftsrecht, σελ. 771 επ., όστις υπήρξε και ο πρώτος θεμελιώσας δογματικώς την άποψιν ταύτην. Εκ των συγχρόνων, ίδε Pella, La criminalité collective des Etats et le droit
- pénal de l'avenir 1925. Του ιδίου, La guerre-crime et les criminels de guerre 1944, σελ. 57 επ. ένθα και λεπτομερής, εν σελίδι 64, βιβλιογραφία επί του θέματος. Lauterpacht, International Law I 7η έκδ. σελ. 321 επ. Donnedieu de Vabres, La théorie des délits du droit des gens en droit pénal international εν Revue de droit international κλπ. 1950 No 2 σ. 162 επ. Του ιδίου, Traité... 3η εκδ. 1947 σελ. 148 επ. Sir Roland Burrows, The Responsibility of Corporations under Criminal Law εν The Journal of Criminal Science τομ. 1, 1948. Περὶ του προβλήματος εν γένει ίδε Bernatzik, Kritische Studien über den Begriff der juristischen person und über die juristische Persönlichkeit der Behörden insbesondere, εν Archiv für öffentliches Recht τομ. V σελ. 169 επ. Hafter, Die Delikts und Straffähigkeit der Personenverbände, 1903. Cemil Halit Bengu, La responsabilité pénale des groupements des personnes, thèse Genève 1941. Levasseur, Les personnes morales victimes, auteurs ou complices d' infractions en droit français εν Revue de droit pénal et de criminologie No 10 Juillet 1955. Φιλιππίδου. Η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων 1950. Ήδε ωσαύτως εν Π. Ζέππου, Ευθύνη εξ αλοτρίων αδίκων πράξεων εν τω ισχύοντι αυτικώ δικαίῳ 1937, σελ. 212. Κατά την δίκην της Νορμεμβέργης, η θεωρία του «Κράτους εγκληματίου» υπεστηρίχθη υπό του βρετανού εισαγγελέως Sir Hartley Schawcross. Ήδε Procès... t. III, Débats σελ. 115 επ.
33. Les crimes contre l'humanité, εν Recueil ADI, 1950, I, σελ. 572.
34. Χωραφάς, Έλλην. Ποινικόν δίκαιον, Γεν. Μέρος έκδ. 2a 1952§18 II, σελ. 94. Germann, Das Verbrechen im neuen Strafrecht, 1942 σελ. 15 επ. Glaser, L'Etat en tant que personne morale est-il pénalement responsable? En Revue de droit pénal et de criminologie, fevr. 1949 σελ. 425 επ.
35. Geist des römischen Rechts, 4η έκδ. Τόμ. III σελ. 305.
36. Χαρακτηριστική, ωσαύτως, η επί του ζητήματος τούτου παρατηρούσις του Kohler (Kritische

- Vierteljahrsschrift τόμος XXXVI σελ. 518 επ.) καθ'ηρ το νομικόν πρόσωπον δεν είναι άνθρωπος όστις «να δύναται να γελά ή να κλαίν» έτι δε πλέον χαρακτηριστική η εις τον αυτόν κύκλον ιδεών σχέψις του ελεύθερου φιλοσόφου A. Vinet, κατά τον οποίον «το Κράτος είναι ο άνθρωπος μείον την συνείδησην».
40. «Τα εγκλήματα τα στρεφόμενα κατά του διεθνούς δικαίου, λέγει σχετικώς εν τη αποφάσει αυτού το Δικαστήριον της Νυρεμβέργης, τελούνται υπό ανθρωπίνων όντων και ουχί υπό αφηρημένων οντοτήτων». (Procès... Jugement, σελ. 41). Σχετικώς προς την καθιέρωσην αντικειμενικής ευθύνης διά του εγκλήματος της «προσχωρήσεως εις εγκληματικήν οργάνωσην» του προβλεπομένου εις τα άρθρα 9-11 του Καταστατικού του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, εις τον Νόμον 10 του Συμβουλίου Συμμαχικού ελέγχου εν Γερμανία και εις τον γαλλικόν νόμου της 15 Σεπτ. 1948, ίδε Glaser, *Introduction à l' étude du droit international pénal* 1954, σελ. 70-71, υποσημ. 3 και αυτόθι βιβλιογραφίαν. Ίδε ωσαύτως την επί του ξητήματος γερμανικήν βιβλιογραφίαν εν *Die Spruchgerichte*, 1948 (παράρτημα της Zentral-Justizblatt, εκδόθεν μέχρι Μαρτίου 1949 διά την βρετανικήν ζώνην) τας εργασίας των Haensel, Krauss von Weber, Mosler, Kirchner και Meyer Abich εις το τεύχος 1949. Rittler, *Der Kampf gegen das politische Verbrechen seit dem zweiten Weltkrieg* εν Revue pénale Suisse 1949 σελ. 138 επ.
41. Εισηγητής του Σχεδίου τούτου υπήξεν ο καθηγ. Σπυρόπουλος. Ίδε τας εισηγητικάς αυτού εκθέσεις εν Doc. de l' ONU A/CN 4/25 της 26 Απριλ. 1950 ως και το υπό της Επιτροπής εγκριθέν Σχέδιον Doc. off. sixième session, Suppl. No 9/A/1858 σελ. 14 επ.
42. Comptes rendus.. σελ. 302, 305-313.
43. S. Glueck, *The Nuremberg Trial and Aggressive War*, 1946, σελ. 49 - 59.
44. ίδε Kelsen, *La démocratie, sa nature, sa valeur*, trad. Eisenmann, Paris 1932.
45. Πρόβλ. Graven, *Principes fondamentaux d'un code répressif n.t.l.* εν Revue de droit international (Sottile) 1950, σελ. 43 επ.
46. Πρόβλ. Lauterpacht, *International Law and Human Rights*, London 1950 σ. 10 επ. Malezieux, *Le statut international des criminels de guerre* εν Revue générale de droit international public t. xvi, vol II σ. 172 - 173. Quincy Wright, *The Law of the Nuremberg Trial* εν American Journal of International Law 1947, σ. 64. Pella, *La guerre-crime et les criminels de guerre* Paris 1946 σελ. 81 επ.
47. Επανερχόμεθα ούτω, κατόπιν μακράς παρεκκλίσεως οφειλομένης εις την θεωρίαν της κυριαρχίας, εις την σκέψην του Grotius, όστις έλεγεν ότι «αποτελεί πλάνηρη η αντίληψις καθ' ην η δικαιούσην η εφαρμοζομένη εις τα άτομα εντός του Κράτους, δεν εφαρμόζεται και εις το έθνος ή εις τον αρχηγόν αυτού» (*De jure belli ac pacis, Prolegomena* 21). Την αυτήν γνώμην εκφράζει και ο Vattel εν *Le droit des gens ou principes de la loi naturelle* liv. III chap. XI.
48. Σημειωτέον ότι η αρχή αύτη είναι σύμφωνος και προς την εν τω εοντερικώ δικαίῳ αντίστοιχον εξέλλεξιν. Πράγματι, το ποινικώς ανεύθυνον του αρχηγού του Κράτους - απόρροια του καθεστώτος της Απολύτου Μοναρχίας ένθα ο μονάρχης απετέλει την πηγήν πάσης εξουσίας («*Le Roi ne peut être accusé puisqu'il est accusateur lui-même*» ή «*The King can do no wrong*») - αντικατεστάθη από πολλού υπό της αρχής της πλήρους ισότητός έναντι του νόμου διά τα εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου. Όσον αφορά δε εις το και σήμερον έτι απαντώμενον, εις τινας Συνταγματικάς Μοναρχίας ποινικώς ανεύθυνον του Βασιλέως, ως λ.χ. παρ' ημίν και εν Βελγίω, τούτο έχει ιστορικήν και μόνον δικαιολόγησιν εξ άλλου η σημασία αυτού δεν είναι δυνατόν να συγκριθή προς εκείνην την το προνόμιον τούτο έσχεν επι της Απολύτου Μοναρχίας, καθ' όσον υπό το καθεστώς εκείνο ο Μονάρχης ήσκει πράγματι πολιτικήν εξουσίαν, και δη απεριόριστον, ενώ σήμερον, εν τω πλαισίω της Συνταγματικής Μοναρχίας, ο Βασιλεὺς δεν κυβερνά αλλ' απλώς βασιλεύει.
49. Ούτω, η Συνθήκη της Ουασιγκτών της 6ης Φεβρ. 1922 περι των υποβυχίων και των ασφυξιογόνων αερίων αναγνωρίζει, εν άρθρῳ 3 αυτής, ατομικήν ευθύνην διά πράξεις τελεσθείσας «κατόπιν διαταγής ιεραρχικώς ανωτέρου», διαταγής ήτις εν προκειμένω, αποτελεί έκφρασιν της θελήσεως του Κράτους. Ωσαύτως, η Συνθήκη των Βερσαλλιών εις το περίφημον άρθρ. 227 αυτής, προβλέπει ευθύνην διά πράξιν τελεσθείσαν εν ονόματι του Κράτους, καθ' όσον η προσβολή «κατά της ιεράς αυθεντίας των Συνθηκών» περι της οποίας οιλεί, τελείται, προφανώς, εν ονόματι και διά λογαριασμὸν του Κράτους.
50. Procès... Jugement σελ. 235.
51. Άρθρα 3 και 4 του Σχεδίου. Ίδε *Rapport de la Commission du droit international*, suppl. no 9 (A/1858).
52. Τυχόν ευρείας δογματικής επεξεργασίας εν Γερμανία ήδη προ του Β' παγκ. πολέμου, το πρόβλημα τούτο απέκτησε μεγάλην επικαιρότητα επ' ευκαιρία της δίκης της Νυρεμβέργης ένθα ανέκυψε εν όλῃ αυτού τη εκτάσει. Έκ της πλουσίας επί του θέματος βιβλιογραφίας ίδε κυρώς Janssen, *Die strafrechtliche Verantwortlichkeit des Soldaten für auf Befehl begangene Straftaten in rechtsvergleichender Betrachtung* 1939. von Weber, *Die strafrechtliche Verantwortlichkeit für Handeln auf Befehl* εν *Monatsschrift für deutsches Recht* 1948 2 σελ. 34 επ., Glaser, *L'ordre hiérarchique en droit pénal international* εν Revue de droit pénal et de criminologie janvier 1953 σελ. 283 επ. ένθα και πλήρης κατάλογος της σχετικής βιβλιογραφίας (σελ. 284 note 1). Ίδε ωσαύτως την επί του προβλήματος συζήτησην εν τη Επιτροπή του Διεθνούς Δικαίου του ΟΗΕ. Doc. de l' ONU A/CN 4/47 σελ. 4 επ. Έκ της Ελληνικής βιβλιογραφίας όρα I. Παπακυριακοπούλου. Το πρόβλημα της προσταγής εις τα εγκλήματα πολέμου εν EEN 1946 σελ. 304 επ. ως και την άρτι εκδοθείσαν ενδιαφέρουσαν μελέτην του Γ. Μαγκάκη, *H σύγκρουσις καθηκόντων εν των ποινικώ δικαίων*, 1955, σελ. 93-113.
53. Όρα Procès... Jugement t I σελ. 235 επ.
54. Ίδε την έκθεσιν του εισηγητού κα-

- θηγ. I. Σπυροπούλου εν Doc. de l' ONU A/CN 4/22 της 12 Απριλίου 1950 ως και την υπό της Επιτροπής επενεχθέσαν τροποποιήσιν εν Doc. de l' ONU A/CN 4/44 της 12 Απριλίου 1951.
55. Ιδε Rapport de la Commission du droit international sur les travaux de sa troisième session du 16 mai au 27 juillet 1951, Doc off. sixième session, Suppl. No 9 A/1858. Ιδε ωσάντως και την τελευταίαν πρότασιν τροποποιήσεως του ως άνω άρθρου υπό του καθηγ. I. Σπυροπούλου εν Doc. de l' ONU A/AC 4/85 της 30 Απριλίου 1954.
56. Comptes rendus... σελ. 302, 305-313.
57. Διάφορον τελείως το ζήτημα του καταλογισμού της πράξεως εις τον δράστην αναλόγως των ειδικών συνθηκών υφ' ας ετελέσθη αύτη. Η λογική αντίφασις ευρίσκεται εις την a priori αναγνώσιν της άρσεως του αδίκου χαρακτήρος της πράξεως της τελεσθείσης εις εκτέλεσιν διαταγής. Δεν είναι δυνατόν, λέγει χαρακτηριστικώς επ' αυτού ο Eb. Schmidt, εκείνο το οποίον είναι άδικον να μετατραπή εις δίκαιον απλώς και μόνον επειδή διέταξε την τέλεσιν αυτού εις προϊστάμενος, διότι ούτω δεχόμεθα ότι είναι δυνατόν ο προστάσων να θέτη την έννομον τάξιν εκτός ισχύος (Millitärafrecht σελ. 59). Υπέρ της απόφεως ταύτης ίδε κυρίως Cl. du Pasquier, Introduction à la théorie générale et à la philosophie du droit 1942 σελ. 8, 32. Battenserg, Das auf Befehl begangene Verbrechen, Tübinger Diss. 1916. Mezger, Deutsches Strafrechts σελ. 226-227. Του ιδίου Studienbuch des Strafrechts 1948 I, σελ. 101. Eb. Schmidt εν Liszt-Schmidt, Lehrbuch des deutschen Strafrecht 26η έκδ. 1932, σελ. 210. Frank, Kommentar zum Strafgesetzbuch für des Deutsche Reich 18η έκδ. 1931, σελ. 144 von Weber, Die Pflichtenkollision im Strafrecht, εν Festschrift für Kiesselsbach 1947 σελ. 246. Του ιδίου Die strafrechtliche Verantwortlichkeit κλπ. έκδ. Recht und Zeit 1948 σελ. 13 επ. Welzel, Strafrecht 1954 σελ. 368. Παπακυριακοπούλου op. cit. σελ. 306.
58. Lehrbuch des schweizerischen Strafrechts, Allg. Teil 1946 σελ. 181.
- Υπέρ της απόφεως ταύτης και οι συγγραφείς του διεθνούς δικαίου Wattel, op. cit. 3 215. L. Oppenheim-H. Lauterpacht, International Law 6η έδρ. 1944 - 47 σελ. 71. Phillipson, International Law and the Great War σελ. 260. Bellot εν Grotius Society Publication II 1917 σελ. 46. Merignac, De la sanction des infractions du droit des gens εν Revue générale de droit international public 1917 σελ. 51 επ. Lord Wright εν History of the United Nations War Crimes Commission σελ. 11. Guggenheim, Lehrbuch des Völkerrechts, Basel 1950 II, σελ. 551.
59. Ιδε εν εκτάσει ημετέραν διατριβήν, Le delit politique e.t.c. Genève 1954, σελ. 67 επ.
60. Ορα Herzog, L' extradition des criminels de guerre εν Revue internationale de droit pénal 1947 σελ. 365.
61. Ιδε κυρίως von Weber, internationale Strafgerichtsbarkeit 1934. Pella, Towards an International Penal Court εν American Journal of International Law τομ. 44, 1950 No 1. Glaser, Vers une Juridiction criminelle internationale εν Revue pénale suisse 1952 fasc. 3 σελ. 281 επ. Garjeu, Projet d'une juridiction pénale internationale, Paris 1953.
62. Francesco Carnelutti, La guerre et la paix, Roma 1945 σελ. 47, 77 επ. Του ιδίου, Le droit international et l' Etat supranational.
63. Ορα E. Aroneanu, Vers un ordre public international démocratique εν Revue politique et parlementaire, juillet 1955, No 650.
64. Ορα Bourquin, Pouvoir scientifique et droit international εν Recueil ADI I 1947, σελ. 335 επ.
65. Cours de droit international, trad. Gidel σελ. 51.
66. «Aux heures dangereuses pour la paix» λέγει χαρακτηριστικώς ο de Visscher, «ou une volonte tenace de transformation se heurte à une volonte également résolue de conservation; aux heures critiques pour le droit, où une force supérieure ne doit compter qu'avec une faible résistance, la souveraineté se dévoile et s' impose, telle que l' a fixée dans la pensée politique la
- distribution séculaire du pouvoir entre nations, telle surtout que l' a immensément, renforcée une concentration de pouvoirs sans précédent aux mains de l' Etat moderne. Elle découvre alors ses positions avancées, celles qu' elle n' a jamais abdiquées, depuis l' époque où es Etats se sont constitués sur l' idée négative de l' égalité et, ne voulant indépendants, se sont proclamés suprêmes» (op cit. σελ. 130).
67. Σημειωτέον ότι την άποψην ταύτην απαγόρευται και οι πλέον ευμενώς διακείμενοι των συγγραφέων, ίσον αφορά εις την δικαιώσιν της συντάσσεως και λειτουργίας του δικαιοστηρίου τούτου. Έκ της ευρυτάτης βιβλιογραφίας επί του ζητήματος εν γένει, ίδε κυρίως Kelsen, Will the Nuremberg Trial Constitute a Precedent εν International Law Quarterly No 2, 1947. Descheemaeker, Le Tribunal militaire international des grands criminels de guerre 1947. Donnedieu de Vabres, Le procès de Nuremberg, Cours de doctorat professé à la Faculté de Droit de Paris, πολυγραφημένον, ed. Domat Montchrestien. Merle, Le procès de Nuremberg et le châtiment des criminels de guerre 1949. W. -E. Jackson, Putting Nuremberg Law to Work, Foreign Affairs No 4 July, 1947. H.-H. Jescheck, Die Verantwortlichkeit der Straatsorgane nach Völkerstrafrecht Eine Studie zu den Nurnberger Prozessen 1952. A.-L. Qoodhart, The legality of the Nuremberg Trials, εν Juridical Review 1946. Viscount Maugham U.N.O. and War Crimes, London 1951. Μαρδάκην, Εν προηγούμενον της δίκης της Νυρεμβέργης εκ της αρχαιας Ελληνικής ιστορίας, λόγος εφωνηθείς κατά την πανηγυρικήν συνεδρίαν της Ακαδημίας Αθηνών της 27ης Δεκ. 1951, Πρακτικά της Ακαδημίας 1951.
68. Το Σχέδιον τούτο είναι εν προγματιστήτη το δεύτερον, ελάχιστα εν τούτοις διαφέρον του πρώτου, επιπονηθέντος εν έτει 1951. Ιδε σχετικώς εν εκτάσει Glaser, Introduction à l' étude du droit international pénal 1954, σελ. 152 επ.

Η απόφασις των ναζιστών διά την εξαφάνισιν των Εβραίων εκ της κατεχόμενης Ευρώπης

ΤΟ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΣΥΣΚΕΨΗΣ ΤΟΥ BANZEE

I. Στη συζήτηση που έγινε στις 20/1/42 στο Βερολίνο, στο Μεγάλο Βανζέ (τμήμα του Δήμου Βερολίνου στην περιοχή της λί-

μης Βανζέ) No 56-58, για την εκκαθάριση του εβραϊκού ζητήματος πήραν μέρος οι:

1. Γκάουνλάϊτερ Δρ. Μάγερ και Δρ. Λάϊμπραντ, διευθυνταί κρατ. υποθέσεων
2. Δρ. Στούκαρτ υπουργός
3. Νούμιαν υπουργός
4. Δρ. Φράϊσλερ υπουργός
5. Δρ. Μπύλερ υπουργός
6. Λούθερ ιερέας
7. Κλόπερ άνωτερος αξιωματικός των SS (στρατηγός)
8. Κρίντζιγγερ διευθυντής υπουργείου
9. Χόφμαν αρχηγός ομάδος των SS
10. Μύλλερ αρχηγός ομάδος των SS
11. Άιχμαν συνταγματάρχης των SS
12. Δρ. Σένγκαρτ ανωτερός αξιωματικός των SS
13. Δρ. Λάγκε αντισυνταγματάρχης των SS.

(Εκ μέρους του Υπουργείου για τις κατεχόμενες ανατολικές περιοχές)
Υπουργείου Εσωτερικών
Επιφροτισμένος με το 4χρονο πλάνο
Υπουργείον Δικαιοσύνης
Υπηρεσία Γεν. Διοικήσεων
Υπηρεσία Ξένων

Εκ μέρους της Καγκελαρίας του κόμματος
Εκ μέρους της Καγκελαρίας του κράτους
Κεντρική υπηρεσία φυλετικής (ρατσισμού)
Λοχαγός κρατικής ασφαλείας

υπεύθυνος της Αστ. Ασφαλείας και της Ασφαλ. στην Γεν. Διοίκηση.

Διοικητής της Αστυνομ. και της Υπηρ. Ασφαλείας για όλη την περιοχή της Λεττονίας, σαν εκπρόσωπος όλων των υπεύθυνων της αστυνομίας και της υπηρ. ασφαλείας, του Κρατικού Έπιτροπάτου της Ανατολής.

II. Κατ' αρχήν, ο Χάϊντριχ, στρατηγός των SS και αρχηγός της Αστυνομίας και της Υπηρ. Ασφαλείας, ανέφερεν την τοποθέτησίν του, εκ μέρους του στρατάρχου, ως επιφροτισμένος με την προετοιμασία της εκκαθάρισης του Ευρωπαϊκού Εβραϊκού ζητήματος και δήλωσε ότι στην σύσκεψη αυτή πέφτει το βάρος να διευκρινήσει τα βασικά ζητήματα.

Η επιθυμία του στρατάρχου, να του σταλεί ένα σχέδιο οργανωτικής, πραγματικής και υλικής σημασίας, απαιτεί την προηγούμενη κοινή συνεργασία ό-

λων των αμέσως αναφερομένων στο θέμα αυτό στοιχείων, αναφορικά με την ευθυγράμμιση της κεντρικής κατεύθυνσης.

Η πνευματική ηγεσία για την επεξεργασία της εκκαθάρισης του Εβραϊκού ζητήματος, βρίσκεται, χωρίς να ληφθούν υπ' όψιν γεωγραφικά όρια, στο κέντρο μεταξύ της υπηρεσίας ασφαλείας του Φύρερ και του αρχηγού της γερμανικής αστυνομίας (αρχηγός της Αστυνομίας ασφαλείας και της υπηρεσίας ασφαλείας).

Ο αρχηγός της αστυν. ασφαλείας και της υπηρ. ασφαλείας, έκανε κατόπιν μια σύντομη επισκόπηση πάνω στον μέχρι τότε διεξαχθέντα αγώνα ενάντια στον εχθρόν αυτόν. Οι σημειωνές στιγμές μιօρφοποιούνται:

α) Το διώξιμο των εβραίων απ' τις μεμονωμένες περιοχές διαβίωσης του γερμανικού λαού.

β) Το διώξιμο των εβραίων απ' τον ζωτικό χώρο του γερμανικού λαού.

Για την ολοκλήρωση αυτών των προσπαθειών, σαν μοναδική προσωρινή δυνατή λύση, ανελήφθη πιο έντονη και πιο σχεδιασμένη επίθεση για την επιτάχυνση της μετανάστευσης των εβραίων απ' τα όρια του Ράιχ.

Κατά διαταγήν του στρατάρχη του Ράιχ, τον Γεννάρη 1939 συνεχοτήθη μια κεντρική υπηρεσία του Ράιχ για την μετανάστευση των εβραίων, της οποίας την ηγεσία είχεν ο αρχηγός της Αστυν. Ασφαλείας. Αυτή η υπηρεσία είχε τα έξης ίδιαίτερα καθήκοντα:

α) Να πάρῃ όλα τα μέτρα για την προετοιμασία μιας ισχυρότερης μετανάστευσης.

β) Να κατευθύνη το ζεύμα της μετανάστευσης.

γ) Να επιταχύνη την διεκπεραίωση της μετανάστευσης.

Σκοπός του προβλήματος ήταν, με νόμιμα μέσα, να ξεκαθαριστή το γερμανικό έδαφος από τους Εβραίους.

Όλοι οι αρμόδιοι έβλεπαν καθαρά τις ζημιές που έφερνε μια τέτοια αναγκαστική μετανάστευση. Εν τούτοις, εν όψει αυτών των ελαττωμάτων, έπερπε να αποκλείσουν κάθε άλλη δυνατότητα και μάλιστα την αγορά.

Από την πρώτη στιγμή, οι εργασίες μετανάστευσης δεν ήταν απλώς ένα γερμανικό πρόβλημα, αλλά ένα πρόβλημα με το οποίο ασχολήθηκαν οι αρχές των χωρών προς τις οποίες πήγαιναν οι μετανάστες. Οι οικονομικές δυσκολίες, όπως η ανατίμηση του νομισματικού δείκτη και των ναύλων από μέρους διαφόρων κυβερνήσεων του εξωτερικού, οι ελλείψεις θέσεων σε καράβια, γοργά επιτεινόμενοι περιορισμοί και φραγμοί ακόμα στην μετανάστευση, δυσκόλεψαν αρκετά τις προσπάθειες της μετανάστευσης. Παρά τις δυσκολίες αυτές, απ' την ανάληψη της εξουσίας μέχρι την καθορισμένη μέρα της 31/10/41 εξαναγκάστηκαν, σε μετανάστευση συνολικά, περίπου 537.000 εβραίοι. Ήτοι:

Από 30/1/33 από το παληό Ράιχ περίπου 360.000

Από 15/3/38 από την Αυστρία περίπου 147.000

Από 15/3/39 από το Προτεκτοράτο Βοημίας και Μο-

ραβίας περίπου 30.000

Η χρηματοδότηση της μετανάστευσης επετεύχθη από τους ίδιους τους Εβραίους, δηλαδή απ' τις Εβραιοπολιτικές Οργανώσεις. Για να αποφευχθή η επιφολεταροποίηση των εβραίων, καθιερώθηκε η αρχή, οι εύποροι Εβραίοι να ενισχύσουν την αποδημία των Εβραίων που δεν έχουν οικονομική ευχέρεια, κλιμακώθηκε βαθμαία ένα αντίστοιχο περιβάλλον, π.χ. στο δρόμο της αποδημίας οι άποροι Εβραίοι αντάλλασσαν την προκαθορισμένη πορεία μετανάστευσης με το χρέος της οικονομικής χορηγίας.

Δίπλα στις αναλήψεις μάρκων έγιναν μετατροπές σε συνάλλαγμα για έξοδα ναύλων κλπ. Για την προφύλαξη του γερμανικού συναλλαγματικού θησαυροφυλακίου, συνεργάστηκαν τα Εβραϊκά οικονομικά Ινστιτούτα του εξωτερικού με τις εβραϊκές οργανώσεις του εσωτερικού για να φέρουν σε πέρας την διοχέτευση του αναλόγου συναλλαγματικού πόσουν. Έτσι, μέχρι τη 30/10/41 διετέθησαν απ' τους εβραίους του εξωτερικού, υπό τύπον δωρεάς, συνολικά, περίπου 9.500.000 δολλάρια.

Εν τω μεταξύ ο γεν. αρχηγός των SS και ο αρχηγός της γερμαν. αστυνομίας, απηγόρευσαν την μετανάστευση εν όψει των κινδύνων της μετανάστευσης εν καιρῷ πολέμου, και εν όψει των δυνατοτήτων της Ανατολής.

III. Στη θέση της μετανάστευσης έρχεται τώρα πια, σαν παραπέρα δυνατό της λύσης του προβλήματος, η εκκένωσης και διώξιμο των Εβραίων προς Ανατολάς μετά από ανάλογη προηγούμενη έγκριση του Φύρεο.

Οι ενέργειες αυτές θα είναι τόσο ενδιαφέροντες, σαν δυνατότητες υπεκφυγής, όσο θα συνάγονται εδώ τα πρακτικά διδάγματα, εκείνα που έχουν την πιο σπουδαία σημασία, εν όψει της επικειμένης εκκαθαρισης του ζητήματος των Εβραίων.

Στην πορεία της εκκαθάρισης του ευρωπαϊκού προβλήματος, υπολογίζονται περίπου 11 εκατομ. εβραίοι, κατανεμόμενοι ως ακολούθως για κάθε χώρα:

ΧΩΡΑΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ
Παλαιό Ράιχ	131.800
Ανατολικές περιοχές	420.000
Αυστρία	43.700
Γεν. Διοίκηση	2.284.000
Μπαλιστόκ	400.000
Προτεκτοράτο Βοημία-Μοραβίας	74.200

Εσθονία άνευ Εβραίων	-
Λεττονία	3.500
Λιθουνία	34.000
Βέλγιο	43.000
Δανία	5.600
Γαλλία κατεχόμενη περιοχή	160.000
Γαλλία μη κατεχομένη περιοχή	700.000
Ελλάδα	69.600
Ολλανδία	160.800
Νορβηγία	1.300
Βουλγαρία	48.000
Αργγία	330.000
Φινλανδία	2.300
Ιολανδία	4.300
Ιταλία, περιλαμβανομένης της Σαρδηνίας	58.000
Αλβανία	200
Κροατία	40.000
Πορτογαλλία	3.000
Ρουμανία περιλαμβανομένης της Βεσσαραβίας	342.000
Σουηδία	8.000
Ελβετία	18.000
Σερβία	10.000
Σλοβακία	88.000
Ισπανία	6.000
Τουρκία (Ευρωπαϊκό τμήμα)	55.500
Ουγγαρία	742.800
ΕΣΣΔ	5.000.000
Ουκρανία	2.994.684
Λευκορωσία και Μπιαλιστόκ	446.484

Σύνολον περίπου **11.000.000**

Η επαγγελματική απασχόληση, των εβραίων, των εγκατεστημένων στην ευρωπαϊκή περιοχή της ΕΣΣΔ, ήταν περίπου η ακόλουθη :

στην αγροτική οικονομία	9,1%
σε αστικές εργασίες	14,8 %
στο εμπόριο	20 %
στον κρατικό μηχανισμό	23,4 %
σ' ελευθέρα επαγγέλματα,	
Ιατρική, τύπο, θέατρο κλπ.	32,7 %

Κάτω απ' την ανάλογη καθοδήγηση, στην πορεία της εκκαθάρισης, οι Εβραίοι πρέπει να γίνουν στην Ανατολή, με κατάλληλους τρόπους, εργατικό απόθεμα. Συντεταγμένοι σε μεγάλες φάλαγγες εργασίας, χωρισμένοι κατά γενιά, οι ικανοί προς εργασίαν ε-

βραίοι θα οδηγηθούν στην περιοχή αυτή για το φτιάξιμο δρόμων, όπου αναμφιβόλως ένα μεγάλο μέρος θα υποστεί την φυσική ελάττωση. Το υπόλοιπο που θ' απομείνη τελικά αναμφιβόλως θα πρόκειται για το πιο ικανό προς αντίσταση. Θα πρέπει να το μεταχειριστούμε ανάλογα, ώστε, απεικονίζοντας μια φυσική επιλογή, με την απελευθέρωσή του να έχει το ενδιαφέρον ενός σπερματοκυττάρου για μια νέα εβραϊκή οικοδόμηση. (Βλέπε τα διδάγματα της Ιστορίας).

Στην πορεία της πρακτικής διεξαγωγής της εκκαθάρισης, η Ευρώπη θα χτενιστή απ' την Δύση ως την Ανατολή. Η περιοχή του Ράιχ, περιλαμβανομένου και του προτεκτοράτου Βοημίας και Μοραβίας πάνω στην βάση των αναγκών του προβλήματος κατοικίας και της κοινωνικής πολιτικής, θα πρέπει να προταχθούν.

Οι εκκενούμενοι εβραίοι, σε συνέχεια, βήμα προς βήμα, θα εκπομπούνται στα λεγόμενα γκέτο διερχομένων κι απ' εκεί θα μεταφέρονται πιο πέρα προς Ανατολάς.

Σπουδαία προϋπόθεση για την εκτέλεση κυρίως της εκκένωσης -εδήλωσεν ακόμη ο στρατηγός Χάιντντιχ, είναι η ακριβής τοποθέτηση των κατωτέρω προβλεπομένων κύκλων προσώπων.

Υπάρχει η πρόθεση να μην εκκενωθούν οι γέροι Εβραίοι, ηλικίας άνω των 65 ετών, αλλά τοποθετηθούν σ' ένα γκέτο γερόντων -γι' αυτό προβλέπεται η πόλη Τιρεζίενσταντ.

Δίπλα σ' αυτές τις περασμένες ηλικίες- απ' τους υπάρχοντες την 31/10/41 στο παλιό Ράιχ και την Αυστρία περίπου 280.000 Εβραίους, περίπου 3% είναι ηλικίας άνω των 65 ετών,-στα εβραϊκά γκέτο των υπερηλίκων θα είναι ακόμη οι Εβραίοι που πάσχουν από βαριές αρρώστιες ως οι Εβραίοι που έχουν τιμηθή με πολεμικές διακρίσεις. Με τη σκοπότημα αυτή λύση, διευθετούνται μ' ένα χτύπημα οι πολλές επεμβάσεις.

Η έναρξη των τοπικών μεγάλων επιχειρήσεων εκκένωσης είναι συνδεδεμένη με την παραπέδη στρατιωτική εξέλιξη. Σχετικά με την διεξαγωγή της εκκαθάρισης στις κατεχόμενες και επιρρεαζόμενες από μας περιοχές της Ευρώπης, προτάθηκε όπως οι εν προκειμένω εμπειρογνώμονες της Υπηρεσίας ξένων, συζητήσουν με τους αρμόδιους εισηγητάς της Άστυν. Ασφαλείας και της Υπηρεσίας.

Στην Σλοβακία και Κροατία η υπόθεση δεν είναι πια δύσκολη, γιατί οι υπάρχοντες πυρήνες απ' την άποψη αυτή, έχουν ήδη δώσει μια λύση. Στη Ρουμανία, εν τω μεταξύ η κυβέρνηση έχει ήδη διορίσει ένα επιτε-

τραμένο για το Εβραϊκό. Για την τακτοποίηση του ξητήματος στην Ουγγαρία, είναι αναγκαίο, σε σύντομο διάστημα, να καθορίση η ουγγρική κυβέρνηση ένα σύμβουλο για το εβραϊκό ξήτημα.

Εν όψει της ανάληψης των προετοιμασιών για την τακτοποίηση του προβλήματος στην Ιταλία, ο στρατηγός των SS Χάϊντριχ κρατά μία σύνδεση με τον αρχηγό της Αστυνομίας της Ιταλίας.

Στην κατεχόμενη και μη κατεχόμενη Γαλλία η σύλληψη των εβραίων για εκκένωση έχει όλες τις πιθανότητες να επακολούθηση χωρίς μεγάλη δυσκολία.

Ο υφυπουργός Λούθερ γνωρίζει επ' αυτού, ότι ύστερα από εμβριθή μελέτη του προβλήματος αυτού σε μερικές χώρες, -στις βόρειες χώρες- εμφανίζονται δυσκολίες και συνιστά, εν πρώτοις, οι χώρες αυτές να μείνουν πίσω. Ως προς το δημιουργούμενο με την υποχώρηση αυτή θέμα του κατά τον περιορισμού του αριθμού των Εβραίων, δεν πρόκειται για σπουδαίο περιορισμό. Όσο για την Νοτιανατολική και Δυτική Ευρώπη η Υπηρεσία ξένων, δεν βλέπει μεγάλες δυσκολίες.

Ο αρχηγός ομάδος των SS Χόφμαν σκοπεύει να συναποστέλλῃ στην Ουγγαρία έναν εμπειρογνώμονα της Κεντρικής Ευρώπης. Υπηρεσίας Ρατσισμού για πλήρη προσανατολισμό, όταν αρχίση εκεί η επίθεση εκ μέρους του αρχηγού Αστυνομίας. Ασφαλείας και Υπηρεσίας Ασφαλείας. Πρότεινε να κανονιστεί ώστε ο εμπειρογνώμων αυτός της Κεντρικής Ευρώπης να είναι ενεργό μέλος, προηγουμένως ν' αποσπασθή επισήμως ως βοηθός της Αστυνομίας.

IV Εν σχέσει με τα τελικά σχέδια, οι Νόμοι της Νυρεμβέργης, πρότεινε, τρόπον τινά, να αποτελέσουν το βάθρο, που είναι προϋπόθεση για το δίχως κατάλοιπα ξεκαθάρισμα του προβλήματος, όπως επίσης για την λύση των μικτών γάμων με Εβραίους και των μιγάδων.

Ο αρχηγός της Αστυνομίας και της Υπηρεσίας Ασφαλείας, ακολούθως, έχοντας υπ' όψει ένα γράμμα του αρχηγού της Καγκελαρίας του κράτους, εξετάζει θεωρητικά τα κατωτέρω παρατιθέμενα σημεία:

1ον Μεταχείριση των μιγάδων 1ου βαθμού

Οι μιγάδες 1ου βαθμού όσον αφορά το ξεκαθάρισμα του ξητήματος των Εβραίων, εξομοιώνονται με τους Εβραίους.

Απ' αυτή την μεταχείριση εξαιρούνται :

α) Οι μιγάδες πρώτου βαθμού που παντρεύτη-

καν με γερμανοαίματο κι' απ' το γάμο προήλθαν παιδιά (μιγάδες 2ου βαθμού). Οι μιγάδες 2ου βαθμού, εξομοιώνονται ουσιαστικά με τους Γερμανούς.

β) Οι Μιγάδες πρώτου βαθμού, στους οποίους έχει χορηγηθεί, μέχρι σήμερα, έγκυη εξαίρεση απ' τα ανώτατα δικαστήρια του κόμματος και του κράτους σ' οποιαδήποτε περιοχή. Κάθε περίπτωση ξεχωριστά πρέπει να εξεταστή, γιατί δεν αποκλείεται, η απόφαση να ανατραπή πάλιν σε βάρος του μιγάδα.

Προϋπόθεση συγκατάθεσης εξαίρεσης πρέπει, να είναι, κατ' αρχήν, πάντοτε οφέλη του εν προκειμένω μιγάδα (όχι οφέλη του μέρους του κοινού ή του γάμου που έχει γερμανικό αίμα).

Ο εξαιρούμενος της εκκένωσης μιγάδας θα στειρώνεται (ευνούχιζεται) για ν' αποτραπή κάθε απογονία (δημιουργία απογόνων) και να ξεκαθαριστή τελευταία το πρόβλημα των μιγάδων. Η στείρωση γίνεται εθελοντικά αλλά αυτή είναι η προϋπόθεση για την παραμονή στο Ράιχ. Ακολούθως ο στείρος «Μιγάδα» είναι ελεύθερος από κάθε περιορισμό στον οποίον είχε υποβληθή μέχρι τότε.

2ον Μεταχείριση των μιγάδων

2ον βαθμού

Οι μιγάδες 2ου βαθμού κατατάσσονται κατ' αρχήν στους γερμανοαίματους, με εξαίρεση των κατωτέρω περιπτώσεων, στις οποίες οι μιγάδες 2ου βαθμού εξομοιώνονται με τους Εβραίους.

α) Προέλευση του μιγάδα 2ου βαθμού από μπάσταρδο γάμο (αμφότερα τα μέρη μιγάδες).

β) Φυσιογνωμία του μιγάδα 2ου βαθμού, φυλετικά ιδιαιτέρως δυσμενής, η οποία εξωτερικά τον δείχνει για Εβραίο.

γ) Ιδιαιτέρως άσχημη αστυνομική και πολιτική καταδίκη του μιγάδα 2ου βαθμού, η οποία αφήνει να εννοηθή ότι αυτός συνασθάνεται και συμπεριφέρεται σαν Εβραίος.

Στις περιπτώσεις αυτές δεν πρέπει να γίνη εξαίρεση, και αν ακόμη ο μιγάδας 2ου βαθμού, έχει παντρευτεί γερμανοαίματο.

3ον Γάμοι μεταξύ πλήρως Εβραίων και Γερμανοαίματων

Σε κάθε περίπτωση ξεχωριστά πρέπει να αποφασιστή αν το εβραϊκό μέρος του γάμου θα εκκενωθή ή αν θα τοποθετηθή σε γκέτο γερόντων, εφ' όσον ληφθή ένα μέτρο για τους γερμανοαίματους - συγγενείς αυτού του μικτού γάμου.

4ον Γάμοι μεταξύ Μιγάδων 1ου βαθμού και Γερμανοαίματων

α) Χωρίς παιδιά: Εάν απ' το γάμο δεν προήλθε κανένα παιδί, τότε ο μιγάς 1ου βαθμού πρέπει να εκκενωθῇ και να κλειστή σε γκέτο γερόντων. (Ιδια μεταχείριση όπως στην περίπτωση των γάμων μεταξύ πλήρως Εβραίων και γερμανοαίματων Σημείου 3ου).

β) Με παιδιά: Εάν απ' τον γάμο έχουν προέλθει παιδιά (μιγάδες 2ου βαθμού), εάν μεν εξομοιώνονται με τους Εβραίους θα εκκενωθούν με τους μιγάδες 1ου βαθμού, δηλαδή θα τοποθετηθούν σ' ένα γκέτο. Στην περίπτωση που τα παιδιά αυτά εξομοιώνονται με τους γερμανοαίματους (κανονική περίπτωση), τότε εξαιρούνται απ' την εκκένωση, συνάμα και ο μιγάς 1ου βαθμού.

5ον Γάμοι μεταξύ Μιγάδων 1ου βαθμού και Μιγάδων 2ου βαθμού ή Εβραίων

Στους γάμους αυτούς (συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών) όλα τα μέρη τυγχάνουν μεταχείρισης σαν Εβραίοι και γι αυτό εκκενώνονται, δηλαδή τοποθετούνται σ' ένα γκέτο γερόντων.

6ον Γάμοι μεταξύ μιγάδων 1ου και 2ου βαθμού

Και τα δύο μέρη του γάμου, αδιαφόρως αν έχουν παιδιά ή όχι, θα εκκενωθούν, δηλαδή θα τοποθετηθούν σε γκέτο γερόντων, διότι ενδεχόμενα παιδιά με τα φυλετικά μέτρα εμπίπτουν στον κανόνα μιας ισχυρότερης εβραϊκής αιματοκατηγορίας απ' τους Εβραίους μιγάδες 2ου βαθμού.

Ο αρχηγός ομάδος των SS Χόρφμαν εκφράζει αντιρρήσεις ως προς το σημείον που οδηγεί στην υπερβολική χρήση της στείρωσης (ευνουχισμού), προ πάντων, διότι οι Εβραίοι θα προτιμήσουν την στείρωση, εφ' όσον έχουν το δικαίωμα της εκλογής μεταξύ εκκένωσης ή στείρωσης.

Ο υπουργός Δρ. Στούκαρτ, δηλώνει ότι η πρακτική διεξαγωγή των ήδη αναγγελθέντων δυνατοτήτων εκκαθάρισης των προβλημάτων των μικτών γάμων και των μιγάδων, ως την ως άνω μορφήν, συνεπάγεται ατέλειωτη διοικητική εργασία. Ο υπουργός Στούκαρτ προτείνει να προχωρήσουν εις την αναγκαστικήν στείρωσιν, λαμβανομένων υπ' όψει των βιολογικών δεδομένων.

Σχετικά με το ζήτημα της επίπτωσης της εκκένωσης των Εβραίων, πάνω στην οικονομική ζωή, ο υπουργός Νόεμαν δήλωσε ότι όσο διάστημα δεν θα

υπάρχει διαθέσιμος αντικαταστάτης των, δεν μπορούν να διωχτούν οι Εβραίοι που αποτελούν εργατικό δυναμικό σε πολεμικής σπουδαιότητας επιχειρήσεις.

Ο Στρατηγός των SS Χάιντριχ, δήλωσεν επ' αυτού, ότι οι Εβραίοι αυτοί εκκενώνται σύμφωνα με την εγκεκριμένη απ' αυτόν κατεύθυνση για εκτέλεση των τρεχούμενων ενεργειών εκκένωσης άλλως δεν θα εκκενωθούν.

Ο υπουργός Δρ. Μάϋλερ δήλωσεν ότι η Γεν. Διοίκηση θα εχαιρετίζει την έναρξη της εκκαθαρίσεως του ζητήματος απ' την Γεν. Διοίκηση, μια και το πρόβλημα μεταφορών δεν πρόκειται να παίξει κανένα σοβαρό ρόλο, ούτε το εργατικό δυναμικό πρόκειται να κλονίσῃ τα θεμέλια της πορείας αυτής της επιχείρησης. Οι Εβραίοι της περιοχής της Γεν. Διοίκησης πρέπει ν' απομακρυνθούν το δυνατόν γρηγορότερα, διότι αποτελούν έναν διαρκή κίνδυνον μολυσματικών νόσων και απ' την άλλη μεριά με το συνεχιζόμενο λαθρεμπόριο προκαλούν μια διαρκή αταξία στην οργανωτική στρογχούρα της χώρας. Άλλωστε απ' τα 21/2 εκατομ. των Εβραίων, η πλειονότητα είναι ανίκανοι προς εργασίαν.

Ο υπουργός Δρ. Μπύλερ, συνεχίζων, εδήλωσεν ότι η λύση του εβραϊκού προβλήματος στην Γεν. Διοίκηση, εναπόκειται στον Αρχηγό της Αστυνομίας και της Υπηρ. Ασφαλείας και ότι οι αρχές της Γεν. Διοίκησης θα υποστηρίζουν την εργασία του. Μια παράκληση μόνον υποβάλλει, το ζήτημα των Εβραίων στην περιοχή αυτή να λυθή όσο το δυνατόν γρηγορότερα.

Εν τέλει συζητήθηκαν οι διάφοροι τρόποι δυνατοτήτων λύσης του προβλήματος, όπου, τόσο απ' την πλευρά του Γκαουλάϊτερ, Δρ. Μάγιερ, όσο κι' από την πλευρά του υπουργού Δρ. Μάϋλερ τονίστηκε η ανάγκη, ορισμένες προπαρασκευαστικές εργασίες στην πορεία της εκκαθάρισης να γίνουν απ' τις ίδιες τις ενδιαφερόμενες περιοχές ως ακόμη ότι θα πρέπει να αποφευχθή μια κάποια ανησυχία του πληθυσμού.

Η συζήτηση έκλεισε με την παράκληση του Αρχηγού της Αστυνομίας και της Υπηρεσίας Ασφαλείας προς τους μετασχόντας στην σύσκεψη να του παράσχουν την ανάλογη υποστήριξη, κατά την διεξαγωγή των εργασιών εκκαθάρισης.

[Ντοκουμέντο απ' το Ανώτατο Διεθνές Στρατ. Δικαστήριο της Νιοεμβέργης. Από το Ιστορικόν Αρχείον Εθνικής Αντιστάσεως].

Το Πάρτι

(Από τη ζωή και το διαγμό των Εβραίων της Θεσσαλονίκης)

Της ΚΙΡΑΣ ΣΙΝΟΥ

Η Θεσσαλονίκη υπό Γερμανική Κατοχή.

Eκείνο τ' απόγευμα άρχισε να χιονίζει. Πρώτες φάνηκαν δυο τρεις χοντρές νιφάδες, που φτερούγιζαν πέρα δώθε, κυνηγημένες από τον παγωμένο αέρα. Ύστερα ήρθαν πολλές μαζεμένες που πετάριζαν σαν μεγάλα κι άψυχα πέταλα από άσπρα τριαντάφυλλα. Φτάνανε φτερουγιζόντας, μα μόλις ακουμπούσαν στη γη λιώνανε και χάνονταν. Σε λίγο το πεζοδόμιο και η άσφαλτος ήταν βρεγμένα και γλιστερά σαν να ψιχάλιζε.

Μα το χιόνι δεν απογοητεύταν κι όλο έπεφτε. Τώρα οι νιφάδες έρχονταν πολλές μαζί και σε λίγο πέφτανε τόσο πυκνές, που η Μυρτώ στο παράθυρο δεν έβλεπε παρά μια λευκή κουρτίνα, που φούσκωνε και ξεφούσκωνε κατά βούληση του αέρα.

Δεν πέρασε πολλή ώρα κι ο άνεμος κόπασε κάτω από την επέλαση του χιονιού. Το χιόνι έπεφτε όλο και πιο γρήγορο, όλο και πιο πυκνό. Τα κάγκελα είχαν πνιγεί μέσα στην άσπρη μαλακωσιά. Τα κλαριά των δέντρων φροτάθηκαν τέτοιους σωρούς που λύγιζαν και σπάγαιε κάτω από το βάρος του. Άλλου πάλι το χιόνι σχημάτιζε τόσο ψηλές στοιβες, που έχανε την ισορροπία του κι έπεφτε κάτω μονοκόμματα.

Είχε πάψει πια να χιονίζει, όταν οι δυο αδελφές, ντυμένες ζεστά και κουκουλωμένες μέχρι τ' αυτιά, ξεκίνησαν για το πάρτι. Μέσα στο γαλαζωπό φως των φαναριών αντίκρισαν ένα τοπίο παραμυθένιο. Δέντρα, σπίτια, δρόμοι, τα πάντα ήταν θαμμένα κάτω από ένα στρώμα άσπρο κι αφράτο σαν μπαμπάκι, που τα έκανε όλα να μοιάζουν με χριστουγεννιάτικα στολίδια.

- Τι ωραίο χιόνι για χιονοπόλεμο! φώναξε η Μυρτώ σφίγγοντας την κόκκινη κουκούλα της πιο εφαρμοστά στο κεφάλι της. Τι το θέλουμε το πάρτι; Δε λέμε στα παιδιά να παίξουμε καλύτερα χιονοπόλεμο;

- Ετερον εκάτερον, η φωνή της Ανθής ήρθε πνιγτή μέσα από το σάλι που το είχε τυλίξει δέκα φορές γύρω από το λαιμό της. Πάμε κει τώρα κι αν αργότερα μας έθει η όρεξη, προλαβαίνουμε να παίξουμε προτού λιώσουν τα χιόνια.

Όταν φτάσανε στο σπίτι του Στέφανου το κέφι είχε κιόλας ανάψει. Τους υποδέχτηκε το μισοσκόταδο, ντουμάνι

ο καπνός και μουσική στη διαπασών. Φανταστικά ζευγάρια κουινόντουσαν σπασμιδικά στο ρυθμό του σέικ.

Τους άνοιξε ο Στέφανος και τράβηξε τη Μυρτώ από το χέρι.

- Δεν ξέρω αν γνωρίζεσαι με όλους εδώ, είπε. Είναι όμως και πολλοί από τη Σχολή. Αυτούς τους κάλεσε η Ελένη. Α, να κι ο Πέτρος, περιττολόγησε καθώς ο νέος αναδύθηκε μέσα από το σκοτάδι, χτύπησε τη Μυρτώ στον ώμο και χάθηκε πάλι, παρασέρνοντας μαζί του και την Ανθή.

- Κάλεσα και το Μάκη για σένα ειδικά, συνέχισε ο Στέφανος για να μη σου λείψει η παρέα σου.

- Όλα κι όλα, Στέφανε, πάψε να με κουρδίζεις με το Μάκη. Είναι ένας απλός γνωστός όπως και συ και δε θέλω να ξανακούσω κουβέντα.

- Σοβαρολογίες; Ωρτήσε εκείνος και το καστανό τσουλούφι γλίστρησε από τη θέση όπου το είχε κολήσει με νερό κι έπεσε στο μέτωπό του. Πάντως όλο μαζί του κάνεις παρέα.

Η Μυρτώ άνοιξε το στόμα για να του δώσει μια πληρωμένη απάντηση. Το έκλεισε όμως αμέσως. Πώς να του εξηγήσει τα αντιφατικά της αισθήματα; Άλλα κι ούτε είχε να του δώσει λογαριασμό.

Μπήκαν στη σαλοτραπέζαρια. Την είχαν αδειάσει από έπιπλα για να ελευθερώσουν το πάτωμα για χορό. Μόνο το μεγάλο τραπέζι είχε μείνει και στεκόταν κοντά στον τοίχο, φροτωμένο με στοίβες τα πιάτα.

- Θα σου γνωρίσω ένα γείτονα και φίλο, τον Πέπο Σαλτιέλ, να σου κάνει παρέα μέχρι να ξεμπλέξω εγώ με τα σερβιρισμάτα.

- Ισραηλίτης είναι;

- Ναι. Είναι από κείνους που ξεμείνανε από τους Γερμανούς.

- Οχι προσωπικά εγώ, τον αντέκοψε πλησιάζοντας ο Πέπος, ένα κοντόχοντρο σιμπαθητικό αιθρωπάκι. Οι γονείς μου.

Η Μυρτώ για μια στιγμή τα έχασε. Είχε μερικές γνωστές Ισραηλίτισσες, αλλά απέφευγε πάντα να συζητάει τέτοια θέματα μαζί τους, θεωρώντας τα ταμπού. Ο Πέπος όμως δεν έμοιαζε να ενοχλήθηκε καθόλου.

- Η μητέρα μου έχει ένα κουτί από δαχτυλίδι και μέσα του είναι τυπωμένη η φίρμα Σαλτιέλ, είπε για να πει κάτι.

- Ο χρυσοχόος Σαλτιέλ ήταν στον καιρό του από τους καλύτερους της Θεσσαλονίκης, έκανε ο Πέπος. Οι Σαλτιέλ ήταν πολλοί, αλλά είχαμε κάποια συγγένεια με το χρυσοχόο και του χρωστάμε πολλά, ίσως και τη ξωή μας ακόμα.

-Δηλαδή;

- Εσύ, βέβαια, δεν τα έχεις ξήσει, οι γονείς σου όμως, αν είναι ντόπιοι, οπωδήποτε. Οι Γερμανοί είχαν μαζέψει όλους τους Εβραίους, προπαντός τη φτωχολογία, και τους στείλανε σε σφραγισμένα βαγόνια στη Γερμανία και στην Πολωνία. Γλίτωσαν μόνο εκείνοι που ήταν Ισπανοί και Ιταλοί υπήκοοι. Όσοι λοιπόν από τους δικούς μας είχαν λεφτά, αγόραζαν αυτές τις υπηκοότητες έστω και την τελευταία στιγμή. Εμείς δεν είχαμε τότε λεφτά, αλλά μας συμπαραστάθηκαν τα ξαδέλφια μας. Γίναμε Ισπανοί και φύγαμε για την Ισπανία.

- Έχεις δίκιο, είπε η Μυρτώ, κάτι θυμάμαι πως μου έλεγε η μητέρα μου. Μας έλεγε κιόλας πως δε θα το ξεχάσει ποτέ, πως, μικρή κοπέλα, έτυχε να περάσει από την πλατεία Ελευθερίας και ειδε έκει πλήθος Εβραίους, όλοι τους με το κίτρινο αστέρι καρφιτσωμένο στο στήθος, με τις βαλίτσες και τους μπόγους στο χέρι, έτοιμοι για αποστολή.

-Στείλανε πάρα πολλούς τότε στα στρατόπεδα οι Γερμανοί και απ' αυτούς κανένας σχεδόν δε γύρισε. Φαντάσου πως οι Ισραηλίτες της Θεσσαλονίκης φτάνανε τις 60.000 προπολεμικά και μετά τον πόλεμο μείνανε περίπου 3.000, είπε ξερά ο Πέπος. Οι πιο πολλοί απ' αυτούς που πήρανε οι Γερμανοί ήταν φυσικά η φτωχολογία, αλλά ήταν και κάμπισσοι πλούσιοι.

- Και τους κληρονόμησαν αυτοί που επανήλθαν, πετάχτηκε με κακία η Ελένη που τους είχε πλησιάσει στο μεταξύ.

- Γιατί όχι, γέλασε ο Πέπος και σήκωσε τους ώμους του. Και μια και οι περισσότεροι ήμασταν λίγο συγγενείς μεταξύ μας και μια και αυτοί που γύρισαν δεν ήταν πολλοί...

- Δεν υπάρχει πια φτωχός Ισραηλίτης στην πόλη μας, συμπλήρωσε η Ελένη.

Εκείνη την ώρα ήρθε κι ο Πέτρος, κρατώντας την Ανθή από το χέρι.

- Χαίρομαι που βρήκες παρέα, Μυρτούλα. Πού είναι ο καβαλιέρος σου ο Μάκης;

- Ξέρω κι εγώ; φρονκίστηκε η κοπέλα. Λογαριασμό θα μου δώσει;

- Αλήθεια, πώς άργησε έτσι ο Διαμαντίδης; ξαφνιάστηκε η Ελένη. Μου είπε πως θα έχονταν από νωρίς.

- Περιέργο πράγμα, έκανε ο Πέτρος. Με τη χιλιάρδα μηχανή που έχει έπρεπε να ήταν εδώ προ πολλού.

Ο Πέπος παρακολούθησε την κουβέντα τους προσεχτικά. Έξαφνα ρώτησε:

-Ποιος είναι αυτός ο Μάκης Διαμαντίδης;
-Ένας συμμαθητής μας.

-Σπουδάζει δηλαδή κι αυτός στη Σχολή Ξεναγών; Δεν πρέπει να είναι αυτός που ξέρω, αλλά να ρωτήσω έτσι από περιέργεια: πώς μιούζει;

- Ωραίο παιδί. Ξανθός με γαλάζια μάτια, είπε η Ελένη.

- Και σπουδάζει στη Σχολή Ξεναγών; Περιέργο. Έχει καμιά σχέση με το Ρετζίκι;

- Έχει ένα κτήμα εκεί.

- Κι αυτός που ξέρω από το Ρετζίκι είναι. Είπατε πως έχει μια χιλιάρδα μισθιστέα;

- Ναι, ανακατώθηκε στην κουβέντα και η Μυρτώ. Το τελευταίο μοντέλο.

- Μια χιλιάρδα μηχανή είναι πολύ ακριβή. Πού τα βρήκε τόσα λεφτά;

-Μ' αφού είναι τσιφλικάς ο πατέρας του, είπε η Ανθή.

- Τσιφλίκι το λέει εκείνο το κτηματάκι: Έχει κι ένα χαμόσπιτο εκεί πέρα. Εκεί δεν κάθεται;

- Λάθος, είπε ο Στέφανος, μπαίνοντας με μια αγκαλιά κόκα κόλες που τις αράδιασε στο τραπέζι. Κάθεται σ' ένα σπουδαίο διαμερίσμα στην παραλία και στο χαμόσπιτο στο Ρετζίκι μένει μονάχα τα Σαββατοκύριακα.

- Ξέρω ένα Μάκη Διαμαντίδη, είπε σκεπτικός ο Πέπος. Είναι όπως τον περιγράφετε, ξανθός και γαλανός κι έχει ένα μικρό κτήμα στο Ρετζίκι. Εκείνος όμως είναι άφραγκος. Ούτε κι είναι άνθρωπος που θα μπορούσε να ενδιαφερθεί για τη Σχολή Ξεναγών. Πρέπει να είναι κάποιος ξάδελφος του...

Δεν πρόλαβε να τελειώσει την κουβέντα του. Το κουδούνι της πόρτας αντήγησε στριγκλιάρικα. Ο Στέφανος έτρεξε ν' ανοίξει. Στο κατώφλι στέκονταν ένας αναμαλλιασμένος, βουτηγμένος στα χιόνια, Μάκης.

- Τι έπαθες; ακούστηκε απ' όλες τις μεριές. Δεν είπες πως θα 'χρόσουνα νωρίς; Γιατί άργησες;

- Έπεσα. Δεν τα βλέπετε τα χάλια μου; Γλίστρησε η μοτοσικλέτα μου στα χιόνια και πήρα μια γερή τούμπα.

- Εσύ είσαι καλά; ρώτησε η Μυρτώ κι ο Στέφανος γύρισε να την κοιτάξει στεναχωρημένος.

- Α, εγώ δεν έπαθα τίποτα. Η Καβασάκι έχει μικροζημμές. Αναγκάστηκα να την πάω σ' ένα συνεργείο γι' αυτό και άργησα. Δε μου λες, Στέφανε, με κόκα κόλα πας να μας βγάλεις;

- Έχω και μπίρες και λίγη ρετσίνα...

- Έχεις ονίσκι; Έχεις κονιάκ; Όχι; Θα πεταχτώ μια στιγμή να πάρω κονιάκ, το έχω ανάγκη...

- Γεια σου, Μάκη, ακούστηκε ξαφνικά η φωνή του Πέπου. Τρόμαξα να σε γνωρίσω μ' αυτήν τη μαλλούρα και τα μούσια. Έχουμε, βλέπεις, καιρό να ιδωθούμε...

- Πραγματικά, Πέπο, από κείνες τις διακοπές που ερχόσουνα να τις περάσεις στο χωριό μου, γέλασε εγκάρδια ο Μάκης. Έρχομαι αμέσως και τα λέμε...

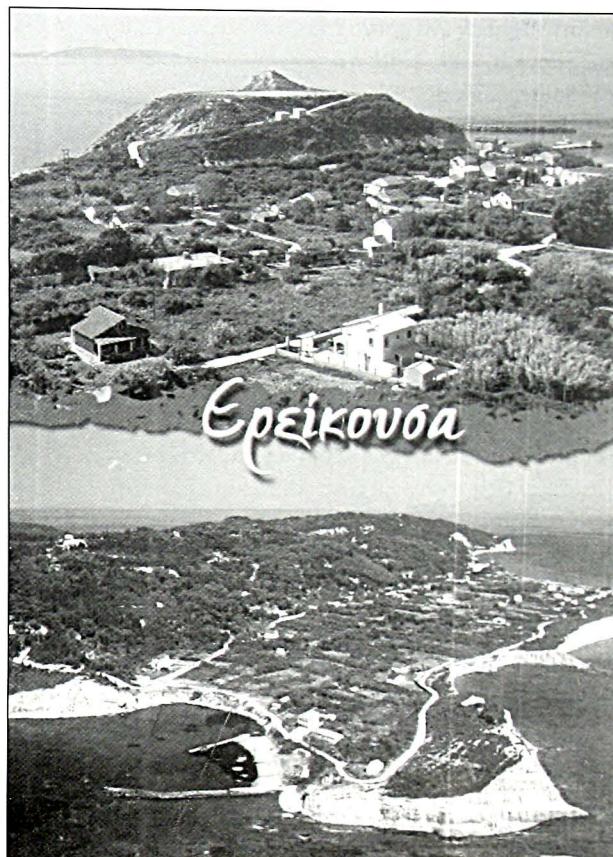
[Η Κίρα Σίνου, πτυχιούχος ξεναγός, μεγάλωσε κι έζησε πολλά χρόνια στη Θεσσαλονίκη. Ήταν δημοσιεύσει πολλά βιβλία που έχουν σημειώσει μεγάλο αριθμό επανεκδόσεων. Το παραπάνω απόσπασμα είναι από το βιβλίο της "Στην πόλη του Αι-Δημήτρου" (Εκδόσεις Κέδρος, 1995, έκτη έκδοση). Το βιβλίο έχει βραβευθεί από τον Κίνηλο του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου]

Ένα μικρό νησάκι

Στο Αρχιπέλαγος των Διαποντίων νήσων βρίσκεται η Ερείκουσα με επιφάνεια 4,38 τ.χλμ. Απέχει από τις βιορειοδυτικές ακτές της Κέρκυρας περίπου 6 ν.μ. και από τις αλβανικές πλησιέστερες ακτές 15 ν.μ. Νησί που πλέει στο Β. Ιόνιο Πέλαγος και “αγγίζει” την Αδριατική θάλασσα. Κατά την επίσκεψή μου σε τούτο τον καταπράσινο παράδεισο τον Αύγουστο του 2001 μαγεύτηκα με τα παρθένα ακρογιάλια, τη βλάστηση που ζώνει κάθε πιθαμή χώματος και την ομορφιά ψυχής των κατοίκων του. Των ανθρώπων που γνωρίζουν τι σημαίνει απροστάτευτος, που γνωρίζουν τι σημαίνει έλλειψη φροντίδας, γι' αυτό και την προσφέρουν απλόχερα στους συνανθρώπους τους, όταν τους δοθεί η ευκαιρία.

Μία εβραϊκή οικογένεια στην Ερείκουσα

Της ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΣΑΜΑΡΑ

Μία εβραϊκή οικογένεια

Nίνι, Τζούλια, Σπέρα, οι τρεις εβραϊστούλες αδελφές μαζί με τον πατέρα τους τον κ. Σάββα και τη μικρή Ροζίνα εγκαταστάθηκαν στην Ερείκουσα ερχόμενες από Κέρκυρα, πριν το πόδι των Ναζί πατήσει το νησί των Φαιάκων. Φημισμένος θάρτης ο κ. Σάββας μύησε και τις τρεις κό-

ρες του στην τέχνη της φαρτικής. Τη Νίνι, τη Τζούλια με τα όμορφα μάτια και τα σκαλιστά μαλλιά αλλά και τη Σπέρα. Ό,τι έπιαναν τα χέρια τους τα παρέδιναν καλλιτεχνήματα που μιλούσαν και μάγευαν τα μάτια όσων αντίκουνταν τα δούχα! Θάμπωναν με τη γραμμή τους και προκαλούσαν το ενδιαφέρον στους ντόπιους να φαγτούν στην εβραϊκή οικογένεια όλο και περισσότεροι.

Έτσι με τον καιρό γνωρίστηκαν με τον κόσμο του νησιού που το όνομά του το πήρε από το ρτίκι –φυτό που αφθονεί όπου κι αν κοιτάξει κάποιος– αγαπήθηκαν, και είχαν άριστη επαφή μεταξύ τους.

Κατά καιρούς έμεναν σε διάφορα σπιτάκια κατά το πλείστον απομονωμένα από γειτονιές.

Τα χρόνια εκείνα οι πληρωμές γίνονταν με ανταλλαγές υπηρεσιών ή προϊόντων. Για παράδειγμα όταν έραβαν ένα ρούχο έπαιρναν για τα φαρτίκα, φασόλια, λάδι, κότες ή ό,τι μπορούσε να δώσει ο ενδιαφερόμενος.

Στην περίοδο της Κατοχής

Οι Ιταλοί κατά τον τελευταίο πόλεμο εγκαταστάθηκαν στην Ερείκουσα, χωρίς να δημιουργήσουν προβλήματα στους κατοίκους.

Οι Γερμανοί δεν κατοίκησαν μόνιμα, απλώς στα ξαφνικά πήγαιναν από την Κέρκυρα με καΐκι για έφοδο και έφευγαν ξανά.

Οι αδελφές ντύνονταν με τα πικέ φορέματα –σάρτσες– για να μη ξεχωρίζουν από τις υπόλοιπες γυναίκες. Τα καινούργια τους ρούχα κατασκευάζονταν από μαλλί προβάτου και βάφονταν σε μαύρο χρώμα με τοπικά φυτά ενώ προσθέταν και στάχτη στη βαφή.

Ο κ. Σάββας δε χρειαζόταν ιδιαίτερη ενδυμασία γιατί οι άντρες φορούσαν τα γνωστά ρούχα, παντελόνι, πουκάμισο.

Όταν έπεφτε το σήμα από αυτούς που παρατηρούσαν την κίνηση στο πέλαγος, ότι κάποιο καΐκι ερχόταν, σε μηδέν χρόνο το νέο γυρνούσε όλο το νησί από στόμα σε στόμα. Τότε, οι Εβραιοί πούλες κουλουριάζανε στο κεφάλι ένα μακρύ μαντήλι, τοποθετούσαν επάνω τη στάμνα και ξεκινούσαν με βήμα λαγού για να “φέρουν νεό” από το πηγάδι. Φεύγανε για να κρυφτούν μέσα στο λόγγο, περιορχή δύσβατη που εύκολα άνθρωπος δε ζύγωνε. Όταν αναχωρούσαν οι Γερμανοί κάποιος κοντοπλησίαζε την κυρψώνα και φώναζε:

Κύριε Σάββα, Νίνι, Τζούλια, ελάτε, γυρίστε, φύγανε.

Πριν το τέλος του πολέμου ο κ. Σάββας πέθανε. Γιατρός δεν υπήρχε για διάγνωση, έτσι μίλησαν για γηρατειά. Κηδεύτηκε στο Εξωτερικό μέρος του νεκροταφείου.

Τα τελευταία χρόνια παραχωρήθηκε στην οικογένεια το κελλί, χώρος όπου σήμερα μένει ο παπάς

όταν έρχεται στο νησί. Εκεί συνέχισαν τη δουλειά τους, έφτιαξαν το δικό τους περιβόλι μ' όλα τα καλά λαχανικά καθώς και το κοτέσι τους.

Η Ροζίνα

Ροζίνα: Η τέταρτη κοπέλα που είχε μαζί του ο κ. Σάββας.

Το μικρό αυτό κορίτσι πήγαινε στο δημοτικό σχολείο κατά την παραμονή του στην Ερείκουσα. Τα άλλα παιδιά τη λάτρευαν, έπαιζαν μαζί της και δεν τη ξεχώρισαν από τους συντοπίτες τους.

Η μία εκδοχή ορισμένων που τη θυμούνται είναι ότι ήταν η τέταρτη κόρη του Σάββα. Άλλη ότι ήταν εγγονή του από κόρη μεγαλύτερη από τη Νίνη που είχε χάσει. Μία τρίτη ότι ήταν παιδί γνωστής του εβραϊκής οικογένειας και το πήρε μαζί του για να το σώσει.

Έχει όμως σημασία ο ακριβής σύνδεσμος;

Η ουσία είναι ότι σώθηκε άλλη μία ψυχούλα που σήμερα θα είχε περίπου την ηλικία των 67-68 χρόνων κατά τις πληροφορίες του κ. Μανώλη Κατέχη-Ψύκη.

Μετά την αποχώρηση των Γερμανών από την Ελλάδα, η οικογένεια έφυγε για την Κέρκυρα αποχαιρετώντας τους Ρεικουσιώτες για τη φιλοξενία που της παρείχε.

Η Νίνι και η Τζούλια, οι δύο μεγαλύτερες αδελφές, επισκεφθήκαν ύστερα από χρόνια το νησί για να πάρουν τα οστά του πατέρα τους.

Για άλλους δε βρήκαν τίποτα, γι' άλλους μόνο μία χούφτα κοκκαλάκια και τούτο γιατί ήταν ενταφιασμένος στην άμμο που την έδερνε η αλμύρα της θάλασσας.

Η ουσία εστιάζεται στο ότι ο άξιος τούτος τεχνίτης κοιμήθηκε ήσυχα στην αγκαλιά της Διαπόντιας γης χωρίς να γευθεί τα βασανιστήρια και τους εξευτελισμούς της ύπαρξης που έσπειραν στην εβραϊκή φυλή τα χιτλερικά μορφώματα.

Τα τέσσερα κορίτσια σκορπίστηκαν κατά τις αφηγήσεις των ντόπιων στην Κέρκυρα, στο Ισραήλ, στην Αμερική. Αξιώθηκαν και ανέπνευσαν τον αέρα της ελευθερίας.

Η οικογένεια Ισραήλ (κατά τον κ. Μανώλη Κατέχη-Ψύκη, ήταν ο μόνος που μου είπε το επίθετο) έζησε στην Ερείκουσα και σώθηκε τα δύσκολα χρόνια του κυνηγιού και αφανισμού της φυλής τους.

Αυτό που συνέβη σ' αυτόν τον τόπο ίσως να έχει τη μοναδικότητά του.

ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΗΛΩΘΕΙΣΣ ΣΥΝΑΓΩΓΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

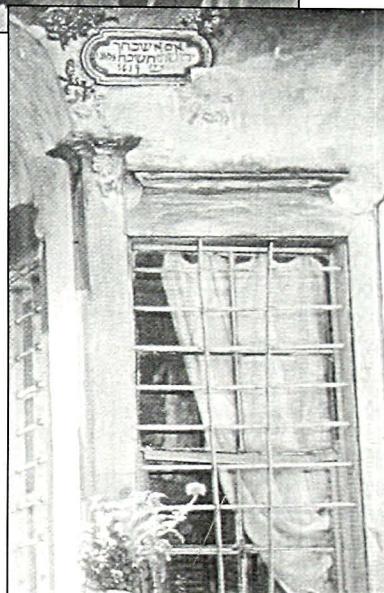

Οι επίσημοι κατά την τελετή των εγκαινίων. Από αριστερά: Ο Μητροπολίτης Βέροιας κ.κ. Παντελέμων, ο πρόεδρος του ΚΙΣ κ. Μ. Κωνσταντίνης, ο δήμαρχος κ. Ιω. Χασιώτης, οι πρέσβεις του Ισραήλ κ. Ντ. Σασούν και της Γερμανίας Αλ. Σπίγκελ.

Yστερα από 60 χρόνια επαναλειτούργησε η ιστορική Συναγωγή της Βέροιας, με σειρά εκδηλώσεων, που έγιναν από 13 έως 15 Δεκεμβρίου 2002, με πρωτοβουλία του Δήμου Βέροιας και του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος.

Η Συναγωγή, έπαιψε να λειτουργεί τον Μάιο του 1943, με τη σύλληψη και τον αφανισμό των Εβραίων της πόλης στα χιτλερικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, με αποτέλεσμα η Συναγωγή ερειπωμένη να καταστραφεί με το πέρασμα των χρόνων.

Οι εργασίες κτιριακής αποκατάστασης της Συναγωγής -η οποία βρίσκεται στην παραδοσιακή εβραϊκή συνοικία «Μπαρμπούτα»- ξεκίνησαν προ ετών, με ενέργειες του Δήμου Βέροιας, σε συνεργασία με το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος και με την οικονομική υποστήριξη εβραϊκών ιδρυμάτων του εξωτερικού. Το έργο της αναστήλωσης ολοκληρώθηκε πέρυσι (2002) και η Συναγωγή δεσπόζει και πάλι στη γραφική Μπαρμπούτα αποτελώντας όχι μόνον κόσμημα για την πόλη αλλά και κέντρο έλξης τουριστών, από την Ελλάδα και το εξωτερικό, για το ιστορικό, αρχαιολογικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει.

Εβραϊκή επιγραφή σε σπίτι της «Μπαρμπούτα» χτισμένο το 1859 (5619)

Το κτίριο της ανακαίνισθείσης Συναγωγής.

Το τριήμερο πρόγραμμα εκδηλώσεων που επιμελήθηκε το ΚΙΣ για τα εγκαίνια της Συναγωγής, περιελάμβανε τις θρησκευτικές λειτουργίες του Σαββάτου και πολιτιστική εκδήλωση του Δήμου. Τα επίσημα εγκαίνια, έγιναν το μεσημέρι της Κυριακής 15.12. 2002, με επιμνημόσυνη δέηση και ομιλίες από τον τότε δήμαρχο Βέροιας κ. Ιωάννη Χασιώτη και τον πρόεδρο του ΚΙΣ κ. Μωύση Κωνσταντίνη. Στην τελετή παρέστησαν ο Μητροπολίτης Βέροιας κ. κ. Παντελέμων, οι πρέσβεις της Γερμανίας Αλμπερτ Σπίγκελ και του Ισραήλ Δαυίδ Σασών, εκπρόσωποι των τοπικών Αρχών και των εβραϊκών Κοινωνιώτων απ' όλη την Ελλάδα.

Ειδική έκδοση για τη Συναγωγή Βέροιας

Με την ευκαιρία των εγκαινιών το Κεντρικό Ισορροπικό Συμβούλιο Ελλάδος κυκλοφόρησε έκδοση που αναφέρεται στην ιστορία και τη ζωή της Ισορροπικής Κοινότητας Βεροίας.

* Από την έκδοση αυτή αναδημοσιεύουμε το παρακάτω κείμενο που είχε δημοσιευθεί στην "Καθημερινή", στις 13 Μαΐου 1951, στη στήλη "Σημειώσεις ενός Αθηναίου".

Διευκρινίζεται ότι ο αναφερόμενος Κύλινδρος είναι η Τοοά της συγκεκριμένης Συναγωγής:

“Είναι ενδιαφέροντα πράγματα αυτά που μου γράφει εξ αφορμής των επικειμένων εορτών του Αποστόλου Παύλου ο κ. Ισάκ Καμπελής, σχετικώς με την διέλευσην του Αποστόλου Παύλου από την Βέροιαν. Κατά τας αρχάς Σεπτεμβρίου του 1940 ο κ. Καμπελής, ως γενικός διευθυντής της Μεγάλης Ισραηλιτικής Κοινότητος Θεσσαλονίκης, είχεν επισκεφθή την Βέροιαν, όπου υπήρχε παλαιοτάτη συναγωγή.

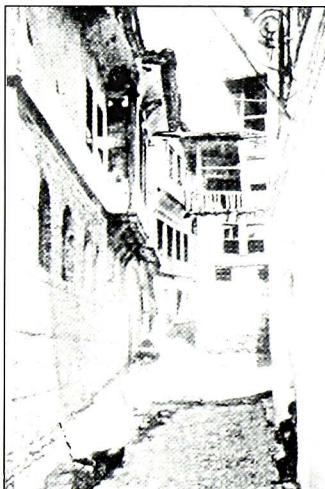
Υπάρχουν εκεί παλαιότατοι κύλινδροι Ιερών Γραφών, ο δε γέρων ραβίθινος της πόλεως υπέδειξεν εις τον κ. Καμπελήν μεταξύ αυτών ἔνα εκ περγαμηνῆς αρχαιότατον. Αλλά το χειρόγραφον αυτό, του είπεν ο ραβίθινος, δεν εχοτισμοποιείτο κατά τας λειτουργίας ως «ακανόνιστον» - πασσούλ εις την εβραϊκήν. Εις τα περιθώρια του χειρογράφου είναι γραμμέναι -πράγμα που φημίστηκε- φράσεις που εξιστορούν την επίσκεψιν ενός «Σιαλίαχ» (δηλ. Απόστολου) ονόματι Σαούλ (έτσι λέγεται εβραϊστὶ ο Παύλος) και κηρύσσοντος την έλευσιν του Μεσίου εις γλώσσαν ελληνικήν. Εις άλλο σημείον του χειρογράφου ανεφέρετο και η χρονολογία της ομιλίας του «Σιαλίαχ» εις την συναγωγὴν της Βέροιας. Προφανώς δε η γραφή αυτή ανήγετο εις τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους, ότε οι εβραίοι εχοτισμοποιούν πολλά αοιδαίηά γράμματα.

Επανελθών εις Θεσαλονίκην ο κ. Καμπελής ανέφερε τα πάντα εις τον αρχιλαββίνον δόκτορα Κόρετς και το φαβνικόν συμβούλιον της Κοινότητος, το οποίον απεφάσισε να στείλη εις την Βέροιαν ειδικόν μελετητήν των εβραϊκών κυλίνδρων, τον σοφόν Ισραηλίτην Μπαρούχ Μπέν Ιακώβ, αξιόλογον συγγραφέα πολλών ιστορικών έργων αφρούτων την ιστορίαν του Εβραϊσμού της Ανατολής, όστις και υπέβαλεν εις την Κοινότητα εμπειριστατωμένον υπόμνημα, τόσον όσον αφορά την χρονολογίαν της συγγραφής του κυλίνδρου, την οποίαν καθώριζεν εις τον 2ον π.Χ. αιώνα εκ της ποιότητος της περιγραμμής, του τρόπου και του είδους της γραφής, της διατάξεως των Κεφαλαίων, των στιγμών και των τονισμών, καθορίζεται σχεδόν επακριβώς η χρονολογία αυτή -όσον αφορά και περι της ιστορικής αξίας των εν τοις πε-

οι θιαρίοις σημειωμάτων. Απεφασίσθη τότε, κατόπιν συ-
σκέψεως του Αρχιερατίνου Κόρετς μετά του αειψή-
στου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γενναδίου, όπως προ-
σκομισθήκε ο κύλινδρος εις Θεσσαλονίκην και εξετασθή πα-
ρά ξένων ειδικών. Ατυχώς όμως η παρεμπεδούσα ενα-
ντίον της Ελλάδος άδικος επίθεσης των φρουτικών χω-
ρών και αι μετέπειτα περιπέτεια, δεν κατέστησαν δυ-
νατόν να πραγματοποιηθῇ το σχέδιον τούτο.

Kατά την διάρκειαν του πολέμου, συνεχίζει ο επιστολογράφος μου, οι Γερμανοί ελεγχότασαν όλας τις συναγωγάς της Ελλάδος όπως και όλης της Ευρώπης. Συνεκέντωσαν δε εις Άουσβιτς εντός τετραορόφου κτιρίου, εις το οποίον έδωσαν το όνομα «Εβραϊκόν Μουσείον», όλα τα πολύτιμα σκεύη, βιβλία και κυλίνδρους των συναγωγών όλων των κατεχομένων χωρών. «Είδα με τα μάτια μου, γράφει ο κ. Καμπελής, τον αφάνταστον καλλιτεχνικόν και αρχαιολογικόν θησαυρόν, τον συγκεντρωθέντα εκεί, και παρέστην ατυχώς μετά την απελευθέρωσην εις την αρπαγήν αυτού από τους Ρώσους στρατιώτας και τους Πολωνούς ατάκτους, που εισήλθον πρώτοι εις Άουσβιτς». Μεταξύ όμως των κυλίνδρων του «Μουσείου» υπήρχε και ο πολύτιμος κύλινδρος της Βέροιας, ο οποίος ευθύς από των πρώτων ημερών της απελευθερώσεως και στερούμενος της βαρείας ξύλινης θήκης του, παρελήφθη από ομάδα Ούγγρων Εβραίων, οι οποίοι, μολονότι τον εθεώρησαν και αυτοί

«πασοιύλ», τον εχοημιοποίησαν εν τούτοις δια τας λειτουργικάς των ανάγκας, διότι δεν υπήρχεν άλλος. Οι Έλληνες Εβραίοι κατέβαλον, μου γράφει ο κ. Καμπελής, πάσαν προσπάθειαν όπως περιέλθη εις την κατοχήν των ο κύλινδρος ούτος, αλλ' η συμπτώσεια του Ρώσου διοικητού του Άουσβιτς έκλινε προς το μέρος των Ούγγρων, εις τους οποίους και τον παρέδωσε. Παρά τας διαμαρτυρίας των δε κατέστη εντελώς αδύνατον να περιέλθη εις την κατοχήν των Ελλήνων Εβραίων ο πολύτιμος κύλινδρος. Αργότερον εγνώσθη ότι τον κύλινδρον αυτόν παρέλαβεν ο εκ Βουδαπέστης μεγαλέμπορος Έρνεστ Κλάιν, συγκρατούμενός μου εις Άουσβιτς, ο οποίος είναι ήδη εγκατεστημένος εις το Γκράτς της Αυστρίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τώρα με την ευκαιρίαν του εργασμού πρέπει να καταβληθή κάθε φροντίς ώστε το πολύτιμον τούτο Ιστορικόν κευμήλιον να επανέλθη εις την χώραν μας. Το Γκράτς της Αυστρίας ευρίσκεται, νομίζω, υπό τον έλεγχον των δυτικών και όχι των Ρώσων και επομένως αι ενέργειαι δια την εύρεσιν του πολυτιμοτάτου κυλίνδρου θα είναι εύχολοι».

Η εβραϊκή σημοικία σε πλιά και ποστάλ

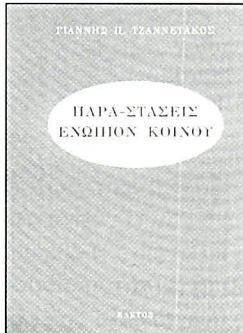
Βιβλίο

ΓΙΑΝΝΗ Π. ΤΖΑΝΝΕΤΑΚΟΥ

Παρα-Στάσεις ενώπιον κοινού

Αθήνα, Κάτω, 2002

Με τη δημοσιογραφική του ιδιότητα ο συγγραφέας συγκέντρωσε διάφορα άρθρα του, δημο-

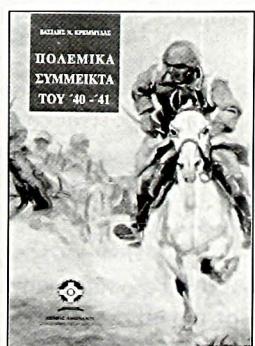
σιευμένα τα δύο τελευταία χρόνια. Τα άρθρα αυτά αφορούν συμβάντα της ελληνικής πολιτικής ζωής και τα οποία διαπρούν μία διαχρονικότητα. Πρόκειται για καταγραφές απόψεων καθώς κι αναμνήσεων του συγγραφέα από την πολύχρονη δημοσιογραφική παρουσία του.

ΒΑΣΙΛΗ Ν. ΚΡΕΜΜΥΔΑ

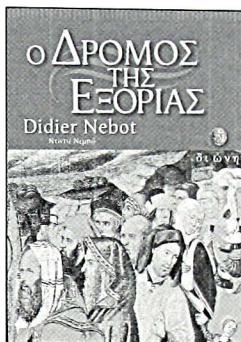
Πολεμικά Σύμμεικτα του 40-41

Εκδόση Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Αθηναίων, 2002

Πολεμικές αναμνήσεις του Ιατροφιλοσόφου Κ. Βασ. Κρεμμύ-

δα, ο οποίος είναι γνωστός για τις παρεμβάσεις του σε εθνικά ιστορικά θέματα. Στο βιβλίο περιλαμβάνονται στοιχεία και για το θάνατο του Μαρδ. Φριζή, «καβάλα στο άσπρο φαρι του», του «Έλληνοεβραίου συνταγματάρχη, ο οποίος συνήθιζε να παροτρύνει τους άνδρες του στο όνομα του Χριστού!».

NTINTIE NEMPO

Ο δρόμος της εξορίας

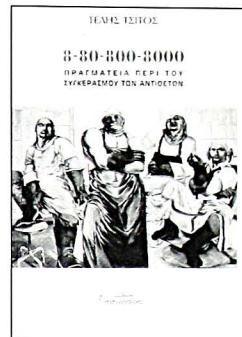
Εκδόσεις Διώνη, 2002.

Επικό μυθοπλαστικό μυθιστόριμα, σε μετάφραση της κας Rίτας Σιμαντώβη-Ταζάρτες

Ενας γέροντας και ένας νεαρός περιπλανάνεται στη Μεσόγειο εξαντλημένοι από την πείνα και την δύση. Μοναδικός τους θησαυρός ένας βαρύς κύλινδρος από περγαμηνή, όπου έχει αποτυπωθεί η μήμη της οικογένειάς τους, του λαού τους. Εκείνη την χρονιά, το 1492, χρονιά πένθους για την κοινότητά τους, οι καθολικοί βασιλείς, Ισαβέλλα και Φερδινάνδος, υπέγραψαν το διάταγμα της έξωσης των Εβραίων από την Ισπανία. Οι φυγάδες αυτοί είναι οι μόνοι επιζήσαντες των Μπεναβίδων, μιας όλως ισχυρής και εφεβατής οικογένειας, που αποδεκατίστηκε μέσα σε έναν αιώνα διωγμών. Σήμερα, η Ιερά Εξέταση γράφει το τελευταίο κεφάλαιο της ιστορίας τους: το κεφάλαιο της εξορίας.

Και όμως, ο αιώνας που κύλησε, υπήρξε για τον Λάζαρο, τον αδιαμφισθήτο αρχηγό της οικογένειας, εποχή τημών και ερώτων. Άλλα η θρησκευτική και πολιτική μισαλλοδοξία θριάμβευσε, πιο δυνατή από τις μακιαβελικές συνωμοσίες που τον έριξαν στο βάθος ενός κελιού, πιο επίμονη από την νεαρή Γιαέλ του τον αγάπησε όλη της την ζωή, πιο αλαζονική από την

περήφανη χριστιανή αριστοκράτισσα που προστάθησε να τον κάνει δικό της. Από τη μοίρα του Λάζαρου, μόνο η δύνηση αυτή θα επιζήσει, μια δύνηση που θα χαραχθεί για πάντα στη μνήμη των εξορίστων.

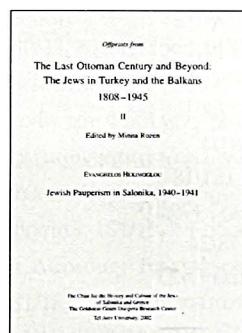

ΤΕΛΗ ΤΣΙΤΟΥ

8-80-800-8000- Πραγματεία περί του συγκερασμού των αντιθέτων

Εκδόσεις Παραπομπής Θεσσαλονίκη, 2002

Προσπάθεια λογοτεχνικής διεύδυσης στην ανθρώπινη ψυχοχούνθεση με ανάλυση βασικών αξιών στη σύγχρονη εποχή.

EVANGHELOS HEKIMOGLOU

Jewish Pauperism in Salonica, 1940-1941

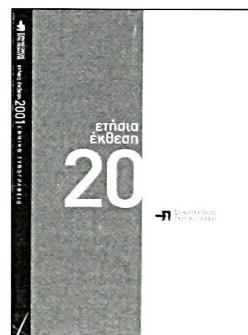
Ανάτυπο. Tel Aviv University, 2002

Ενδιαφέρουσα στοιχειοθετημένη μελέτη για ένα σημαντικό κοινωνικό θέμα.

Λάβαμε επίσης:

* Σπύρου Π. Γαούτση: Η Γαλλική Σχολή των Καλογραιών του Αγίου Ιωσήφ στη Σάμο-Τα ημερολόγια της προσφυγιάς και του πολέμου (Αθήνα: Arcudine, 2001). Η ιστορία μίας μικρής κοινότητας γαλλιδών μοναχών που το 1901 κλήθηκαν στην τότε Ηγεμονία της Σάμου για να ιδρύσουν ένα πρότυπο εκπαιδευτήριο συνδεδεμένο με την ανάπτυξη του νησιού.

* Συντηγόρου του Πολίτη: Επήσια έκθεση 2001. Σύμφωνα με την Έκθεση του Συντηγόρου του Πολίτη, ο περασμένος χρόνος (2001) σημαδεύθηκε από άνοι γεγονότα μειζονος σημασίας: τη συνταγματική κατοχύ-

ρωση του Συντηγόρου του Πολίτη ως ανεξάρτητης αρχής και την απόφαση του συντακτικού νομοθέτη να εντάξει στο Σύνταγμα σειρά διατάξεων που αποσκοπούν στην καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την περαιτέρω ενίσχυση των δικαιωμάτων των πολιτών στη σχέση τους με το κράτος. Η έκθεση αναφέρει αναλυτικά τη συνολική αποτίμηση της δραστηριότητας του Συντηγόρου του Πολίτη το 2001 και αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο παρουσιάζονται τα σημαντικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν από την επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων του έτους 2001, ενώ στο δεύτερο έχει ενταχθεί το σύνολο των στατιστικών πινάκων και γραφημάτων, στα οποία αποτυπώνεται ποσοτικά η δραστηριότητα της Αρχής.

**Πίνακας περιεχομένων ΚΕ' τόμου περιοδικού
«Χρονικά»
(2002, τεύχη 177-182)**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΕΥΧΩΝ

Τεύχος 177 (Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2002)

Τεύχος 178 (Μάρτιος – Απρίλιος 2002)

Τεύχος 179 (Μάϊος – Ιούνιος 2002)

Τεύχος 180 (Ιούλιος – Αύγουστος 2002)

Τεύχος 181 (Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2002)

Τεύχος 182 (Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2002)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Αρβελέο Ελένη, 179/2

Βελίκα Ντ., 182/18

Γκραΐλσάμιερ Ιλ., 180/6

Δογάνης Ιω., 178/17

Ιντζέμπελης Ελπ., 182/11

Καρακοβιούνης Ευ., 179/9

Καρίπογλου Αντ., 181/2

Κοκκινάρης Μιχ., 182/19

Μαγρίζου Μπ., 178/16

Μάζης Ι. Θ., 180/10

Μπέγζος Μ., 178/2, 182/22

Μπίχτα Κατ., 177/8

Ναζμίας Ιακ., 181/4

Παραδείσης Ν., 181/18

Παπαστρατής Θρ., 179/10

Πασχάλης Κ., 178/24

Πετσετίδης Δημ., 177/23

Ρεζάν Μ., 178/13, 180/17

Ρίντερ (Rider) de J., 181/9

Ρόζεν (Rozen) Μίνα, 177/3

Σαγκριώτης Ιω., 179/7

Σαλέμ Στ., 181/6

Σαρηγιάννης Γ., 179/3

Σαχάρ (Sachar) Αβρ., 182/3

Σικελιανός Αγγ., 178/3

Σκαμπαρδώνης Γ., 177/16

Σχινά Κ., 178/19

Ταγγυέρ Π.- Α., 180/3

Τάκης Β., 178/22

Τσινικόπουλος Δ., 178/13

Τσιρόπουλος Κ., 177/2

Φράγκου – Κικίλια Ρ., 178/5

Φρεζής Ραφ., 178/20

Χασιώτης Ι., 178/6

ΠΙΝΑΚΑΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Αββακούμ (προφήτης), 178/13

Αλλατίνης Μωύσης, 178/12

Γένοκτονία, 181/2

Δευτερονόμιο (Π. Διαθήκη), 179/7

Διαγωνισμός Διηγήματος, 178/24, 179/16

Διαθήκη Π., 179/9

Εβραϊκό νεκροταφείο Θεσσαλονίκης, 181/6

Εβραίοι (εβραϊκό πνεύμα), 178/3, 179/19

Ελιγιά Γ., 177/25

Ελληνισμός – Ιουδαϊσμός, 182/2 κ.ε.

Θρησκείες (διάλογος), 178/2

Ισραηλιτική Κοινότητα Αθηνών (Μία εβραϊκή οικογένεια), 178/13, 181/3

Ισραηλιτική Κοινότητα Άρτας, 182/11

Ισραηλιτική Κοινότητα Διδυμοτείχου, 180/21, 180/17	Μαστρογιάννη (χωριό των Αγράφων), 178/22
Ισραηλιτική Κοινότητα Δράμας, 178/6	Ολοκαύτωμα, 177/2, 177/16, 177/23, 178/2, 182/22
Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, 177/16, 181/6	Πόλεμος Β' Παγκόσμιος, 181/3
Ισραηλιτική Κοινότητα Καρδίτσας, 178/20	Προσκοπισμός, 181/18
Ισραηλιτική Κοινότητα Κέρκυρας, 180/10	Ρωμανιώτες, 177/3
Ισραηλιτική Κοινότητα Κρήτης, 178/17	Σιωνισμός – Αντισιωνισμός, 179/3, 180/3, 180/6
Ισραηλιτική Κοινότητα Ρόδου, 182/16	Σολτζενίτσιν Αλ., 178/19
Ισραηλιτική Κοινότητα Τρικάλων, 177/8	Συναγωγή Καστοριάς (Κωνσταντινούπολη), 179/10
Κατοχή Γερμανική, 178/30	Φοιζής Μαρδ., 182/15
Κέρτετς Ιωρε, 182/17	Φρόΐντ Ζ., 182/9

ΕΚΔΟΣΕΙΣ (παρουσίαση)

Βικτ. Βενουζίου, «Ισραηλιτικές Κοινότητες Τρικάλων και Καρδίτσας», 177/26, * Γ. Σκαμπαρδώνη, «Ουξερί Τσιτάνης», 177/26, * J. Bottero – M. A. Quaknīn – J. Moingt, «Η ωραιότερη ιστορία του Θεού», 177/27, * «Τα παιδιά της La Martelliere», 177/27, * N. Αγγελή, «Αλέξιος Καλλέργης – Ο Μέγας Άρχων», 178/30, * Δημ. Τσιλβίδη, «Ο Μητροπολίτης Δημητριάδος Ιωακείμ Αλεξόπουλος – Η ζωή και το έργο του», 178/30, * Σαρ. Αντωνάκου, «Ο Γολγοθάς ενός λαού (27 Απριλίου 1941 – 18 Οκτωβρίου 1944)», 178/30, * Ελ. Κουρμαντζή, «Γιωσέφ Ελιγιά – Άλλιανιστής και Πρωτοπόρος», 178/30, * Γ. Οικονόμου, «Τέσσερεις ενότητες και δύο άστεγα», 179/21, * Ισ. Μπ. Σίνγκερ, «Σκιές στον ποταμό Χάντσον», 179/21, * Περιοδικό «Φηγός», 179/21,

* Περιοδικό «Θεσσαλονικέων Πόλις», 179/21, * Π. Νούτσου, «Γιωσέφ Ελιγιά – Τα ανοιχτά προβλήματα της έρευνας» και «Απεικάσματα», 179/22, * Χρ. Μαλεβίτση, «Οι παράκτιοι άνθρωποι», 179/22, * Εταιρείας Πολιτικού Προβληματισμού «Ν. Πουλαντζάς», «Ισλάμ και Ευρώπη», 179/22, * Ιω. Κονιδάρη, «Κανονισμοί Εκκλησίας της Ελλάδος», 179/22, * Γ. Πικρού, «Ανυ-

πότακτες Ψυχές», 179/22, * Δ. Τσινκόπουλου, «Εικονοκλάστες και Λεξιμάχοι», 179/22, * Δ. Κουλεντιανού, «Ανθολογία της παγκόσμιας αγάπης», 180/22, * Μ. Φάϊς, «Το μέλι και η στάχτη του Θεού», 180/22, * «Το φέγγος της Ιωάννας Τσάτου», 180/22, * Ερ. Καψωμένου, «Η πόλις άδουσα», 180/22, * Ζαχ. Φιλοσώφ, «Να γίνει ένας πόλεμος να ησυχάσουμε», 180/22, * Θ. Κρίτα, «50 χρόνια καλλιτεχνικές ανταλλαγές (1948 – 1998)», 180/22, * Αρη. Momigliano, «Συμβολή στην ιστορία του Εβραϊσμού», 180/23, * «Νομοκανονικά» - Επιθεώρηση Εκκλησιαστικού και Κανονικού Δικαίου, 180/23, * Λ. Πέτροβιτς – Ανδρούτσοπούλου, «Τα τέρατα του λόφου», 180/23, * Ισρ. Ρόζενφριλντ, «Η μεγαλομανία του Φρόύντ», 180/23, * Μεθ. Φούγια, «Επιλογή κριτικών και απόψεων στις εργασίες μου», 180/23, * Roseta Loy, «Η κυρία Della Seta είναι και αυτή Εβραία», 181/19, * Εσδρά Μωϋσή, «Εβραϊκή Κοινότητα Λάρισας: Το χρονικό μιας εποχής 1947 - 1958», 181/18, * Ρόμια Λιγκότσκα, «Το κορίτσι με το κόκκινο παλτό», 182/21, * Βλ. Σπίλιμαν, «Ο πιανίστας», 182/21.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

- «Όταν οδηγεί η εμπάθεια» (Η περίπτωση του Καθηγητή κ. Χρ. Γιανναρά), 180/24.
- Η συκοφαντία για το «νέο εβραϊκό έγκλημα» (Από το βιβλίο του Μ. Βασιλάκη, «Καλά να πάθουν! – Η ελληνική κοινή γνώμη μετά την 11η Σεπτεμβρίου), 181/20.
- Περί τη λέξη «Χάβρα» (Απάντηση του Καθηγητή κ. Γ. Μ. Σαρηγιάννη σε δημοσιεύματα), 182/22.

Ο Ελληνοεβραίος: Στην ψυχή του Ελληνισμού

Συνέχεια από τη σελ. 2

«Εις την Κωνσταντινούπολιν μερικοί νέοι Τούρκοι, υφιστάμενοι μωράν καθοδήγησιν, περιεφέροντο έξαλοι και εξήτουν να τοποθετήσουν οι καταστηματάρχαι εις τας προθήκας των ανόητον επιγραφήν: «Η Κύπρος είναι Τουρκική», μίαν επιγραφήν, που προδίδει με την αφέλειάν της ότι και οι ίδιοι οι Τούρκοι δεν το πιστεύουν. Και εισήλθον οι νεαροί Τούρκοι και εις το κατάστημα ενός Ελληνοεβραίου πιστεύοντες ότι ο Ισραηλίτης αυτός δεν θα είχε λόγον ν' αρνηθή την ανάρτησιν της μωράς επιγραφής.

«Θα βάλης και εσύ την επιγραφήν», του είπον επιτακτικώς.

Ο Ελληνοεβραίος όμως απήγνησεν αδίστακτα: «Λυτούμαι, αλλ' είμαι Έλλην». Η απειλή και η σύλληψης του δεν εστάθησαν ικανά να τον κάμουν να μεταβάλη γνώμην. Ήτο Έλλην.

Ο Ελληνοεβραίος αυτός της Κωνσταντινουπόλεως με την στάσιν του προσέφερε μίαν εθνικήν υπηρεσίαν. Απέδειξε πρώτον πόσον η Ελλάς γνωρίζει να κερδίζῃ την ψυχήν εκείνων οι οποίοι, ξένοι, εξήτησαν να υπαχθούν εις τους νόμους της. Απέδειξε δεύτερον πόσον η διαφορά του θρησκεύματος δεν δημιουργεί

φραγμούς μεταξύ των φίλων. Απέδειξε τρίτον ότι το ζήτημα της Κύπρου είναι ζήτημα τιμής δια πάντα Έλληνα.

Εάν οι νεαροί Τούρκοι ήσαν περισσότερον φιλοσοφημένοι, θα εσκέπτοντο ότι ο άγνωστος Ελληνοεβραίος με την στάσιν του εσκόρπισεν εις τους ανέμιους ότι τυχόν ειλικρινές από τους φόβους και τας ανησυχίας των Τούρκων δια την τύχην της μικράς τουρκικής εν Κύπρῳ μειονότητος και θ' αντελαμβάνοντο ταυτοχρόνως πόσον έχει οιζώσει μέσα εις κάθε ελληνικήν ψυχήν η απόφασις της απελευθερώσεως της Κύπρου.

Ο Ελληνοεβραίος της Κωνσταντινουπόλεως ας γνωρίζῃ ότι με την υπερήφανον απάντησίν του προσέφερε μίαν σημαντικήν υπηρεσίαν εις όλους τους Έλληνας, ας γνωρίζῃ ότι το όνομά του συγκαταλέγεται μεταξύ των αφανών αγωνιστών της ελευθερίας της Κύπρου και ότι ηδυνήθη να ενισχύσῃ τους σφυρολατηθέντας με την ηρωϊκήν θυσίαν του Μαρδοχαίου Φριζή δεσμούνς. Το όνομά του Τζένιο Μόρδο ας το μάθουν και ας το ενθυμιούνται όλοι οι Έλληνες.

Θ. Τσάτσος

Από το Ημερολόγιο του Βίκτωρ Κλέμπερερ

22 Δεκεμβρίου 1941,

Νέοι νόμοι χθες. Ο Πάουλ Κριντλ τους φέρνει κατευθείαν από την Κοινότητα· υπογραφή απαραίτητη: 1) Απαγορεύεται η χρήση δημοσίων τηλεφώνων (τα ιδιωτικά τηλέφωνα μας τα έχουν απαγορεύσει προ καιρού). 2) Απαγορεύεται η κυκλοφορία σε όλους τους Εβραίους από πρωίς της 24ης Δεκεμβρίου ως την 1η Ιανουαρίου, επειδή «προκλητική δημόσια συμπεριφορά ενός Εβραίου έχει εξοργίσει τους πολίτες». Εξαιρείται μόνο μία ώρα για ψώνια (τρεις με τέσσερις, το Σάββατο δώδεκα με μία), οπότε τέσσερις από τις οκτώ μέρες (οι γιορτές των Χριστουγέννων, η Πρωτοχρονιά και η Κυριακή) είναι μέρες ολοκληρωτικού εγκλεισμού. Η περίφημη εξοργιστική περίπτωση ήταν η ακόλουθη (οι γνώμες είναι σύμφωνες και αδιάβλητες): ένα ναζιστικό γουρούνι ουρλιάζει σε έναν ηλικιωμένο αύγο: «Κατέ-

βα από το πεζοδρόμιο, Εβραίε!». Αυτός αρνείται, είναι δικαίωμά του να περιπατήσει στο πεζοδρόμιο. Τον καλούν στην Γκεστάπο για «ανάκριση» και τον φυλακίζουν. Μου το είπε ο Πάουλ Κριντλ, του οποίου συνάδελφος είναι ένας από τους γιους του κυρίου, παρών επίσης στη σκηνή, και ανακριθείς επίσης από την Γκεστάπο. Ο Κέτχεν, που δούλευε μαζί με τον άνθρωπο αυτό στην Zeiss - Ikon, μου είπε ακριβώς την ίδια ιστορία. Αυτόν το μήνα δεν μου κατεβλήθησαν τα 200 μάρκα από το κληροδότημα του Γκέοργκ. Οι μετανάστες έχουν πλέον εκπατριστεί, οι οικονομίες τους έχουν κατασχεθεί. Επέμεινα ότι το ποσόν που μου δινόταν σαν δώρο είναι μέρος της περιουσίας μου - εις μάτην. Τώρα μου έχουν μείνει μόνο 1.000 μάρκα. Μόλις φαγωθούν, σε δύο τρεις μήνες από τώρα, θα πρέπει να πουλήσω το σπίτι. Οι Εβραίοι λένε, το αργότερο μέχρι την 1η Απριλίου, θα έχουν μεταφερθεί στο πολωνικό γκέτο.

“CHRONIKA”

Organ of the Central Board of Jewish Communities in Greece

36, Voulis Str., 105 57 Athens, Greece, Tel.: ++30-210-32 44 315, fax: ++30-210-33 13 852

e-mail: hhkis@hellasnet.gr Web site: www.kis.gr

Summary of the contents of issue 183, vol. 26 January – February 2003

 In 1955, during the persecutions that the Greeks of Istanbul suffered by the Turks, a Greek Jew who lived there was asked to place a signpost on his shop saying “Cyprus is Turkish”. The Greek Jew replied courageously: “I shall not do this because I am Greek”. In his article published on 31 August 1955, former minister and ambassador Themistoklis Tsatsos praised this action of the Greek Jew Tzenios Mordos.

 We publish an essay on **the crime of genocide** by Professor Petros Papadatos of the University of Athens. The essay concerns the implementation of International Law.

 On 20 January 1942, in Wannsee Lake, Berlin, a conference was held between the ministers of the Third Reich and SS representatives, **for the total annihilation of the Jews**. We publish the entire text of the record of proceedings of the conference, as it was submitted to the Supreme International Military Court of Nuremberg.

 We publish a short story titled “The Party” by the author Kyra Sinou, referring to the life and persecution of the **Jews of Thessaloniki**.

 Before the War a **Jewish family**, that of Savas Israel, tailor, lived in **Erikoussa**, a small island Northwest of Corfu (Ionian Sea). The author Mrs. Vassiliki Samara, tells the story of how the family was assisted and rescued by the residents of the island during the Occupation.

 We publish a report from the recent inauguration of the restored **Synagogue of Veria** (Macedonia), initiated by the Municipality of Veria and the Central Board of Jewish Communities in Greece. The expenses for the restoration works were covered by the Getty Institute. On the occasion of the inauguration of the Synagogue, the Central Board of Jewish Communities published a special issue titled “History and life of the Jewish Community of Veria.”

 The issue closes with book presentations and the table of contents of the volume of “Chronika” of the year 2002.

Translated by: Rebecca S. Camhi

ΧΡΟΝΙΚΑ וּבָרְנוּנָת

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:
Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. ΜΩΥΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΓΡΑΦΕΙΩΝ:
Βουλής 36 • 105 57 ΑΘΗΝΑ Τηλ. 210 - 32.44.315-8
E-mail: hhkis@hellasnet.gr
Internet site: http://www.kis.gr

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
τις απόψεις των συγγραφέων τους.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
Πολιτικά Θέματα ΕΠΕ, Υψηλάντου 25 Αθήνα, τηλ.: 210 - 72 18 421
Διανέμεται Δωρεάν

